

MINÄ JA MUUT MINÄT

PSYKIATRI REIMA KAMPMANIN SIVUPERSOONATUTKIMUKSET

Oulun yliopisto
Historiatieteet
Aate- ja oppihistorian
Pro gradu -tutkielma
29.5.2013
Jussi Turunen

JOHDANTO	3
1. IHMISEN MONEUDEN LYHYT HISTORIA	20
1.1. Moneuden juuret – käsitteet syntyvät	20
1.2. Charcot, Janet ja moneuden vakiintuminen	25
1.3. Multipersoonallisuushäiriö ja dissosiativinen identiteettihäiriö	29
1.4. Meediat, riivaus ja jälleensyntyminen	36
2. KAMPMANIN SIVUPERSOONATUTKIMUKSET	43
2.1. Hypnoosilla aikaansaadut sivupersoonat	43
2.2. Uudet tutkimukset, uudet tulokset	57
2.3. Tarkkaileva minä	67
3. KAMPMANIN TUTKIMUSTEN MERKITYS	80
3.1. Kampmanin johtopäätökset ja oletukset	80
3.2. Merkitys tiedeyhteisölle	86
LOPPULAUSE	93
LÄHDELUETTELO	97

JOHDANTO

Nyt lasken viidestä yhteen. Menet ajassa taaksepäin. Syntymääsi. Syntymääsi. Olet joku muu jossain muualla. Kaikki on täysin luonnollista. Viisi. Neljä. Kolme. Kaksi. Yksi. Ennen sinun syntymääsi. Viisi. Neljä. Kolme. Kaksi. Yksi. Olet joku muu jossain muualla. Kaikki on täysin luonnollista, normaalia. Viisi. Neljä. Kolme. Kaksi. Yksi. Näet kaiken. Elät jossain. Olet joku muu. Voit kertoa täysin vapaasti. Kerro mitä sinä näet.¹

Tämä lopputyö käsittelee psykiatrian ja hypnoterapian dosentti AARO REIMA KAMPMANIN (1943–1992) tutkimuksia, joissa hän väitti saaneensa syvään hypnoosiin vaivutetuista ihmisistä esille uusia persoonallisuuksia, eli sivupersoonia. Tutkimus on luonteeltaan tieteenhistoriallinen.

Reima Kampman

Reima Kampman oli suomalainen psykiatri, joka tuli tunnetuksi väitöskirjastaan, jossa hän käsitteli hypnoosilla aikaansaatuja sivupersoonallisuuksia.² Kampman kertoo kiinnostuneensa hypnoosista nähtyään hypnoosiesityksen lukiolaisena. Kiinnostus johti valtavaan lukuharrastukseen, jossa nuori mies luki kaiken mahdollisen hypnoosiin löyhästikin liittyvän kirjallisuuden.³ Kampman kertoo harrastaneensa hypnoosikokeita jo opiskeluaikoina ja aloittaneensa sivupersoonallisuusilmiön tieteellisen tutkimuksen vuonna 1968. Tuolloin hän oli saanut sivupersoonailmiöstä käsiinsä vain vähän tietoja. Kampmanin väitöskirja aiheesta hyväksyttiin vuonna 1973.⁴ Kampman popularisoi havaintojaan ja näkemyksiään kirjoittamalla suuremmalle yleisölle suunnattuja teoksia. Häntä voidaan pitää suomalaisista lääkäreistä kaikkein profiloituneimpana

---

¹ Kampman 1975, 38.

² Laurma 2004, 87, 93.

³ Kampman 1974, 71.

⁴ Kampman 1974, 11–12.

”hypnoosilääkäriksi”.⁵ Kampmanilla oli yhteyksiä ulkomaisiin alan harjoittajiin ja hän luennoi ja esitelmöi eri puolella maailmaa.⁶ Hypnoosia Kampman piti melko vaarattomana tutkimus- ja hoitotapana, kunhan se oli ammattilaisen harjoittamaan. Sivupersoonakokeita hän piti kuitenkin sen verran vaarallisena, että katsoi velvollisuudekseen varoittaa taitamattomia ja harrastelijoita, sillä ne voisivat hänen mukaansa pahimmillaan johtaa mielisairauteen.⁷ Kampman teki hypnoosin lisäksi merkittävää tutkimusta ja kliinistä työtä myös muilla lääketieteen alueilla.⁸

Kampman syntyi Haukiputaalla vuonna 1943. Hänen lapsuudestaan ei ole tarkempia tietoja, mutta ilmeisesti hän asui ja kasvoi useassa eri perheessä. Kampman valmistui ylioppilaaksi Oulussa vuonna 1963. Tämän jälkeen hän lähti opiskelemaan lääkäriksi ja valmistui lääketieteen lisensiaatiksi vuonna 1970. Tohtorin tutkinnon hän sai kolme vuotta myöhemmin ja vuonna 1976 hänestä tuli psykiatrian erikoislääkäri. Kampman toimi uransa aikana erilaisissa virkatehtävissä ympäri Suomea työskennellen ainakin Oulussa, Muurolassa ja Tampereella. Virkanimikkeinä oli muun muassa apulaislääkäri, apulaisylilääkäri, apulaisopettaja sekä virkaa tekevä professori.⁹ Kampmanilla oli psykiatrian dosenttuuri Oulun ja Helsingin yliopistoissa ja hypnoterapian dosenttuuri Tampereen yliopistossa.¹⁰ Hän julkaisi hypnoosin lisäksi artikkeleita psykoterapiasta, sosiaalipsykiatriasta ja biologisesta psykiatriasta.¹¹

Kampman harrasti puutarhanhoitoa, kalastusta, metsästystä ja jopa karhunkaatoa. Hänellä oli talo Ylöjärvellä, jonka pihassa hänellä oli satoja viinimarjapensaita. Siellä hän kasvatti kaneja, ankoja ja fasaaneja.¹² Kampman oli ihminen, joka innostui asioista helposti ja alkoi aina toimia nopeasti. Niinpä Kampman oli jatkuvasti mukana monessa, oli kyseessä sitten harrastukset, työt tai tutkimuskuviot. Toisinaan innostuvaisuudesta seurasi malttamattomuutta ja

---

⁵ Lauerma 2004, 94.

⁶ Keskinen 1977, 42; Kasanen 1992, 10.

⁷ Kampman 1974, 244–245.

⁸ Laurma 2004, 94.

⁹ R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 2.3.2013; Suomen lääkärit 1987, 284.

¹⁰ Lauerma 2004, 88; Suomen lääkärit 1987, 284.

¹¹ Suomen lääkärit 1987, 284.

¹² R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 2.3.2013; Suomen lääkärit 1987, 284.

tylsistymistä, mikäli projektit eivät edenneet riittävää vauhtia. Rutiinit puuduttivat häntä. Kampman kärsi elämänsä aikana alkoholin mukanaan tuomista ongelmista, joutuen tämän vuoksi jopa vierailemaan sairaalassa. Hän pystyi kuitenkin hoitamaan työnsä pääsääntöisesti ongelmitta. Kampman oli kolme kertaa naimisissa, joista viimeinen liitto kesti hänen kuolemaansa saakka. Hänellä oli neljä lasta. Tätä tutkimusta varten haastatellut henkilöt kuvasivat Kampmania teräväksi ja lahjakkaaksi, sekä ystäviään kohtaan anteliaaksi ja auttavaiseksi. Toisaalta he kuvasivat häntä myös tuotteliaaksi ja itseään kohtaan ankaraksi, sekä toisinaan myös vaativaksi. Mukaansatempautuvaisuus sai Kampmanin tarttumaan moneen. Tutkimustensa myötä hän oli mukana julkisuudessa ja sen mukanaan tuomassa pyörityksessä, hyvine ja huonoine puolineen.¹³

Kampman tutkimukset olivat ainutlaatuisia ja niistä saadut tiedot poikkesivat huomattavasti siitä, mitä aikaisemmin tiedettiin sivupersoonista. Ennen Kampmanin tutkimuksia sivupersoonia pidettiin merkinä vakavista mielenterveydellisistä ongelmista ja täten myös ihmiselle äärimmäisen haitallisena asiana. Kampman erosi muista sivupersoonia tutkineista henkilöistä siinä, että hän väitti, että sivupersoonat eivät välttämättä ole ihmiselle pahaksi. Tämä johtui siitä, että hänen tutkimansa sivupersoonat olivat luonteeltaan erilaisia. Ne olivat hypnoosissa aikaansaatuja, eivät itsestään ilmeneviä, kuten sivupersoonahäiriössä. Vaikka hypnoosilla aikaansaatua sivupersoonaa vaikuttaa olevan luonteeltaan erilainen kuin sivupersoonanhäiriössä ilmenevä sivupersoonaa, oli havainto merkittävä, sillä se poikkesi oleellisesti kaiken sen kanssa, mitä aikaisemmin tiedettiin sivupersoonista.

Historiallinen tausta

Historiallinen tausta, jota vasten Kampmanin tutkimuksia ja kirjoituksia olisi mielekästä arvioida ja vertailla on ollut vaikea löytää. Suomesta

---

¹³ M. Isohannin haastattelu. Oulu 14.12.2012; R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 23.2.2013; R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 2.3.2013; R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 11.3.2013.

sivupersonallisuustutkimuksia vastaavaa tai siihen löyhästikään liittyvää tutkimusta on mahdotonta löytää, sillä ennen Kampmania sivupersonia ei ole Suomessa tutkittu, tai ainakaan tutkimuksia ei ole julkaistu. Näin ollen tukeudun tässä tutkimuksessa kansainväliseen tutkimukseen. Koska Kampmanin tutkimukset ovat luonteeltaan erikoisia ja ainutlaatuisia, on sopivaa vertailupohjaa ollut hankala löytää myös kansainväliseltä taholta. Niinpä olen päättänyt käyttämään tutkimuksen taustana *ihmisen moneuden* historiaa. Ihmisen moneus on epäsuora suomennus aihetta tutkineen ADAM CRABTREEN käyttämästä termistä "*multiple man*".¹⁴ Crabtreeen teosta lainaten tarkoitan ihmisen moneudella tässä tutkimuksessa monien teemojen kokonaisuutta, johon liittyy yksi kantava yhteneväisyys. Näitä teemoja yhdistää väite tai oletus, että ihmisessä voi olla normaalin valveilla olevan persoonallisuuden lisäksi läsnä "ylimääräisiä" persoonallisuuksia, tietoisuudentiloja, muistiketjuja tai muita olemassaolon muotoja. Ihmisen moneuden historialla tarkoitetaan siis tässä yhteydessä laajaa ja kirjavaa historiaa, jossa ihmisessä on useampi kuin yksi minä tai minuus. Siihen, miten kyseiset ihmisen moneudet selittyvät, millaisia ne ovat luonteeltaan tai ovatko ne ylipäätään todellisia ei tässä tutkimuksessa ole tarpeen ottaa kantaa. Oleellista tämän tutkimuksen kannalta on, että ne tarjoavat erinomaisen pohjan, jota vasten Kampmanin tutkimuksia voi tarkastella. Mielestäni on perusteltua väittää, että Kampmanin tutkimukset kuuluvat osaksi kansainvälistä ihmisen moneutta tarkastelevaa tutkimusperinnettä.

Ihmisen moneuden historia

Ihmisen moneuden historiaa avataan työn ensimmäisessä pääluvussa. Lyhyesti tiivistettynä historian voisi kuitenkin esittää seuraavasti. 1700-luvun viimeisellä puoliskolla Franz Anton Mesmer (1734–1815) väitti löytäneensä tutkimustensa myötä uuden ihmiseen vaikuttavan voiman, jota hän kutsui magnetismiksi. Kiinnostus ilmiöön levisi ympäri Eurooppaa.¹⁵ Kun tätä voimaa tutkittiin lisää

---

¹⁴ Ks. Crabtree 1997.

¹⁵ Crabtree 1993, 3–10; Crabtree 1997, 3–9; Kallio 2004, 40–42.

alkoi tietoisuus voimasta kasvaa ja terminologia ilmiön ympäriltä kehittyä. Lopulta yleisesti hyväksytyksi nimeksi tuli hypnoosi.¹⁶ Tutkimuksissa havaittiin, että ihmisen ollessa hypnoottisessa unessa hänessä vaikutti vaikuttavan toinen tietoisuuden taso, eräänlainen toinen minä, joka tuli esille vain hypnoosissa.¹⁷ Hypnoosi vakiinnutti lopulta asemansa, kun aikansa merkittävin neurologi, professori Jean-Martin Charcot (1825–1893) esitteli hypnoosin Ranskan tieteelliselle akatemialle vuonna 1882 ja teki hypnoosista samalla hyväksyttävää vakavasti otettavien tieteentekijöiden keskuudessa.¹⁸

Ihmisessä havaittava moneus alkoi löytää tieteellistä asemaansa, kun lääketieteellisiä julkaisuissa alettiin kirjoittaa yksittäistapauksista, joissa ihmisissä havaittiin usean minän tai usean eri tietoisuuden yhtäaikaista tai vuorottelevaa olemassaoloa erilaisista syistä johtuen. Tyypillistä tapauksille oli, että ihmisessä esiintyi alkuun yksi ja sittemmin useampi ylimääräinen tietoisuus, minuus tai jokin muu normaalista persoonasta poikkeava muistiketju. Ihmisessä vaikutti siis elävän vuorotellen useampi kuin yksi minä. Useimmiten samassa ihmisessä olevat eri tietoisuudet eivät olleet tietoisia toisistaan. Koska tapaukset olivat outoja ja uusia, käytettiin niiden selittämiseen hypnoosin mukanaan tuomaa termistöä. Ilmiötä kutsuttiin nimellä tietoisuuden tuplautuminen, sielun tuplautuminen tai persoonallisuuden tuplautuminen. Sittemmin alettiin puhua monipersonallisuudesta.¹⁹ Ilmiö pysyi kuitenkin edelleen harvinaisena lääketieteellisenä kuriositeettina.

1800-luvun lopulla käsityksiin ilmiöstä vaikuttivat psykologi Pierre Janetin (1859–1947) teoriat dissosiaatiosta. Taustalla on ajatus, että ihminen on yhteydessä menneisyyteen muistinsa kautta ja muistinsa avulla hän myös rakentaa käsityksensä itsestään. Teorian perusidea on se, että ihminen saattaa dissoisoida kohdatessaan tragedian joka on hänen mielelleen niin vaikea, ettei hän pysty sitä käsittelemään. Dissosiaatio oli siis eräänlainen äärimmäinen suojakeino, jossa ihminen ikään kuin irrottautuu tilanteesta henkisesti, jolloin

---

¹⁶ Crabtree 1997, 32–34; Kallio 2004, 61–63.

¹⁷ Crabtree 1993, 283, 289–299, Crabtree 1997, 32.

¹⁸ Kallio 2004, 66–68.

¹⁹ Crabtree 1997, 55–56, 60–64; Hacking 1995, 8, 150–155, 160–164, 171–173.

hän ei tietoisesti kohtaa tilannetta, eikä se näin ollen myöskään tallennu hänen muistiinsa. Janet ajatteli, että tällöin ihmisessä aina läsnä oleva tiedostamaton suojeleva tietoisuudenosa ottaa tilanteen hoitaakseen, eikä ihmisen normaali valveminä tiedä mitä tapahtuu. Tiedostamaton on siis Janetin mukaan eräänlainen ihmisen toinen minä, joka pitää ihmisestä huolta silloin kuin ihminen ei itse siihen ole kykeneväinen. Tämä toinen tietoisuus saattoi Janetin mukaan jopa toimia itsenäisesti normaalin tietoisuuden tiedostamatta pyrkien täyttämään normaalin tietoisuuden tarpeita ja ajatuksia. Teoria dissosiaatiosta oli merkittävä, sillä se teki monipersoonallisuuden ymmärrettäväksi ja samalla siitä tuli merkittävin selitysmalli tietoisuudessa tapahtuville muutoksille.²⁰

1900-luvun viimeisellä kolmanneksella ihmisen moneus nousi suurempaan tietoisuuteen, kun muutamasta monipersoonallisuustapauksesta kirjoitettiin kirja ja tehtiin jopa elokuva. Tätä ilmiön yleisintä muotoa alettiin kutsua multipersoonallisuushäiriöksi. Ilmiön syynä katsottiin olevan lapsena kohdattu pitkäkestoinen ja jatkuvasti toistuva seksuaalinen hyväksikäyttö tai väkivalta. Multipersoonallisuushäiriö sai virallisen tautiluokituksen vuonna 1980 American Psychiatric Associationin virallisessa diagnosointijärjestelmässä DSM-III:ssa. Ilmiöstä muodostui kymmenen vuoden kuluessa Yhdysvalloissa suoranainen buumi, ja se tavoitti jokaisen tavallisen yhdysvaltalaisen ihmisen arkisen tietoisuuden. Vuonna 1994 ilmiön määrittelyä muokattiin ja kyseessä katsottiin olevan ongelman ihmisen identiteetissä. Niinpä ilmiön nimeksi tuli dissosiativinen identiteettihäiriö. Ilmiö on kuitenkin edelleenkin kiistanalainen ja siitä käydään kovaa lääketieteellisestä keskustelua.²¹

Länsimaiseen ihmisen moneuden historiaan voidaan katsoa kuuluvan myös erilaiset kirjoitukset medioista, riivauksista ja jälleensyntymismuistoista. Tämä on perusteltua siksi, että näissä kaikissa tapauksissa ihmisessä on kerrottu olevan normaalin arkiminän lisäksi jonkinlainen toinen läsnä oleva minä, muistiketju tai olemassaolon muoto. Kirjoitukset aiheesta yleistyivät 1830-luvulla spiritualistisen liikkeen syntyessä. Mielenkiintoista on, että näistäkin tapauksista

---

²⁰ Crabtree 1993, 312–313, 326.

²¹ Crabtree 1997, 69–77; Hacking 1995, 8–10, 18–20, 40–43.

alkoi ilmestyä tieteellisiä ja ei-tieteellisiä raportteja pääosin vasta magnetismin keksimisen jälkeen. Tyypillistä raporteille oli, että jonkinlainen ihmisen ulkopuolelta ilmestynyt henkiolento otti ihmisen haltuun joko hyvässä tai pahassa tarkoituksessa. Raporttien tarkempi sisältö ja niiden tieteellinen arvo riippui tietenkin niiden laatijoista. Tutkimus on jatkunut jokseenkin hajanaisena meidän päiviimme asti.²² Jälleensyntymiskokemuksissa ihmisellä oli oman elämänsä ulkopuolisia vierailta tuntuvia kokemuksia. Näitä kokemuksia kokeva henkilö tunsi kuitenkin itsensä tapahtumien keskushahmoksi. Hänestä tuntui että nämä vieraat kokemukset olivat tapahtuneet hänelle jossakin toisessa identiteetissä. Myös raportteja jälleensyntymismuistoista alkoi ilmestyä magnetismin löytymisen myötä.²³

Hypnoosin historia Suomessa

Ensimmäinen hypnoosiin selvästi viittaava kuvaus Suomessa on italialaisen matkakertomusten kirjoittajan Guiseppe Acerbin (1773–1846) kirjoittama kuvaus mesmerismin kokeilemisesta Oulussa vuonna 1799. Tällöin magnetisoijana toimi vapaaherra Silfverhjelms, joka oli joko todellisuudessa tai ainakin kuvauksellisesti innokas Mesmerin kannattaja ja oppilas. Vuonna 1859 ilmestyneessä *Notisblad för läkare och pharmaceuter* –lehdessä teoreettisen ja käytännöllisen lääketieteen, sekä yleisen patologian ja lääketieteellisen klinikan professori Knut Felix von Willebrand (1814–1893) aloitti keskustelun hypnoosista. Hänen mukaansa ilmiötä oli esitelty jo ennen tätä suomalaisissa päivälehdissä. von Willebrand piti hypnoosia tuhansia vuosia vanhana itämaisena oppina, joka oli Mesmerin myötävaikutuksesta päätynyt tieteellisten piirien pariin. von Willebrand kertoi itse kokeilleensa hypnoosia, siinä kuitenkin onnistumatta. Hän kuitenkin piti hypnoosia todellisena tieteellisenä tosiasiana, jonka uskoi olevan lääkäreille erittäin hyödyllistä. Kiinnostus

---

²² Crabtree 1997, 104–110, 147–148, 153–160.

²³ Crabtree 1997, 317–325; Näreaho 1995, 170–178, 213–214, 221–225.

hypnoosiin sammui Suomessa kuitenkin nopeasti, eikä keskustelua juuri käyty.²⁴

Mielenkiintoisena yksityiskohtana suomalaisen hypnoosin historiassa voi mainita taidemaalari Albert Edelfeltin (1854–1905), joka seurasi Pariisissa oleskellessaan magnetisointinäytöstä vuonna 1879 ja pääsi muutamaa vuotta myöhemmin seuraamaan itsensä Charcotin johtamaa hypnoosia Salpêtrièren sairaalassa erään lääkäriystävänsä seurassa.²⁵ Tuohon aikaan useita suomalaisia lääkäreitä kävi Charcotin luona vierailmassa ja hakemassa oppia. Niinpä Pariisista alkoi kantautua tietoja hypnoosista myös Suomeen.²⁶ Suomessa oltiin siis varsin varhaisessa vaiheessa perillä magnetismista ja sen kehittyneimmistä muodoista.

Ensimmäinen hypnoosia lääkärintyössä soveltanut suomalainen on ollut luultavasti Turun kaupunginlääkärinä toiminut Berndt Gustav Hahl (1825–1912), joka hoitotarkoituksessa myös opetti taitoa eteenpäin. Ensimmäiset hypnoosiin varsinaisesti liittyvät artikkelit löytyvät vuodelta 1860.²⁷ 1880-luvun loppupuolella ja 1890-luvun alussa alkoi hypnoosi herättää suomalaisessa lääkärikunnassa keskustelua. Tähän on täytynyt vaikuttaa vahvasti Turun lääkäriyhdistyksen kokous 14.12.1887, jossa Karl Robert Paqval kehotti suomalaisia lääkäreitä tutkiskelemaan hypnoosia ja suggestiota, mutta myös selittämään yleisölle sen vaaroista. Keskustelua hypnoosista käytiin vilkkaasti *Duodecim* ja *Finska Läkare-Sällska-pets Förhandling* lehtien palstoilla.²⁸ Näihin aikoihin hypnoosia käytettiin hoitomuotona jo maaseudullakin. Vuosina 1888 ja 1889 ilmestyi jopa muutamia uutisia hypnoosin lääketieteellisestä käytöstä ja 1890-luvulla *Duodecim* julkaisi varsin kattaviin klinisiin kokemuksiin perustuvia tapausselostuksia hypnoosista.²⁹

---

²⁴ Ihanus 1997, 53–54.

²⁵ Lauerma 2004, 77–78.

²⁶ Ihanus 1997, 53–55.

²⁷ Lauerma 2004, 79–80.

²⁸ Aho 1993, 160–161; Ihanus 1997, 55.

²⁹ Lauerma 2004, 79–80.

1890-luvun puolivälin jälkeen hypnoosiin liittyvä keskustelu menetti suosiotaan maailmalla ja samalla myös Suomessa kadoten lehtien palstoilta. Hypnoosi tuli hylätyksi lääketieteellisissä piireissä Euroopassa ja Suomessa. Yhtenä oleellisena syynä lienee ollut hypnoosiin usein liitetty parapsyykkinen leima. Tämä johtui siitä, että jotkut lääkärit tutkivat hypnoosin yhteydessä parapsyykkisiä ilmiöitä, mutta erityisesti filosofit yhdistivät hypnoosin ja parapsyykkiset toiminnot heti yhteen.³⁰

1900-luvun alussa Suomessa seurattiin lääketieteen kansainvälisiä virtauksia. Lääketieteen ja psykiatrisesti sairaiden hoito kehittyi vauhdilla. Hypnoosin suosio laski, sillä sen sovellukset olivat kehittymättömiä ja puutteellisia. Hypnoosinkäytön perinne jatkui kuitenkin katkeamattomana. Varsin usea suomalainen psykologian tai lääketieteen vaikuttaja on tehnyt osansa myös hypnoosin suhteen. Kulttuurivaikuttaja, filosofian professori ja psykologi Eino Kaila (1890–1958) toimi eräänlaisena tiennäyttäjänä hypnoosiin ja suggestioilmiöihin Suomessa. Psykiatri Martti Paloheimo (1913–2002) edusti lapsuudentraumojen ja hypnoanalyysin merkitystä korostavaa näkemystä mielenterveyden häiriöiden hoidossa. Erittäin merkittävän roolin suomalaisen tieteellisen hypnoosin eteen teki kirurgi ja ylilääkäri Claës Cedercreutz (1917–1991), joka käytti hypnoosia erilaisten kipujen lieventämiseen ja poistoon. Hän suoritti merkittäviä operaatioita käyttäen ainoana kivunlievittäjänä hypnoosia. Tällä oli huomattava vaikutus hypnoosin aseman edistämisessä osana yleislääketiedettä. Merkittävää on myös se, että Cedercreutz raportoi myös hoitotulosten suhteen kielteisistä tuloksista.³¹ Cedercreutzin merkitystä suomalaiselle hypnoosille kuvastaa se, että pitkän ja arvostetun uran hypnoosin parissa tehnyt maallikko Leo Hildén (1919–2006) nimeää teoksensa *Hypnoosi, parantava vaihtoehto* esipuheessa Cedercreutzin suomalaisen hypnoosin isäksi.³²

Kaikesta huolimatta hypnoosi jäi suomalaisessa psykiatriassa varsin syrjäiseen asemaan. Ylilääkäri HANNU LAUERMA arvioi, että syynä tähän on luultavasti

---

³⁰ Aho 1993, 161–163.

³¹ Lauerma 2004, 81–84.

³² Hildén 1987, 5.

ollut ainakin lavahypnoosi, sekä hypnoosin ja erilaisten maagisten perinteiden sekoittaminen keskenään, jotka aiheuttivat tieteelliselle hypnoosille huomattavaa uskottavuuspulaa. Suomalaisella tieteellisellä hypnoosilla oli jokseenkin vahva asema 1950- ja 1960-luvulla, mutta kun 1970-luvulla muut kivunpoistomenetelmät, kuten esimerkiksi synnytyksessä käytettävä epiduraalipuudutus kehittyivät, laski hypnoosin merkitys entisestään. Lauerman mukaan oman osuutensa veivät myös psykoanalyysin suosion kasvu, sekä lääkehoitojen kehitys psykiatriassa.³³

Hypnoosin asema Suomessa sai vahvempaa jalansijaa, kun vuonna 1959 perustettiin Tieteellinen hypnoosi ry – Vetenskaplig hypnos rf. Perustajajäseninä olivat jo mainitut Leo Hildén, Claës Cedercreutz ja Martti Paloheimo, sekä hammaslääkäri ja myöhemmin protetiikan professori Hannu S. Siirilä (1928–2004). Tieteellinen hypnoosi ry on puolustanut hypnoosia koskevan lainsäädännön luomista Suomessa ja näytösluonteisen hypnoosin kieltämistä. Merkittävä askel suomalaiselle tieteelliselle hypnoosille oli, kun Tampereen yliopiston lääketieteelliseen tiedekuntaan perustettiin hypnoterapian dosenttuuri vuonna 1981. Ensimmäisen dosenttuurin sai Claës Cedercreutz, hänen seuraajanaan toimi Reima Kampman. Kaiken kehityksen tuloksena hypnoosilla on suomalaisessa lääketieteessä ja psykologiassa vakaa, mutta vaatimaton asema.³⁴

Ouluun ja Oulun yliopiston psykiatrian klinikalle tieteellisen hypnoosin toi psykiatri Olli Ihalainen (s. 1939). Hän toimi Oulussa erilaisissa lääketieteen tehtävissä vuodesta 1965 vuoteen 1976.³⁵ Tämä mahdollista Kampmanin tutustumisen tieteellisen hypnoosin opiskeluun ja harjoittamiseen.

---

³³ Lauerma 2004, 86–87, 94.

³⁴ Lauerma 2004, 85, 88–89.

³⁵ M. Isohannin haastattelu. Oulu 14.12.2012; Suomen lääkärit 1992, 233.

Keskeisiä käsitteitä

Hypnoosi

Hypnoosi on äärimmäisen hankalasti määriteltävissä oleva ilmiö. Tämä johtuu siitä, että hypnoosin olemuksesta ei ole yksimielisyyttä, vaan hypnoosin määrittelemisen riippuu sitä viitekehystä, jota määrittelijä edustaa. Eri näkemysten edustajat ovat kuitenkin päätyneet kompromissiin ja he kutsuvat hypnoosiksi sitä sosiaalista vuorovaikutusta, joka ilmiöön liittyy, sekä tämän mahdollisimman tarkkaa kuvaamista. Tämä mahdollistaa sen, että tutkijat voivat olla ainakin yhtä mieltä siitä mitä tutkitaan, vaikka selitystavat poikkeaisivat toisistaan.³⁶ Hypnoosia laajasti käsittelevässä teoksessa *The Oxford Handbook of Hypnosis* hypnoosia kuvataan seuraavalla tavalla. Hypnoosi on prosessi, jossa yksi henkilö, eli hypnotisoija antaa toiselle henkilölle suggestioita, joilla pyritään vaikuttamaan toisen henkilön kuvitteellisiin kokemuksiin, muokkaamaan tämän henkilön aistihavaintoja, muistikuvia tai toimintaa. Hypnoosiin onnistumisen kannalta oleellista on myös hypnotisoitavan vapaaehtoisuus hypnoosiin. Tämänkin mallin mukaan hypnoosin ydin on sosiaalisen kanssakäymisessä, joka onnistuessaan mahdollistaa muutokset ihmisen tietoisuudessa.³⁷

Hypnoottinen suggestio

Hypnoottinen suggestio tarkoittaa puolestaan mitä tahansa verbaalista tai ei-verbaalista kommunikaation muotoa, jonka tarkoituksena on saada hypnotisoitu henkilö kokemaan asioita tai toimimaan halutulla, jota ei olisi tapahtunut ilman kyseistä kommunikaatiota.³⁸ Tässä työssä mainitut hypnoottiset suggestion ovat kaikki verbaalisia.

---

³⁶ Kallio 2004, 14.

³⁷ Kihlstrom 2012, 22.

³⁸ Kallio 2004, 16.

Sivupersoonana

Tässä työssä puhutaan paljon sivupersoonasta. Myös sivupersoonana on erittäin hankalasti määriteltävä ilmiö. Kyseessä on ilmiö, jossa ihmisellä vaikuttaa olevan pääpersoonan lisäksi yksi tai useampi persoonallisuus. Ilmiötä voisi kutsua myös muilla nimillä, esimerkiksi monipersoonallisuus, multipersoonallisuus, tietoisuuden tuplautuminen, ja dissosiativinen identiteettihäiriö. Eri käsitteitä on käytetty eri tavalla ja eri aikoina ja niihin on vaikuttanut oman aikansa lääketieteellinen näkemys ilmiöstä. Tässä työssä käytän eri käsitteitä aina tilanteen aina kontekstin mukaan, mutta peruskäsitteenä käytän käsitettä sivupersoonana, sillä se käsite, jolla Kampman kuvasi ilmiötä.

Tämän työn tarkoitus ei ole ottaa kantaa sivupersoonan luonteeseen. Tarkoitus ei ole myöskään ottaa kantaa siihen, onko sivupersoonaa olemassa, tai jos on niin millä tavalla se on. Tarkoitus on pikemminkin kuvata sitä mitä Kampman ajatteli sivupersoonan olevan ja mitä hän siitä kertoi. Niinpä, kun työssä viitataan muutamaa otteeseen Kampmanin keskusteluihin sivupersoonien kanssa, taustalla ei ole oletus, että sivupersoonat olisivat todellisia. Tarkoitus on pikemminkin kuvata sitä prosessia, jolla Kampman tutkimusta teki, sekä niitä johtopäätöksiä, joita hän näiden keskustelujen perusteella teki.

Tarkkaileva minä

Tarkkaileva minä on sivupersoonaan läheisesti liittyvä ilmiö. Myös sen luonne ja olemus on kyseenalainen, eikä sen toimintaperiaatetta tunneta. Tarkkaileva minä muistuttaa sivupersoonaa, mutta se eroaa sivupersoonasta siinä, että sen tietomäärä on laajempi. Tarkkaileva minä tuntuu olevan perillä kaikista persoonaan liittyvistä asioista ja asioiden todellisista syistä. Se vaikuttaisi olevan eräänlainen ihmisen toimintaa valvova kaikkietävä suojelija. Myöskään tarkkailevan minän luonteeseen ei ole tässä työssä tarkoitus ottaa kantaa. Myös tarkkailevalla minällä on useita eri nimiä esimerkiksi hidden observer, irtioleiva

persoonallisuus, piilotarkkailija, tarkkaileva egon osa, minän irtioleiva osa jne. Kampman puhui jossain vaiheessa jopa sielusta ja sielun irrottamisesta, tarkoittamatta ilmeisesti kuitenkaan tätä sanan perinteisessä kristillisessä merkityksessä. Olen käyttänyt tässä työssä pääosin termiä tarkkaileva minä, sillä se on kuvaava nimi jota Kampman päätyi käyttämään lopulta itsekin.

Tutkimustehtävä ja tutkimuksen rajaus

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää Kampmanin tutkimuksia hypnoosilla aiheutetuista sivupersoonista. Tämä on merkittävää, sillä Kampman oli valtava poikkeus muiden aihetta tutkineiden ihmisten joukossa. Hänen lähtökohtansa tutkimukselle oli omanlaatuinen ja hänen saamansa tutkimustulokset olivat mullistavia. Niinpä tässä tutkimuksessa tarkastellaan hänen tutkimustensa lisäksi hänen taustojaan ja lähtökohtiaan tutkimuksen tekoon. Koska aikaisempaa tutkimus ei aiheesta tai sen lähiympäristöstä ole, on tutkimus luonteeltaan perustutkimusta. Tärkein tutkimuskysymyksen on: Mitä Reima Kampman sanoi sivupersoonista? Tämän lisäksi pohdin, miten Kampman tutki sivupersoonia? Miten hän suhtautui niihin ja mitä hän uskoi niiden kertovan ihmisestä. Miksi hän ylipäätään tutki multipersoonallisuutta ja mitkä tekijät vaikuttivat hänen tulkintoihinsa ilmiöstä? Tutkimuksen lopussa tarkastelen myös lyhyesti hänen merkittävyyttään tiedeyhteisössä.

Tutkimuksen pääpaino nojaa Kampmanin tutkimuksiin, joita tehtiin ihmisiä hypnotisoimalla. Näissä tutkimuksissa ihmisille pyrittiin hypnoottisen suggestion avulla saamaan aikaan ylimääräisiä persoonallisuuksia. Tutkimukseen liittyy oleellisesti Kampmanin tutkimukset tarkkailevasta minästä, joka myös saadaan aikaan tai ainakin voidaan havaita hypnoosilla. Näiden teemojen lisäksi tarkastelen Kampmanin tutkimusten ja erityisesti hänen tulkintojen kehittymistä ja mahdollisia muutoksia. Pyrin käsittelemään myös Kampmanin tutkimusten soveltamista, eli tapaa, jolla hän hyödynsi havaintojaan terapiassa. Lopuksi tarkastelen vielä lyhyesti tiedeyhteisön suhtautumista Kampmanin sivupersoonatutkimuksiin.

Ajallisesti tutkimukseni rajautuu helposti ja luonnollisesti Kampmanin tieteellisen aktiivisuuden mukaan, eli vuodesta 1968 vuoteen 1992, jolloin Kampmanin viimeisin teos julkaistiin ja jolloin hän myös kuoli. Sisällöllisesti rajaan tutkimuksen käsittelemään tutkimuksia joissa Kampman käsittelee sivupersoonia tai niihin läheisesti liittyviä teemoja. Tästä syystä rajaan pois Kampmanin muun tutkimuksen ja muun työn lääketieteen parissa. Tieteellisen tutkimuksen lisäksi tarkastelen tutkimuksessa myös Kampmanin muuta sivupersooniin liittyvää tuotantoa, eli teoksia joissa hän popularisoi tutkimustuloksiaan suurelle yleisölle.

Huomionarvoista on, että Kampman teki sivupersooniin liittyvät tieteelliset tutkimukset yhdessä ystävänsä ja työtoverinsa psykologi REIJO HIRVENOJAN kanssa.³⁹ Hirvenojalla oli merkittävä rooli Kampmanin tutkimuksissa, ilmeisesti erityisesti tulosten analysoinnin parissa. Huomionarvoista on kuitenkin myös se, että Hirvenojalla ei ole aiheesta itsenäistä, Kampmanista erillistä tutkimusta, joten lienee perusteltua olettaa, että Kampman oli suomalaisen sivupersoonantutkimuksen aivot. Populaarimmat teoksensa sivupersoonista Kampman teki kuitenkin ilman Hirvenojan osallistumista. Tästä syystä on mielekästä tarkastella tutkimuksessa nimenomaan Kampmania. Populaarimmat teokset tarjosivat hänelle mahdollisuuden tarkastella ilmiötä hieman vapaammin ja rohkeammin, sekä tehdä ilmiöstä pidemmälle vietyjä johtopäätöksiä, kuin mitä se olisi mahdollista akateemisessa, tarkkojen tieteellisten kriteerien maailmassa. Kampman lähti myös mukaan julkisuuteen ja antoi haastatteluja, kun Hirvenoja puolestaan pyrki omalta osaltaan välttämään tätä ja halusi pitää osallistumisensa sivupersoonia-ilmiöön mahdollisimman tieteellisenä⁴⁰. Niinpä lehtikirjoitukset ja haastattelut tutkimuksista, joita aiheesta on ja joita tässäkin tutkimuksessa käytetään keskittyvät lähes poikkeuksetta Kampmaniin. Tästäkin syystä on luonnollista rajata tutkimus niin, että se koskee nimenomaan Kampmania ja hänen käsityksiään ilmiöstä. Kun keskustelin tutkimuksen rajauksesta Hirvenojan kanssa, hän kertoi olevansa rajaukseen tyytyväinen ja

---

³⁹ Ks. Kampmanin tieteelliset tutkimukset.

⁴⁰ R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 11.3.2013.

hänen mielestään oleellisinta oli, että aiheesta tehtiin tutkimusta⁴¹. Katsoin kuitenkin tässä yhteydessä mielekkääksi korostaa myös Hirvenojan roolia tässä työssä käsiteltävässä suomalaisessa sivupersoonatutkimuksessa ja sen historiassa, jotta se ei jäisi unohduksiin vain siksi ettei hän ole ollut kiinnostunut tieteen ulkopuolisesta huomiosta.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Lähteinä tässä tutkimuksessa ovat Kampmanin kirjoittama väitöskirja vuodelta 1973: *Hypnotically induced multiple personality. An experimental study*, sekä hänen kirjoittamansa hypnoosia ja multipersoonallisuutta käsittelevät tieteelliset julkaisut. Erittäin tärkeässä roolissa tutkimuksessa ovat myös Kampmanin kirjoittamat suurelle yleisölle suunnatut teokset, joissa hän popularisoi tieteellistä hypnoosia ja multipersoonallisuusilmiötä. Kolme tärkeintä teosta ovat: *Et ole yksin. Tutkimus ihmisen sivupersoonista* (1974), *Kuka minä olen?* (1975), sekä *Ihmisen rajat. Miksi hypnoosi parantaa?* (1992).

Tutkimuskirjallisuutta on ollut saatavilla vain rajoitetusti. Suomessa multipersoonallisuuden historiasta ei ole tätä tutkimusta aiemmin kirjoitettu ollenkaan. Tämä on tietenkin luonnollista, koska aihetta ei ole Suomessa juurikaan tutkittu. Tästä syystä tutkimuskirjallisuuteni on pääosin ulkomaista. Erittäin tärkeässä roolissa tutkimuksen kannalta on Adam Crabtree kirjoittama teos *Multiple man: explorations in possession and multiple personality* (1997). Tämä kirja tarjoaa perusidean tutkimuksessa käytettyyn ”ihmisen moneuden” historiaan, jota olen käyttänyt taustana Kampmanin tutkimusten tarkastelussa. Tätä perusideaa olen syventänyt muulla tutkimuskirjallisuudella. Myös hypnoosin historia on Suomessa jokseenkin tutkimatonta aluetta. Poikkeuksena voidaan kuitenkin mainita SAKARI KALLION ja Hannu Lauerman toimittama teos *Hypnoosi ja Suggestio lääketieteessä ja psykologiassa* (2004), joka sisältää kohtuullisen historiikin sekä tieteellisen hypnoosin historiasta yleisesti, että

---

⁴¹ R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 11.3.2013.

tieteellisen hypnoosin historiasta Suomessa. Kuitenkin myös hypnoosin historiaa käsiteltäessä tutkimuskirjallisuuteni on pääosin ulkomaista.

Tässä tutkimuksessa on mukana myös haastatteluja, joita olen tutkimusta varten tehnyt. Haastateltavina olivat Oulun Yliopiston psykiatrian oppiaineen vastuhenkilö, professori Matti Isohanni, sekä psykologi Reijo Hirvenoja. Molemmat tunsivat Kampmanin ja työskentelivät hänen kanssaan. Koska tutkimuskirjallisuutta tähän tutkimukseen on ollut saatavilla vain rajoitetusti ja koska molemmat haastateltavat osasivat kertoa paljon tutkittavasta henkilöstä sekä aiheen taustoista ovat haastattelut tutkimuksen kannalta erittäin merkittäviä.

Kampman herätti urallaan huomiota ja mielenkiintoa myös akateemisten ympyröiden ulkopuolella. Häntä on haastateltu ja hänestä on tehty juttuja erilaisiin lehtiin, aina lääketieteellisistä aikakauslehdistä viihteellisiin viikkolehtiin. Koska tietoja Kampmanin elämästä on ollut jokseenkin vaikea löytää, tarjoavat viihteellistenkin lehtien artikkelit arvokkaita tiedonmuruja ja mielenkiintoisia yksityiskohtia tutkimusaiheen tarkastelua varten.

Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni on ensisijaisesti tieteenhistoriallinen. Tutkimus on myös perustutkimusta. Kampmanin tutkimukset ovat luonteeltaan erittäin poikkeavia, ei pelkästään Suomessa vaan myös koko maailmassa. Tästä syystä aiheesta ei ole juurikaan saatavilla tutkimuskirjallisuutta. Sama pätee myös kontekstiin ja näin myös tutkimusta taustoittavaan tutkimuskirjallisuuteen. Tämä on vaikuttanut huomattavasti tutkimuksen tekemiseen. Tutkimuskirjallisuus loistaa paikoitellen poissaolollaan, johtuen siitä että sitä ei ole yksinkertaisesti ollut saatavilla. Niinpä lähteiden merkitys on tässä tutkimuksessa korostunut entisestään. Tutkimusmenetelmänäni on lähteiden, tutkimuskirjallisuuden sekä haastattelujen systemaattinen vertailu ja analysointi.

Tutkimustilanne

Reima Kampmanista ei ole tehty aikaisempaa tutkimusta. Hänet mainitaan toisinaan kotimaisessa hypnoosia käsittelevässä kirjallisuudessa, mutta varsinaisesti häntä itseään tai hänen tutkimuksiaan käsittelevää tutkimusta ei ole tähän mennessä tehty. Tämä on ymmärrettävää, sillä kuten aihetta tutkinut psykiatrian dosentti Hannu Lauerma toteaa: ”*Perusteellinen suomalaisen yliopistollisen ja kliinisen psykologian yhteydessä käytetyn hypnoosin historia odottaa vielä kirjoittamistaan*”⁴². Myöskään sivupersonallisuuden historiaa ei Suomessa ole tutkittu, eikä sivupersonallisuuden historiasta löydy suomalaisia yleisteoksia. Tutkimustilanne on siis aiheesta ja aiheen ympäriltä on Suomessa heikolla pohjalla, tai lähes olematonta. Oma tutkimukseni pyrkii täydentämään vielä toistaiseksi vaatimatonta suomalaisen tieteellisen hypnoosin historiankirjoitusta, sekä olemaan ensimmäinen suomenkielinen sivupersonaa käsittelevä historiantutkimus.

---

⁴² Lauerma 2004, 88.

1. IHMISEN MONEUDEN LYHYT HISTORIA

1.1. Moneuden juuret - käsitteet syntyvät

Jo muinaisina aikoina ihmiset ovat olleet kosketuksissa muokkautuneen tietoisuuden kanssa. Ihmiset eri kulttuuriperimistä aina Kreikasta Pohjois- ja Etelä-Amerikan kulttuureihin vajoivat vapaaehtoisesti transsiin, jossa heidän normaali valveminänsä väistyi syrjään ja jumalat tai jumalat ottivat haltuunsa heidän kehonsa välittääkseen viestejä ihmisille. Shamaanit tai noidat pyrkivät pääsemään tilaan, jossa jumala hallitsisi heitä saadakseen haltuunsa jumalallisia voimia.⁴³ Kirkkoisä Augustinus (354–430) pohti *Tunnustuksissaan* jakautuneen persoonallisuuden problematiikkaa. Hänen ongelmanaan oli hänen entinen pakanaminänsä, joka oli päivisin poissa, mutta osoitti olemassaoloaan öisin ja unissa. Tämä johti Augustinuksen pohtimaan unennäkijän moraalista vastuuta unistaan.⁴⁴ 1300-luvulta on säilynyt kirjallisia merkintöjä tapauksista, joiden voidaan katsoa kuuluvaksi ihmisen moneuteen. Tältä ajalta löytyy mainintoja niin sanotuista nukkujista, jotka vaipuivat jonkinlaiseen transsiin, jota on myöhemmin kutsuttu somnabulismiksi. Vuonna 1331 kirjoitetussa kirjoituksessa on pohdittu nukkujien mahdollista syyntakeettomuutta heidän tehdessään rikoksia.⁴⁵ Tunnettu filosofi ja lääkäri Paracelsus puolestaan kirjoittaa tapauksesta, jossa sivupersonallisuus varasteli omia rahojaan pääpersoonallisuuden tietämättä.⁴⁶ Vuosina 1765–1766 Diderot'n *Encyclopédiassa* kuvataan somnabulismia ja kerrotaan, että ihminen joka kärsii somnabulismista on vajonnut erittäin syvään uneen, mutta kävelee, puhuu, kirjoittaa ja toimii kuin hereillä ollessaan, toisinaan jopa tätä tarkemmin ja älykkäämmin.⁴⁷

Tieteellisen moninaisuuden historia alkaa varsinaisesti kuitenkin hieman myöhemmin. Alun tällä historialle antoi Franz Anton Mesmer (1734–1815). Mesmerin mukaan hieno fyysikaalinen neste täytti maailmankaikkeuden.

---

⁴³ Crabtree 1997, 123–124.

⁴⁴ Ellenberger 1970, 126–127.

⁴⁵ Hacking 1995, 147.

⁴⁶ Kampman 1992, 192.

⁴⁷ Hacking 1995, 148.

Sairauksien syy oli tämän nesteen epätasapaino kehossa.⁴⁸ Hoitokeinona sairautteen oli kehon nesteiden tasapainon palauttaminen. Tämä tapahtui niin, että parantaja käytti omaa kehoaan magneettina ja välineenä, jolla pystyttiin kontrolloimaan animaalista magnetismia ja vaikuttamaan suoraan potilaan hermostoon. Näin parantaja pystyi palauttamaan potilaan kehon magneettiset nesteet tasapainoon ja samalla parantamaan potilaan. Mesmerin hoitotyö oli luonteeltaan fyysistä ja hän pyrki työssään poistamaan kehossa olevia sairauden aiheuttajia. Ilmeisesti erityisesti hänen vahvan ja itsevarman persoonallisuutensa takia hoidoilla oli vaikutusta ja hän oli varsin menestyksenkäs parantaja. Tärkeä Mesmerin suosiota selittävä tekijä on, että samoihin aikoihin löydettiin ja valjastettiin muitakin näkymättömiä voimia, kuten esimerkiksi sähkö ja tehtiin uusia näkymättömään voimaan liittyviä keksintöjä, kuten esimerkiksi kuumailmapallo. Myös magneettien kehittäminen oli noussut tieteentekijöiden mielenkiinnon kohteeksi. Tämä näkymättömille voimille suosiollinen ilmapiiri oli varmasti omiaan lisäämään mesmerismin hyväksymistä. Erikoista kyllä, Mesmer ei ollut varsinaisesti kiinnostunut mielen toiminnasta. Tästä huolimatta hänen tutkimuksensa aloittivat ihmisen mielen tieteellisen tutkimuksen ja antoivat suunnan sille, kuinka ihmiset psyyke nähdään.⁴⁹

Mesmerin oppilas Markiisi de Puységur (1751–1825) teki vuonna 1784 merkittäviä havaintoja hoitaessaan magnetismilla kuumeista ja hengitysteiden tulehduksesta kärsivää talonpoikaa Victor Racea. Potilas vajosi magnetismin seurauksena outoon unenkaltaiseen tilaan, jossa hänen persoonassaan tapahtui muutoksia. Tilassa ollessaan potilas totteli de Puységurin hänellä antamia suggestioita ja kehotuksia empimättä. Hän saattoi esimerkiksi laulaa, tanssia tai toimia kuin metsällä ollessaan, mikäli de Puységur näin kehotti. de Puységur kykeni halutessaan saamaan hänet joko huomaamaan muut huoneessa olijat tai olemaan näitä huomaamatta. Potilaalla ei ollut muistikuvia ajasta, jolloin hän oli kyseisessä tilassa. Hänellä vaikutti pikemminkin olevan

---

⁴⁸ Mesmerin teorian taustalla on antiikin Kreikan lääketieteestä asti periytyvä humoraalioppi. Tämän opin mukaan ihmisen kehossa on neljää erilaista nestettä, jotka ovat keltainen sappi, musta sappi, lima ja veri. Taudit nähtiin seurauksena näiden nesteiden epätasapainosta kehossa. Humoraalioppi vaikutti länsimaiseen lääketieteeseen yli 2000 vuotta ja sitä käytettiin tautien selittämiseen vielä pitkään keskiajan jälkeenkin. Opin vaikutuksien on täytynyt olla havaittavissa vielä Mesmerin aikakin. Vuorinen 2010, 88, 195.

⁴⁹ Crabtree 1993, 3–10; Crabtree 1997, 3–6; Gauld 1992, 1, 17; Kallio 2004, 40–50.

kaksi eri tietoisuutta, joista toinen oli esillä potilaan ollessa normaalitilassa, toinen hänen ollessaan magnetismin vaikutuksen alainen. Molemmilla tietoisuuden tiloilla tuntui olevan oma erillinen muistinsa. de Puységur antoi tilalle nimeksi somnambulism artificiel, eli keinotekoinen unissakävely.⁵⁰ Tämä oli ensimmäinen havainto jakautuneesta tietoisuudesta tai tietoisuuden tuplautumisesta. Havainto oli merkittävä, sillä se muutti länsimaalaisen ihmisen käsitystä ihmisestä. Ihmisellä oli pinnan alla toinen tietoisuus, jonka kanssa pystyttiin nyt myös ensimmäistä kertaa kommunikoimaan. Ihminen ei ollutkaan enää yksi yhtenäinen minä, vaan minä koostui pikemminkin kahdesta osasta, havaittavissa olevasta minästä ja pinnan alla olevasta minästä, jotka yhdessä lopulta muodostivat ihmisen kokonaisen minän.⁵¹ de Puységur havaitsi samantyyppisiä ilmiöitä myös muilla ihmisillä.⁵²

Mesmerismi ja erityisesti keinotekoinen unissakävely tuli tunnetuksi ympäri Eurooppaa. Sitä alettiin harjoittaa itsenäisti. Osa toimijoista oli puhtaasti esiintyjä, mutta joukkoon mahtui myös hyvämaineisia älymystön edustajia, jotka olivat tutustuneet kirjoituksiin ja demonstraatioihin ennen omia kokeitaan.⁵³ Mesmerin animaallinen magnetismi ja de Puységurin keinotekoinen unissakävely poikkesivat luonteeltaan toisistaan. Animaallinen magnetismi oli luonteeltaan fyysistä, kun taas keinotekoinen unissakävely oli luonteeltaan selvästi psykologista.⁵⁴ Tutkimusten edetessä keinotekoinen unissakävely alkoi löytää muotonsa. Ilmiön metodiikka ja määrittely kehittyi. Keinotekoisesta unissakävelyn tilassa olevia ihmisiä alettiin kutsua nukkujiksi. Heillä oli kaksi tietoisuutta joilla, molemmilla oli oma muistinsa. Tyypillistä oli myös se, että henkilön joka oli kyseisessä tilassa, oli vaikea muistaa kuka hän oikeastaan oli. Hänen identiteettiinsä oli siis osittain kadoksissa. Toisaalta henkilö pystyi kuitenkin muistamaan asioita paremmin, mikäli häntä tähän kannustettiin. Henkilön aisteja pystyttiin manipuloimaan ja hänet saatettiin saattaa aisteille ja

---

⁵⁰ Crabtree 1993, 38–43; Crabtree 1997, 6–8; Gauld 1992, 41; Kallio 2004, 52–53.

⁵¹ Crabtree 1997, 7–8.

⁵² Kallio 2004, 53; Gauld 1992, 41–45.

⁵³ Crabtree 1997, 9.

⁵⁴ Crabtree 1993, 52–53.

myös kivulle turraksi. Lisäksi tilalle oli tyypillistä henkilön ja magnetisoijan välinen luottamuksellinen suhde.⁵⁵

de Puységur löysi siis ihmisen toisen tietoisuuden ja hänen perässään tulleet magnetisoijat vahvistivat löydön. Löydön merkitys oli huomattava. Se ei ollut merkittävää pelkästään ihmisen moninaisuuden historian kannalta, vaan se oli käänteentekevä löytö koko psykologian historian kannalta.⁵⁶ Mesmerismin myötä löytyi ihmisen toinen tietoisuus. Tämä mahdollisti muuttuneen tietoisuuden paradigman ja lopulta ihmisen mielen eheyttämiseen tähtäävän psykologisen parantamisen.⁵⁷ Vajaa kymmenen vuotta sen jälkeen kun de Puységur oli löytänyt toisen tietoisuuden alkoi ilmaantua ensimmäiset tapaukset multipersoonallisuus häiriöstä. Muuttuneen tietoisuuden paradigma onkin mitä todennäköisimmin suoraan yhteyksissä multipersoonallisuushäiriön löytymiseen.⁵⁸

Intian Goalla syntynyt portugalilainen Abbé Faria (1756–1819) magnetisoi ihmisiä käyttäen metodinaan pääosin kielellisiä käskyjä, esimerkiksi: ”nukahda”. Hän kehitti yksinkertaisia suggestiomenetelmiä ja havaitsi, että osa ihmisistä on herkempiä suggestiolle kuin toiset. Hän dokumentoi myös miesten ja naisten välisiä eroja suggestiossa.⁵⁹ Huomattavasti tunnetummaksi magnetisoinnin saralla toimineeksi tekijäksi nousi kuitenkin skotlantilainen lääkäri James Braid (1795–1860).⁶⁰ Braidin mukaan mesmerismissä oli kolme keskeistä tekijää. Ilmiö syntyi hänen mukaansa eräänlaisesta harhasta ja juonittelusta, mutta oli luonteeltaan aitoa. Se perustui kuitenkin mielikuvitukseen, sympatiaan ja imitaatioon. Lisäksi ilmiön syntyä kehon magneettisista virtauksista. Braid lisäsi ilmiöön vielä yhden näkemyksen, joka oli puhtaasti hänen omansa. Sen mukaan ilmiön aiheutti tietty aivojen ja selkäytimen psykologinen tila. Tämän ajatuksen mukaan ilmiö oli seurausta aistijärjestelmien sekä hermoston pikaisesta väsähtämisestä, joka puolestaan tuotti tunteen unenomaisesta

---

⁵⁵ Crabtree 1997, 9–17, 20.

⁵⁶ Crabtree 1997, 32.

⁵⁷ Crabtree 1993, 283.

⁵⁸ Crabtree 1993, 289–299.

⁵⁹ Gauld 1992, 273–275; Kallio 2004, 54–55.

⁶⁰ Kallio 2004, 61.

tilasta. Tässä tilassa mieli ”lipsahti pois paikoiltaan” ja ilmiö tuli mahdolliseksi.⁶¹ Braidin teorit muuttivat pysyvästi käsitystä magnetismin luonteesta. Kyseessä oleva tila ei siis johtunut magnetisoijan ja magnetisoitavan välisestä kanssakäymisestä eikä se johtunut kehossa virtaavista magneettisista nesteistä, vaan tila oli luonteeltaan jokseenkin psykologinen ja perustaltaan puhtaasti subjektiivinen. Tila ei välttämättä tarvinnut magnetisoojia, vaan saattoi jopa syntyä itsestään. Braid halusi uusia mesmerimiin liittyvää käsitteistöä, luultavasti siitä erottuakseen ja alkoi lopulta kutsua toimintaa hypnotismiksi.⁶² Braid ei tietävästi ole ensimmäinen termiä käyttänyt henkilö⁶³, mutta on selvää, että hänen toimintansa myötä termin käyttö yleistyi. Kun magneettinen neste poistui Braidin teorian myötä mesmerismistä ja kun se sai uuden komean nimen, sai se myös akateemisen maailma hyväksynnän. Hypnotismia ja sen tutkimista alettiin pitää luotettavana. Samalla aukesi tie ihmisen oudon toisen tietoisuuden tieteelliselle tutkimiselle.⁶⁴

Hypnoosin asema alkoi vakiintua tieteen piirissä, kun Ranskan tieteellisessä akatemiassa raportoitiin erittäin kivuliaan paiseen onnistunut poisto hypnoosin avulla vuonna 1859. Erään tunnetun kirurgin esimerkkiä noudattaen kirurgit alkoivat kokeilla hypnoosia ja raportoida tapauksia tiedejulkaisuissa.⁶⁵ Kun hypnotismia alettiin tutkia lisää, havaittiin selvästi, että hypnotisoitu minä on erilainen kuin valveilla oleva normaali minä. Se tuntui olevan kuin kokonaan eri persoona ja sillä tuntui olevan taipumus pitää valveilla olevaa minää typeränä. Hypnotisoitu minä oli tietoinen valveilla olevan minän muistoista, mutta ei samaistunut niihin, vaan tuntui pikemminkin suhtautuvan niihin niin kuin ne olisivat tapahtuneet jollekin toiselle. Valveminä ei puolestaan yleensä muistanut hypnoosin tapahtumia, mutta mikäli hypnotisoija toi suggestion avulla muistot valveminän tietoon, suhtautui tämäkin yleensä niihin aivan kuin ne olisivat

---

⁶¹ Crabtree 1993, 157–158; Crabtree 1997, 34.

⁶² Crabtree 1997, 34–35; Gauld 1992, 284–285.

⁶³ Vuonna 1820 ranskalainen magnetisoojia Etienne Felix d’Henin de Cuvillers käytti termejä hypnologia ja hypnotismi. Hän itse kertoi löytäneensä termit ranskalaisista sanakirjoista, joten lienee perusteltua olettaa, että termit olivat jokseenkin vakiintuneita jo ennen 1820-lukua. Kallio 2004, 62–63.

⁶⁴ Crabtree 1997, 35.

⁶⁵ Kallio 2004, 65–66.

jonkun toisen muistoja. Tutkimusten myötä jakautunut tietoisuus vakiinnutti paikkaansa entisestään.⁶⁶

Sorbonnen psykofysiologisen laboratorion johtaja Alfred Binet (1857–1911) havaitsi, että toinen tietoisuus vaikuttaa suoraan hysterian ruumiillisiin oireisiin. Näissä tapauksissa toinen tietoisuus voi ottaa haltuunsa kehon jäseniä, jotka kärsivät hysterian vuoksi halvauksesta tai vaikkapa sokeasta silmästä ja käyttää näitä haluamallaan tavalla, aivan kuin ne olisivat terveitä.⁶⁷ Toinen ja kenties merkittävämpi havainto, jonka Binet teki oli havainto siitä, että suggestio luo aina jonkinlaista jakautumista tietoisuudessa. Tietoisuuden jakautumisesta seuraa Binetin mukaan todellisen persoonallisuuden väistyminen tai hetkellinen unohtuminen ja mahdollisesti myös keinotekoisen persoonallisuuden syntyminen. Toinen tietoisuus on siis loppujen lopuksi seurausta suggestion aiheuttamasta amnesiasta, jossa syntyy tila, jossa normaali persoonallisuus on poissa ja uudelle on tilaa syntyä.⁶⁸

1.2. Charcot, Janet ja moneuden vakiintuminen

1800-luvun viimeiseltä vuosikymmeneltä 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle ihmisen mielen tutkiminen Ranskassa oli vahvasti liitoksissa hysteriaan. Hysterian tieteellinen kehitys alkoi vuonna 1859 aiheesta tehdyn julkaisun myötä. Eniten huomiota hysteerikot saivat Salpêtrièren sairaalassa. Salpêtrièren sairaalan neurologian professorin Jean-Martin Charcot (1825–1893) alkoi tutkia hysteriaa ja hänestä tuli nopeasti hysterian merkittävin asiantuntija maailmassa. Hänen johdollaan hysteriaa kehitettiin tarkka ja tieteellinen, mutta samalla myös lähes täysin keinotekoinen kliininen sairaus, jonka oireiluna muut taudit saatettiin nähdä. Charcotin vaikutus oli suuri, olihan hän aikansa tunnetuimpia ranskalaisia tiedemiehiä ja koko valtavan Salpêtrièren sairaalan kiistaton yksinvaltiainen, jota kunnioitettiin laajasti. Eipä ihmekään, että myös hysteria sai huomiota ja yleisen hyväksynnän myös

---

⁶⁶ Crabtree 1997, 35–36.

⁶⁷ Crabtree 1997, 36–37.

⁶⁸ Crabtree 1993, 346.

Salpêtrièren ulkopuolella. Charcotin hysteriasta tuli merkittävä selitysmalli mielenterveydelliselle oireilulle 1800-luvun lopun Ranskassa ja sitä kautta myös muualla Euroopassa. Tiivistettynä Charcotin hysteria oli omanlainen tapa tuntea ja reagoida. Charcot piti hysteriaa periytyvänä hermostollisena poikkeavuutena, joka kuitenkin vaati aktivoituakseen ulkoisen tapahtuman, esimerkiksi jonkin traumaattisen tapahtuman. Tyypillisesti hysteria havaittiin hysteerisistä kohtauksista, jotka nykyään voidaan tulkita epileptisiksi kohtauksiksi, tai muista oireiluista, esimerkiksi hallusinaatioista, pakkoliikkeistä tai aistihäiriöistä. Hysteerikoilla saattoi olla myös kroonisia oireiluja, yliherkkyyttä, ongelmia ruumiintoimintojen motorikassa ja monia muita oireita. Hysteria oli seurausta useasta eri tekijästä ja sen saattoi laukaista esimerkiksi sairaudet, tartunnat, myrkytykset, päihtymys, shokki, traumat tai epäonni.⁶⁹

Charcot teki urallaan merkittävän palveluksen tieteelliselle hypnoosille. Kiinnostuttuaan ilmiöstä Charcot tutki sitä ja esitteli havaintonsa lopulta Ranskan tieteelliselle akatemialle vuonna 1882. Kun ilmiötä oli esittelemässä näinkin merkittävä henkilö, sai se valtavan suosiollisen vastaanoton, jonka seurauksena hypnoosia koskevien julkaisujen määrä lähti huimaan nousuun Euroopassa ja Amerikassa. Huvittavaa sinillään on, että kun aiemmin samaa ilmiötä esittelivät vähemmän tunnetut henkilöt, suhtauduttiin siihen penseästi. Myöhemmin Charcotin omat henkilökohtaiset teoriat hypnoosista alkoivat osoittautua vääriksi, kun hypnoosin luonteesta käytiin kiistaa Nancyn ja Salpêtrièren koulukuntien välillä. On arveltu, että Charcot alkoi itsekin lopulta olla taipumassa Nancyn koulukunnan näkemyksen kannalle, mutta hän kuoli ennen kuin ehti laajalti kertoa muuttuneista käsityksistään. Arvovaltatappioista huolimatta Charcot teki tieteelliselle hypnoosille merkittävän palveluksen, eikä hänen henkilökohtainen tappionsa tässä tieteellisessä kiistassa sitä murentanut.⁷⁰

Charcotin oppilas professori Pierre Janet (1859–1947) on henkilö jonka työlle koko moderni psykologia ja psykiatria on velkaa. Hänen työnsä merkittävyyttä

---

⁶⁹ Gauld 1992, 306–311; Hacking 1995, 133; Kallio 2004, 66–67; Kortelainen 2003, 48–50, 57.

⁷⁰ Kallio 2004, 67–70.

kuvaa se, että se on toiminut lähteenä sellaisille ihmismielen tutkimuksen merkkihenkilöille kuin Freud ja Jung. Janet vaikutti merkittävästi psykologiseen parantamiseen kehittämiseen, joka perustui paradigmaan toisesta tai muokkautuneesta tietoisuuden tilasta. Toisen tietoisuuden paradigma selitti hänen teoriassaan häiriötä ihmisen normaalissa tietoisuudessa.⁷¹ Merkittävydestään huolimatta Janet jäi varsinkin uransa loppupuolella unohduksiin ja erään tunnetun kollegansa varjoon. Kunnia ja huomio menivät täysin Sigmund Freudille (1856–1939), joka teki myös kaikkensa korostaakseen omia teorioitaan ja niiden ainutlaatuisuutta. Vasta vuodesta 1970 lähtien Janetin saavutukset ovat tulleet tiedeyhteisön tietoon Henry Ellenbergerin järkälemäisen psykiatrian historiaa käsittelevän teoksen *The Discovery of the Unconscious* ansiosta, joka ilmestyi samana vuonna. Teoksessa Janetille omistetaan kahdeksankymmentä seitsemän sivua.⁷²

Janetin mukaan mielenterveydelliset häiriöt saattoivat johtua ajatuksien virrasta, joka ei ollut normaalin tietoisuuden saatavilla, vaan joka ilmeni ainoastaan ihmisen toiselle tietoisuudelle. Tämä toinen tietoisuus puolestaan toimii Janetin mukaan itsenäisesti pyrkien täyttämään normaalin tietoisuuden intentiota ja ajatuksia. Toinen tietoisuus saattoi tuottaa toimintoja, tuntemuksia, hallusinaatioita ja fyysisiä toimintoja täyttääkseen normaalin tietoisuuden tarpeita. Toiset tietoisuudet voidaan tunnistaa aivan kuten normaalit ihmiset ja heidän persoonansa voidaan tunnistaa. Toisilla tietoisuuksilla on itsetietoisuus ja kyky toimia kuin normaalilla persoonallisuudella. Janetin mukaan ihmisiä voidaan parantaa mielenterveydellisistä häiriöistä saattamalla ihmisen tietoisuuteen hänen toisen tietoisuutensa tiedostamia asioita, joista normaali tietoisuus ei ollut tietoinen.⁷³ Toiseen tietoisuuteen päätyneet ideat ovat siis lopulta mielenterveydellisen oireilun syy ja seuraus. Niiden tietoisuuteen saattaminen ja tuhoaminen on terapian tärkein tehtävä.⁷⁴ Janet oli tutkimuksissaan ensimmäinen, joka yhdisti menneisyyden trauman potilaan nykyhetken traumaan.

---

⁷¹ Crabtree 1993, 307–308, 326; Ellenberger 1970, 331.

⁷² Ks. Ellenberger 1970, Hacking 1995, 43–44.

⁷³ Crabtree 1993, 326.

⁷⁴ Ellenberger 1970, 372–373.

Janetin teorian taustalla oli dissosiaatio, ajatus, jonka Janet teki tunnetuksi psykologisessa kontekstissa. Ajatuksen mukaan ihmisen on yhteydessä menneisyyteensä muistinsa kautta. Tätä kautta hän myös rakentaa käsityksensä minästä. Dissosioidessaan ihminen voi olla täysin tietoinen kohtaamistaan asioista, mutta hän ei ole yhteydessä tunteisiinsa ja muistikuviansa, joista yhdessä muodostuu käsitys minästä. Niinpä minä ei pysty olemaan tilanteessa läsnä. Janet havaitsi myös, että mikäli dissosioiva ihminen kohtaa ilmiön, se jakautuu välittömästi jomman kumman tietoisuuden käsiteltäväksi, normaalin valvetietoisuuden tai ihmisen toisen tietoisuuden. Mikäli toinen tietoisuus kohtaa ilmiön, tämä ilmiö tapahtuu nimenomaan tälle toiselle tietoisuudelle, eikä se koskaan päädy normaalin persoonallisuuden tietoisuuteen. Dissosiaatiossa ei siis tapahdu minkäänlaista unohtamista tai asioiden yhteyksien tuhoutumista, vaan sillä tarkoitetaan pikemminkin sitä, että tieto ei koskaan tule perille. Tai ehkä pikemminkin niin, että tieto on mennyt väärään osoitteeseen, eli toiselle tietoisuudelle. Ihminen saattaa siis kadottaa minä-tunteensa joitakin ilmiöitä kohdatessaan, tai säilyttää minä-tunteen, mutta olla tiedostamatta tapahtuvaa. Tällöin sen tiedostaa toinen tietoisuus.⁷⁵

Janet löysi uuden tavan ymmärtää sekä hysteriaa, että hypnoosia. Hypnoosia selittää taustalla oleva tiedostamaton toiminta, jota hän listasi neljää eri lajia. Tiedostamaton toiminta voi johtua jälkihypnoottisesta suggestiosta, se voi olla anestesian seurausta, se voi olla harhautumisen seurausta tai se voi syntyä spontaanisti. Hän teki merkittäviä havaintoja myös ihmisen moneuden parissa. Yksi tekniikoista, joilla Janet tutki ihmisen moneutta ja löysi siihen todisteita oli harhaanjohtamisen tekniikka. Tässä tekniikassa hypnotisoitava henkilö rohkaistiin johonkin huomiota vievään toimintaan, kuten keskusteluun kolmannen henkilön kanssa. Hypnotisoija itse kuiskaili hypnotisoidulle henkilölle käskyjä ja kysymyksiä hiljaisella äänellä. Koehenkilö reagoi näihin käskyihin ja toteutti niitä, mutta ei ollut tästä tietoinen. Hän saattoi esimerkiksi kävellä, istua, polvistua tai maata lattialla keskustellen silti edelleen kolmannen osapuolen

---

⁷⁵ Crabtree 1993, 312–313.

kanssa ja luullen istuvansa samassa paikassa kuin kokeen alkaessa.⁷⁶ Hypnotisoidun ihmisen toimintaa ohjasi siis kaksi tekijää. Toinen oli hänen tietoinen valveminänsä, toinen hänen tiedostamaton minänsä, joka oli kuitenkin myös tietoinen.

Toisen tietoisuuden olemassaololle löytyi vielä lisää uusia todisteita. Yksi todiste oli jälkihypnoottinen suggestio. Hypnotisoiduille henkilöille voitiin antaa suggestio, että he herätessään reagoisivat johonkin hypnoosiin aikana sovittuun ärsykkeeseen, esimerkiksi siihen kun hypnotisoija taputtaisi käsiään yhteen kahdennenkymmenennen kerran. Valveilla oleva normaali minä tai tietoisuus ei hypnoosin jälkeen ollut tietoinen suggestiosta, tai siitä kuinka monta taputusta oli jo kuulunut, mutta reagoi silti sovitulla tavalla. Kun häneltä myöhemmin kysyttiin, miksi hän oli reagoinut niin kuin oli, ei hän osannut siihen vastata. Toisaalta koehenkilöille saatettiin myös antaa suggestio, että he eivät osaisi valveilla ollessaan vastata johonkin hypnotisoijan kysymykseen, mutta he pystyisivät vastaamaan tähän kirjoittamalla. Kokeet automaatiokirjoituksella toimivat toivotusti ja koehenkilöt todella kirjoittivat valveilla ollessaan vastaukset hypnotisoijan kysymyksiin ilman että heidän valveminänsä tiesi niihin vastausta. Tämä voitiin tulkita niin, että esitettyjen toimintojen täytyi siis olla toisen tietoisuuden vastuulla.⁷⁷ Havainto oli merkittävä, sillä kokeet osoittivat, että ihmisen saattoi toimia järkevästi ja järkeään käyttäen olematta kuitenkaan tietoinen tästä. Ihmisen toimintaa ohjasi siis ainakin osittain toinen tietoisuus, ihmisen piilossa oleva osa.

1.3. Multipersonallisuushäiriö ja dissosiatiivinen identiteettihäiriö

Monipersonallisuushäiriö on kiistanalainen ja sekava ilmiö, eikä sen olemassaolosta tai luonteesta olla edelleenkään täysin yksimielisiä. Useissa yhteyksissä ensimmäisenä pidetty monipersonallisuustapaus on vuodelta 1816. Koska samoihin aikoihin tehtiin ensimmäiset raportit myös magneettisesta

---

⁷⁶ Crabtree 1997, 37–39; Gauld 1992, 371–372.

⁷⁷ Crabtree 1997, 40–41; Gauld 1992, 371–373.

unesta ja somnabulismista ja koska nämä kaikki olivat saaneet alkunsa animaalisesta magnetismin löytymisestä, liitettiin monipersonallisuus usein aiheestakin näihin ilmiöihin. Kun innostus hypnoosia kohti laantui, jatkui monipersonallisuuden raportointi edelleenkin, pysyen kuitenkin melko harvinaisena. Monipersonallisuuden ajateltiin aluksi olevan toisen tietoisuuden toimintaa, jossa toinen tietoisuus pystyi muodostamaan eri persoonia ja identiteettejä. Sittemmin jokainen ylimääräinen persoonallisuus nähtiin omana itsenäisenä tietoisuutena.⁷⁸

Ensimmäinen selvästi merkityksellinen raportoitu monipersonallisuustapaus on vuodelta 1816 ja sen on kuvaillut lääkäri S.L. Mitchill (1764–1831). Raportissa kerrotaan kahdeksantoista vuoden ikäisestä Mary Reynoldsista, joka kärsi sairaskohtauksista. Eräänä päivänä hän menetti tajuntansa. Palattuaan tietoiseksi, Reynolds oli viisi viikkoa kuuro ja sokea. Kolme kuukautta myöhemmin hän heräsi poikkeuksellisen pitkien yönien jälkeen kuin vastasyntyneenä. Hän oli menettänyt kaikki muistonsa menneestä elämästään ja hän tiesi vain vähän sanoja. Reynolds joutui opettelemaan kaiken uudestaan. Viisi viikkoa myöhemmin hän heräsi yöniltään omana vanhana itsenään. Hän muisti vanhan minänsä elämän hyvin, mutta oli kadottanut kuluneet viisi viikkoa kokonaan. Muutamaa viikkoa myöhemmin Reynolds heräsi jälleen toisena uutena minänään, muistaen kaiken toisen minänsä kokemuksista muutamaa viikkoa aiemmin. Tätä jatkuvaa persoonallisuuksien tai tietoisuuksien vaihtelua kesti vielä yli viisitoista vuotta, kunnes jälkimmäinen, eloisampi ja onnellisempi minä jäi pysyvästi Reynoldsin omaksi minäksi.⁷⁹ Tapaus oli merkittävä. Vaikka se ei ollut ensimmäinen raportoitu tapaus monipersonallisuudesta, muokkasi se ilmiön ymmärtämistä. Raportin nimi on: ”*A very extraordinary case of double consciousness, in a woman*”. Huomion arvoista on, että ilmiötä kuvailtiin tietoisuuden tuplautumisena. Tietoisuuden tuplautuminen tuli tavaksi ymmärtää ja selittää kyseistä oirehdintaa. Syntyi siis uusi diagnostinen kategoria. Tämä selitysmalli vallitsi lääketieteellisissä piireissä aina 1800-luvun lopulle saakka.⁸⁰

---

⁷⁸ Crabtree 1997, 55–56; Gauld 1992, 364; Hacking 1995, 151.

⁷⁹ Crabtree 1997, 60–63.

⁸⁰ Hacking 1995, 150–151.

Seuraavan merkittävän havainnon monipersonallisuudesta raportoi Bordeaux'n lääketieteellisen koulun kirurgian professori Étienne Azam (1822–1899). Hän sai vuonna 1858 tarkkailtavaksi hiljaisen, älykkään ja melankolisen Felida X. nimisen nuoren naisen, joka kärsi useista hysterian oireista, esimerkiksi erilaisista kivuista ja anestesiasta. Hän vajosi syvään uneen ja heräsi toisinaan toisessa tietoisuuden tilassa. Tila kesti tunnin tai pari, kunnes hän vajosi takaisin syvään uneen, josta heräsi omana itsenään. Tämä toistui tasaisin väliajoin, yleensä joka viides tai kuudes päivä. Azam kuvailee Felida X:n olleen toisessa tilassaan kuin eri persoona, hymyilevä, energinen ja iloinen. Hysteriset ilmiöt loistivat poissaolollaan. Felida X. poikkesi Reynoldsista siinä, että hän muisti toisessa tilassaan kaiken myös normaalista elämästään. Hänen normaali minänsä ei kuitenkaan muistanut toisen tietoisuuden kokemia asioita. Azam hoiti Felida X:a hypnoosilla. On kuitenkin huomionarvoista, että Azam oli tutkinut Felida X:n tapaista jo pitkään, ennen kuin oli tutustunut hypnoosiin. Myös Felida X:n tapauksessa toisesta minästä tuli vahvempi ja se hallitsi hänen elämäänsä lähes täydellisesti.⁸¹

Azam yritti selittää ilmiötä, mutta oikeanlaisten termien puuttuessa tuon ajan tieteellisestä keskustelusta hän ei pystynyt selittämään ilmiötä haluamallaan tavalla. Ilmiötä lähinnä oleva diskurssi oli hypnoosi, vaikka se ei suoranaisesti selittänyt tapausta. Felida X:n tapauksen selittämisessä yhdistyivät käsitykset hypnoosista ja hysteriasta. Syntyi ranskalainen käsitys tietoisuuden tuplautumisesta. Ranskalaisen käsityksen ominaispiirteenä on ajatus, jonka mukaan monipersonallisuus kuuluu hysteriaan. Se oli hysterian oma eriskummallinen muoto, jota selitettiin hypnoottisin termein ja johon sairastuneita verrattiin hypnoosissa oleviin ihmisiin. Toisaalta ranskalaisen monipersonallisuuden taustalla oli myös poliittis-tieteellis-ideologinen kiista spiritualistien ja positivistien välillä. Spiritualistit pitivät henkisiä substansseja, kuten esimerkiksi ideoita, Jumalaa ja sielua todellisina ja itsenäisinä ilmiöinä. Näin ollen ilmiöt olivat empiirisiä ja tieteellisiä. Positivistit puolestaan luottivat tieteelliseen maailmankuvaan. He käyttivät monipersonallisuutta välineenä osoittaakseen vääräksi spiritualistien oletuksen sielun olemassaolosta. Koska

---

⁸¹ Crabtree 1997, 63–64; Hacking 1995, 161.

yhdessä kehossa saattoi olla kaksi tietoisuutta ja kaksi erillistä toisistaan riippumatonta muistiketjua, ei transsendenttiselle sielulle ollut perusteita. Positivistien kiinnostus ja tuki tieteellisesti monipersoonallisuutta Ranskassa, luoden samalla sen olemassaololle entistä vahvemmat tieteelliset perustat.⁸²

Ensimmäinen tapaus, jossa tutkitulla henkilöllä on selvästi useampi kuin yksi ylimääräinen persoonallisuus on vuodelta 1885. Kyseessä oli hysteerinen mies nimeltä Louis Vivet. Vivet muistutti Felidaa, mutta ei sopinut täysin kuvaukseen. Tapaukseen tutustunut tohtori Hippolyte Bourru (1840–1914) pyrki hoitamaan Vivetiä erilaisilla metalleilla, magneeteilla ja erityisillä tarkoitukseen sopivilla nesteillä joilla hän uskoi olevan parantavan vaikutuksen hysteriaan. Parannuspyrkimysten lisäksi Vivet toimi eräänlaisena koehenkilönä näille uusille hoitomuodoille. Tutkimusten edetessä havaittiin, että Vivetillä oli peräti kahdeksan persoonallisuutta. On edelleenkin epäselvää, olivatko persoonat Vivetillä jo ennen terapian alkua, vai syntyivätkö ne tai osa niistä terapian edetessä. Yhtä kaikki, havainnon myötä lääketiede sai käyttöönsä uuden tavan määritellä ilmiötä. Tapausta alettiin pitää malliesimerkkinä multipersoonallisuudesta.⁸³

Myös Yhdysvalloissa tehtiin tutkimuksia monipersoonallisuuden parissa. Tunnetuksi tutkijaksi nousi ranskalaisilta asiantuntijoilta oppinsa hakenut Morton Prince (1854–1929), jonka vuonna 1906 ilmestyneessä teoksessa *The dissociation of a personality* esitellään yksittäistapaus Miss Beauchampista, joka hakeutui hoitoon heikkohermoisuuden vuoksi. Hypnoosissa Miss Beauchamp löytyi yllättäen kaksi ylimääräistä persoonaa, jotka olivat toisistaan täysin poikkeavia. Myöhemmin ilmestyi vielä yksi lisää, mutta pitkään jatkuneen hoidon myötä Prince sai sulatetuksi kaikki persoonat yhteen, ”todelliseksi Miss Beauchampiksi”.⁸⁴ Vaikka Prince ei onnistunut selittämään ilmiön luonnetta, hänestä tuli ilmiön ympärillä liikkuvan keskustelun vaikutusvaltaisin hahmo puoleksi vuosisadaksi.⁸⁵

---

⁸² Hacking 1995, 160–164, 184.

⁸³ Hacking 1995, 171–173.

⁸⁴ Ellenberger 1970, 139–140; Hacking 1995, 132.

⁸⁵ Greaves 1980, 578.

1900-luvun alussa hysterian merkitys alkoi vähentyä nopeasti. Tieteessä syntyi uusia muotivirtauksia ja esimerkiksi biologiset ja epidemiologiset menetelmät alkoivat kehittyä. Hysterian merkittävin puolestapuhuja Charcot oli kuollut ja hän oli itsekin alkanut viimeisinä vuosinaan epäillä hysterian teoriaa. Freudin teoriat neurooseista nostivat suosiotaan mielenterveyden oireilua selittävänä tekijänä. Lisäksi useat muut lääketieteen teoriat, kuten esimerkiksi Emil Kraepelinin (1856–1926) skitsofreniaa edeltäneet teoriat ennenaikaisesta dementiasta, Janetin käsitykset psychastenisasta, sekä toisaalta myös naisliikkeen pitkään jatkunut ja yhä voimistuva arvostelu hysteriaa kohtaa johtivat lääketieteellisen kulttuurin murrokseen, jonka seurauksena hysteria katosi lääketieteestä Ranskassa. Koska jakautunut tietoisuus lääketieteellisenä ilmiönä perustui Ranskassa hysteriaan, katosi myös sen lääketieteellinen tila, ja se lakkasi olemasta. Ilmiö jatkoi olemassaoloaan pääosin Yhdysvalloissa, jossa kiinnostus tieteelliseen hypnoosiin, tiedostamattomaan ja monipersoonallisuuteen vaikutti pikemminkin olevan vasta alkamassa.⁸⁶ Se jäi tieteen piirissä kuitenkin marginaaliin. Vuonna 1944 tehdyssä selvityksessä neljän viimeisen vuosikymmenen aikana oli raportoitu 76 sivupersoonallisuustapausta. Vuoteen 1982 mennessä länsimaisen tieteenhistorian piirissä oli raportoitu laskutavasta ja lähteestä riippuen yhteensä vain sadasta kahteensataan monipersoonallisuustapausta.⁸⁷

Sitten tapahtui jotain. Kaksi multipersoonallisuutta käsittelevää tapausta kirjoitettiin suurelle yleisölle suunnatuiksi kirjoiksi. Kenties tunnetuimmaksi monipersoonallisuustapaukseksi nousi Chris Costner Sizemore (s. 1927). Lapsuudessa koettujen järkytysten ja merkittävien elämänmuutoksien seurauksena Costner Sizemoren persoonallisuus jakautui jatkuvasti eri osiin. Tapausta tutkivat lääkärit havaitsivat aluksi kolme eri persoonallisuutta. Nämä persoonat olivat Eva White, Eva Black ja Jane. Eva White oli huolehtivainen ja vastuuntuntoinen kotiäiti. Eva Black oli puolestaan yöelämässä viihtyvä hauskanpitäjä ja viettelijätär. Jane oli kahta muuta kypsempi, yhteistyötä tekevä

---

⁸⁶ M. Isohannin haastattelu, Oulu 14.12. 2012; Gauld 1992, 403–414; Hacking 1995, 130–134; Kortelainen 2003, 357–363.

⁸⁷ Hacking 1995, 8; Kampman 1992, 192.

hahmo. Sittemmin persoonallisuuksia tuli vielä lisää, yhteensä peräti kaksikymmentäkaksi, mutta pitkällisen terapian myötä ne saatiin sulatettua yhdeksi yhtenäiseksi persoonallisuudeksi. Tapauksesta teki kuuluisan siitä vuonna 1957 julkaistu kirja *The Three Faces of Eve*. Myöhemmin aiheesta tehtiin vielä elokuva, sekä julkaistiin muutama uusi kirjakin, joissa tapausta pyrittiin selvittämään aiempaa tarkemmin uusien tutkimuksien sekä muiden ideoiden valossa.⁸⁸

Vastaavalla tavalla paljon huomiota herätti myös psykiatri ja psykoanalyttikko Cornelia Wilburnin (1908–1922) hoitama potilas pseudonyymi Sybil. Sybil oli joutunut lapsena seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Hänellä oli peräti kuusitoista persoonallisuutta, joista osa lapsia ja osa eri sukupuolta. Osa persoonallisuuksista tiesi toisista, osa ei. Jotkut näistä taistelivat keskenään. Journalisti Flora Rheta Schreiber (1918–1988) kirjoitti tapauksesta kirjan *Sybil*, joka julkaistiin vuonna 1973. Myöhemmin kirjasta tehtiin vielä elokuva. Sybilistä muodostui prototyyppi monipersonallisuudelle.⁸⁹

Sybilin tapauksen myötä multipersonallisuushäiriö kytkeytyi peruuttamattomasti yhteen lasten seksuaalisen hyväksikäytön kanssa. Hyväksikäyttö teki multipersonallisuuden ymmärrettäväksi suurellekin yleisölle, sillä se antoi tälle oudolle ilmiölle ymmärrettävän syyn.⁹⁰ Yhteiskunnallinen keskustelu lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä alkoi 1960-luvulla. Feministiliike ajoi keskustelua aktiivisesti eteenpäin ja hieman Sybilin ilmestymisen jälkeen 1970-luvun puolessa välissä keskustelu tavoitti suuren yleisön. Multipersonallisuushäiriö ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö kietoutuivat tiiviisti yhteen. Näin ollen voidaan jopa sanoa, että lasten seksuaalinen

---

⁸⁸ Crabtree 1997, 69–77; Hacking 1995, 40–41.

⁸⁹ Hacking 1995, 41–43; Schreiber 2009, passim.

⁹⁰ Sivupersononia tutkineen psykiatrin Colin A. Rossin mukaan tyypillinen, vaikkakaan ei välttämättä paras mahdollinen selitysmalli multipersonallisuushäiriön synnylle on, että kun lapsi kohtaa tarpeeksi suuren kauhun tai riittävästi kipua jota ei pysty kestäämään, hän kuvittelee äärimmäisenä puolustuskeinonaan tämän tapahtuvan jollekin toiselle. Näin hän pyrkii irrottamaan itsensä tästä ylitsepääsemättömästä kokemuksesta. Samalla hän myös sulkee sen mielestään. Hän ei muista tapahtunutta, mutta sen muistaa se toinen minä, jolle hän kuvitteli kauhujen tapahtuvan. Lopulta tämä toinen minä alkaa elää omaa elämäänsä. Nykytutkimuksen mukaan jopa 88 % multipersonallisuushäiriöstä johtuu juuri lapsuudenaikaisesta pitkään jatkuneesta hyväksikäytöstä tai väkivallasta. Ross 1997, 64, 120.

hyväksikäyttö ja sen ympärillä käyty julkinen keskustelu mahdollisti multipersoonallisuushäiriön kulttuurillisen olemassaolon nykyajassa.⁹¹

The Three Faces of Even ja Sybilin tapauksien myötä monipersoonallisuus sai kasvot ja tuli suuren yleisön tietoisuuteen. Ilmiöstä alettiin keskustella ja se herätti uteliaisuutta. Mielenkiinto ilmiön ympärillä oli niin suurta, että voidaan jopa puhua kansanliikkeen syntymisestä. Liikkeen syntymiseen vaikutti kolme tekijää. Ensimmäinen oli jo mainittu kirjojen myötä syntynyt julkisuus. Toinen oli Henri Ellenbergerin (1905–1992) erinomainen kirja *The Discovery of the Unconscious* vuodelta 1970, joka on myös käytössä tässä tutkimuksessa. Kirja käsittelee kattavasti psykiatrian historiaa, mutta se myös oli ensimmäinen teos, jossa esiteltiin tiedostamattoman ja dissosiaation historiaan ennen Freudia. Vaikka Ellenberger ei itse ollut millään tavalla liikkeen takana, kirja auttoi multipersoonallisuuden oikeuttamisessa. Kolmantena tekijänä olivat uudet tutkijat, joiden etunenässä oli Ralph Allison (s. 1931). Allison organisoii toimintaa multipersoonallisuuden ympärillä, esimerkiksi kirjoittamalla siihen liittyviä ohjeita psykiatreille, järjestämällä työpajoja ammattilaisille ja toimimalla asiantuntijana. 1983 alan huippuasiantuntijat perustivat yhdistyksen tutkimaan multipersoonallisuutta ja dissosiaatiota. Julkisuuden, historiankirjoituksen ja uuden tutkimuksen mahdollistamana, mutta kuitenkin täysin tahattomasti, liike alkoi syntyä.⁹²

Merkittävä askel ihmisen moneuden historiassa tapahtui vuonna 1980, kun multipersoonallisuushäiriö määriteltiin American Psychiatric Assosiationin virallisessa diagnosointijärjestelmässä DSM-III:ssa. Vuonna 1987 ilmestyneessä DSM-III-R:ssä multipersoonallisuushäiriön sisällytettiin virallisten diagnoosien joukkoon. 1990-luvun alussa diagnosoituja tapauksia oli satoja jokaisessa kookkaammassa yhdysvaltalaisessa kaupungissa, ja hurjimpien arvioiden mukaan joka kahdeskymmenes kansalainen kärsi tavalla tai toisella multipersoonallisuushäiriöstä. Ihmeellistä kyllä, muualla maailmassa diagnoosit pysyivät edelleen äärimmäisenä harvinaisuutena. Kulisseissa käytiin tiukkaa

---

⁹¹ Hacking 1995, 58–62, 66.

⁹² Hacking 1995, 40, 43–47, 50–51.

keskustelua ilmiön laadusta ja luonteesta, ja vuonna 1994 se määriteltiin jälleen uudestaan, kun DSM-IV ilmestyi. Tässä yhteydessä tapahtui huomattava muutos. Huomio kiinnittyi tosiasiallisesta multipersoonallisuudesta potilaan tuntemuksiin. Ongelmien katsottiin olevan identiteetissä ja multipersoonallisuuden ajateltiin vain olevan seurausta tästä. Tämän seurauksena multipersoonallisuushäiriö muuttui dissosiativiseksi identiteettihäiriöksi.⁹³

Ilmiön laajuutta ja merkittävyyttä kuvastaa hyvin se, että diagnosoinnin räjähdysmäisen kasvun seurauksena ja buumin synnyttyä vuonna 1992 perustettiin ilmiön ylilyöntejä vastustamaan False Memory Syndrome Foundation. Ryhmän mukaan monipersoonallisuuden parissa työskentelevät tutkijat ja terapeutit saattoivat terapian yhteydessä istuttaa epähuomiossa potilaisiin muistoja tapahtumista, joita ei todellisuudessa koskaan ollut tapahtunut, esimerkiksi lapsuudenajan seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ryhmän tarkoitus oli toimia tukena hyväksikäytöstä syytetyille vanhemmille, olla mukana oikeusprosesseissa ja jakaa tietoa vastuuttoman psykoterapian vaaroista.⁹⁴

1.4. Meediat, riivaus ja jälleensyntyminen

Ihmisen moneuteen liittyy myös tieteen rajamailla olevia teemoja, jotka on syytä ottaa tässä yhteydessä esille. Mesmerismin löytymisen myötä syntyi 1830-luvun ranskassa liike nimeltä spiritualismi. Liike sai alkunsa, kun havaittiin, että mesmeristisessä transsissa olevat ihmiset väittivät kokevansa joskus visioita taivaiden valtakunnasta ja kommunikoivansa henkiolentojen kanssa. Mesmerismiä alettiin hyödyntää tietoisesti tätä tarkoitusta varten. Syntynyt yhteys mesmerismin ja spiritualismin välillä herätti epäluuloa mesmerismiä kohtaan. Spiritualismi sai suosiota erityisesti Yhdysvalloissa. Vähitellen spiritualismista kehittyi merkittävä uskonnollinen liike. Toiminta oli lähes

---

⁹³ Hacking 1995, 8–10, 14, 18–20, 52.

⁹⁴ Hacking 1995, 14, 121–122.

poikkeuksetta samanlaista. Meedion, joka oli eräänlainen tapahtuman keskushenkilö, väitettiin vajoavan poikkeukselliseen tietoisuuden tilaan, transsiin. Tätä tapahtumaa on kuvattu myös dissosiaatioksi. Spiritualistit ymmärsivät dissosiaation omalla tavallaan. Heidän mukaansa meedion normaali tietoisuus poistui kehosta ja teki tilaa ruumiittomalle olemassaololle, joka otti kehon hallintaansa. Tämä mahdollisti spiritualistien mukaan keskustelun tuonpuoleisen kanssa ja viestien välittämisen kuolleille sukulaisille ja toisinpäin. Transsin jälkeen meedion normaali tajunta palasi kehoon, eikä meedio yleensä muistanut tapahtuneesta mitään.⁹⁵ Spiritualismiin kuului meedioiden toiminnan lisäksi toki paljon muitakin piirteitä aina uoija-laudoista poltergeistiin⁹⁶, mutta ne eivät olleet yhtä selkeässä yhteydessä mesmerismiin ja ihmisen moneuteen.

Mielenkiintoista kyllä, Crabtreen mukaan mesmerismillä ja kielillä puhumisella oli yhteys. Hänen mukaansa ainakin joissain kristillisessä perinteissä kielilläpuhuminen näyttää saaneen alkunsa samoihin aikoihin kuin spiritualismi. Katolis-apostolisessa kirkossa alkoi ilmestyä kielellä puhumisen lahjaa 1830-luvulla, eli siis hieman mesmerismin löytymisen jälkeen. Tapauksissa ajateltiin olevan kyseessä Pyhän hengen, joka puhui ihmisen kautta käyttäen tätä puheensa instrumenttina.⁹⁷

Kaikki kehon haltuunotot eivät kuitenkaan olleet toivottuja. 1700-luvun viimeisellä neljänneksellä tuli tunnetuksi parantaja ja katollisen kirkon pappi isä Johann Joseph Gassner (1727–1779). Hänen mukaansa sairaudet voitiin jakaa kahteen luokkaan, jotka olivat luonnolliset ja epäluonnolliset sairaudet. Epäluonnolliset sairaudet saattoivat johtua loitsun vaikutuksesta, ne saattoivat olla paholaisen aikaansaannoksia tai ne saattoivat olla seurausta pahojen voimien läsnäolosta. Hoitokeinona näihin tauteihin Gassner käytti manausta, jossa hän pyysi demonia näyttäytymään. Mikäli näin kävi, oli tämä Gassnerin mielestä todiste taudin epäluonnollisesta luonteesta ja hän pystyi aloittamaan manaamisen. Mikäli demonia ei ilmestynyt, täytyi sairauden olla luonnollista

---

⁹⁵ Crabtree 1997, 108–110; Gauld 1992, 169.

⁹⁶ Crabtree 1997, 131–132.

⁹⁷ Crabtree 1997, 144.

alkuperää. Tällöin Gassner lähetti potilaan tavallisen lääkärin luokse. Oleellinen lähtökohta ja peruste Gassnerin hoidoille oli potilaan vahva luottaminen Jeesukseen.⁹⁸

Sittemmin raportteja kehon haltuunotoista löytyy aina 1800-luvun puolenvälin jälkeen. Näille tapauksille, eli riivauksille tyypillistä tuntui olevan, että kristilliselle Jumalalle vihamielinen henkiolento otti haltuunsa lapsen tai nuorehkon henkilön, joka oli kokenut elämässään kovia, esimerkiksi inestiä tai julma väkivalta. Henkiolentoja väitettiin olevan poloisen uhrinsa kimpussa yksi tai useampia kerrallaan. Yleensä kyseessä tuntuu raporttien mukaan olevat paholainen tai demoni, mutta mahdollisesti myös kuolleen omaisen henki. Riivaajien nimeään kysyttäessä vastaukset vaihtelevat Juudaksesta ja Belsebubista aina arkisempiin ihmisille annettaviin nimiin. Olentojen kerrottiin puhuvan halutessaan haltuunottamansa henkilön kautta oudoilla äänillä ja toisinaan myös vierailta kielillä, joita riivatun henkilön ei tiedetty osaavan. Tyypillistä riivaukselle oli myös haltuunotetun kehon vääntelevä luonnottomiin asentoihin, kehon raju oksentelu sekä toisinaan myös muut oudot tapahtumat, aina epäinhimillisistä voimista kehon merkittäviin muutoksiin ja jopa levitaatioon. Riivauksen jälkeen riivattu henkilö ei yleensä muistanut tuosta ajasta mitään. Hoitokeinona toimi tietenkin jo vuosisatojen ajan jatkunut pappien ja munkkien suorittama manaaminen. Manaamisessa riivaavaan henkeä joko käsketään tai suostutellaan poistumaan riivatusta henkilöstä. Raportoiduissa tapauksissa manaukset ovat onnistuneet.⁹⁹

Riivausta hoidettiin toki myös tieteellisemmällä menetelmällä. Näissä tavoissa korostui ihmisessä oleva tiedostamaton ja psykoanalyysi. Hyvänä esimerkkinä käy tapaus vuodelta 1890, jolloin eräs mies, nimeltään Achille tuli riivatuksi. Hän oli täysin terve mies, mutta alkoi eräänä päivänä työmatkaltaan palattua nauraa hysteerisesti ja demonisesti. Hänen kasvonsa vääntelevät luonnottomasti ja koko hänen käyttäytymisensä oli täysin vaukkoontunutta. Hän kertoi olevansa paholaisen riivaama. Potilas vietiin Salpétrierin sairaalaan, jossa hän päätyi

---

⁹⁸ Ellenberger 1970, 53–57.

⁹⁹ Crabtree 1997, 147–148, 153–160, 163–166, 181.

Pierre Janetin hoidettavaksi. Janet pyrki hypnotisoimaan vauhkoutuneen demonin, mutta ei onnistunut tässä. Keskusteluyhteys onnistuttiin kuitenkin muodostamaan automaatiokirjoituksen avulla. Tämä mahdollisti kysymysten esittämisen demonille ja lopulta myös demonin hypnotisoinnin. Hypnoosin avulla Janet pystyi selvittämään riivauksen tapahtumat. Achille oli työmatkalla ollessaan ollut uskonon vaimolleen. Tästä syntyi valtava stressi ja pelko paljastumisesta, joka ajoi Achille valtavaan alakuloon ja hiljaisuuteen. Syyllisyys oli niin suurta, että se ajoi Achillen synkkiin kuvitelmiin, joissa hän uskoi paholaisen tunkeutuneen häneen ja ottaneen hänen kehonsa haltuunsa. Janet loi hypnoosissa Achillelle kuvan tämän vaimosta, jolle tämä pystyi tunnustamaan tekonsa. Tästä seurasi valtava helpotus ja paholainen poistuminen pysyvästi.¹⁰⁰

Riivaukseen liittyen ilmeni myös tutkielmia, joissa pyrittiin selvittämään, milloin riivaus johtui monipersonallisuudesta ja milloin puolestaan kyseessä oli tuonpuoleisten voimien läsnäolo. Ilmestyi myös tutkielmia, joissa pohdittiin sitä, kuinka voitiin erottaa todellinen riivaus ja valheellinen riivaus.¹⁰¹ Jälkeenpäin tarkasteltaessa riivauksen voidaan katsoa olevan todellisuudessa monipersonallisuuden ilmenemistä. Ilmiötä on aikaisemmin kutsuttu riivaukseksi, sillä monipersonallisuutta ei käsitteenä ole tällöin ollut vielä olemassa. Monipersonallisuus on siis saattanut olla olemassa jo pitkiä aikoja, mutta sitä ei ole osattu havaita.¹⁰² Epäilemättä kristillisen kulttuurin vaikutus oli länsimaissa vielä tuolloin erittäin vahva myös ihmisen olemusta tulkittaessa. Niinpä riivauksen on täytynyt olla jokseenkin ymmärrettävä selitysmuoto monipersonalliselle ihmiselle.

Riivauksen lisäksi monipersonallisuus on ollut läheisessä yhteydessä jälleensyntymiseen.¹⁰³ Jälleensyntymiskokemuksissa ihmisellä on oman elämänsä ulkopuolisia vierailta tuntuja kokemuksia. Näitä kokemuksia kokeva henkilö tuntee kuitenkin itsensä tapahtumien keskushahmoksi. Hänestä tuntuu

---

¹⁰⁰ Crabtree 1997, 205–210.

¹⁰¹ Crabtree 1997, 210–215.

¹⁰² Ellenberger 1970, 127.

¹⁰³ Hacking 1995, 48.

että nämä vieraat kokemukset ovat tapahtuneet hänelle, jossakin toisessa identiteetissä.¹⁰⁴ Myös jälleensyntymisestä alkoi ilmestyä kirjoituksia mesmerismin myötä syntyneen spiritualismin herätessä.¹⁰⁵ 1800-luvun lopulla spiritismi ja yleisölle tarkoitettut hypnoosinäytökset yhdistyivät. Yhdistymisestä syntyi jonkinlainen liike, melkeinpä kultti, jossa pyrittiin hypnoosin avulla pääsemään käsiksi oletettuihin menneisiin elämiin.¹⁰⁶

Tutkimus on jatkunut meidän ajoillemme asti. Tohtori Helen Wambach (1925–1985) oli eräs tunnetuimmista jälleensyntymisen tutkijoista. Tutkimusta hän teki yllämainittuun tapaan, hypnoosin avulla. Wambach hypnotisoi kerralla suuria joukkoja ihmisiä. Ihmisten ollessa hypnoosissa hän esitti heille kysymyksiä menneistä elämästä, joihin ihmiset vastasivat kirjallisesti. Ilmiön tutkiminen perustui näiden vastausten analysointeihin. Tutkimuksistaan Wambach kirjoitti 1970-luvun lopulla muutaman kirjan, joissa hän esitteli tuloksiaan. Tutkimukset todistelivat tietenkin jälleensyntymisen puolesta. Kirjoissa on paikoitellen tieteellistä tutkimusta muistuttavia elementtejä, mutta ensisijaisesti ne on suunnattu suuremmalle yleisölle.¹⁰⁷

Toisinaan merkkejä jälleensyntymisestä saattoi ilmestyä itsestään. 1950-luvulla amerikkalainen psykiatri Blanche Baker käytti potilaidensa kanssa työskennellessä apuna hypnoosia ja assosiaatio-tekniikkaa. Hän ei kehottanut potilaitaan menemään edellisiin elämiin, mutta hän kertoi, että toisinaan potilaat alkoivat nähdä itsensä keskellä outoja tilanteita tai ihmissuhteita ja kokea näihin liittyviä vahvoja tuntemuksia. Jotkut tapaukset jotka viittasivat selvästi johonkin aikakauteen tarkastettiin. Kuvasten katsottiin olevan historiallisesti tarkkoja ja paikkansapitäviä yleisen ilmapiirin, tapahtumien, vaatetuksen ja tapojen suhteen. Kuitenkin muissa tutkimuksissa päädyttiin usein päinvastaiseen tulokseen, eikä hypnoosissa esille tulleita menneitä elämiä pystytty todentamaan.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ Crabtree 1997, 317.

¹⁰⁵ Gauld 1992, 172.

¹⁰⁶ Gauld 1992, 466–467.

¹⁰⁷ Näreaho 1995, 170–173; Wambach 1979a, passim.; Wambach 1979b, passim.

¹⁰⁸ Näreaho 1995, 178.

Tieteellisesti merkittävimmän uran jälleensyntymisen tutkimisen parissa on tehnyt psykiatri ja professori Ian Stevenson (1918–2007). Stevensonin nimi tulee poikkeuksetta esille, kun haetaan tieteellisistä lähteistä tietoa jälleensyntymisestä tai jälleensyntymiskokemuksista. Stevenson tutki lasten jälleensyntymiskokemuksia ympäri maailmaa ja raportoi niitä yli 3000 erillistä tapausta. Hän haastatteli lapsia, joilla oli jälleensyntymiskokemuksia, sekä heidän lähipiiriään, sekä muita todistajia. Tämän jälkeen Stevenson pyrki vahvistamaan kertomukset mahdollisimman monesta eri lähteestä. Hän ei varsinaisesti ottanut kantaa jälleensyntymisen olemassaoloon, mutta totesi sen joissain tapauksissa olevan parhaiten tapahtumaa selittävä vaihtoehto.¹⁰⁹

***

Ihmisen moneus alkoi löytyä ja kehittyä Mesmerin magnetismin ja hypnoosin myötä. Syntyi termistö, jonka kautta ihmisen mieltä ja minuutta pystyttiin tutkimaan aivan uudella tavalla. Vähitellen tutkimukset tieteellistyivät ja saavuttivat myös tiedemaailman yleisen hyväksynnän. Hypnoosi jäi lopulta taka-alalle ja uuden teorian, kuten psykoanalyysi valtasi alaa ihmisen mielen tulkinnassa. Janetin dissosiaatioteorioiden ja merkittävien yksittäisten sivupersonallisuustapausten myötä multipersonallisuushäiriö löytyi ja sen diagnosointi yleistyi lopulta räjähdysmäisesti 1990-luvulle tultaessa. Ilmiön olemassaolo voidaan tiivistää oivallisesti Crabtree'n tulkintaan Hackingin näkemyksistä. Näkemyksen mukaan multipersonallisuus on kulttuurin tuote, joka vaatii oikeanlaiset olosuhteet voidakseen olla olemassa. 1800-luvun loppupuoliskolla ilmiön mahdollistivat hysteria, hypnoosi ja positivismi. Modernin multipersonallisuuden mahdollistaa lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, jonka tuloa osaksi julkista keskustelua pidetään yleisesti ilmiön laukaisevana ja aikaansaavana tekijänä.¹¹⁰ Mesmerismin synnyn myötä myös tieteen ulkopuolisia ja puoliteieteellisiä ideoita ja ideologioita syntyi selittämään ihmistä ja ihmisen olemusta, sekä tuomaan oman lisänsä ihmisen moneuteen.

---

¹⁰⁹ Fox 2007, Näreaho 1995, 213–214, 221–225; Shroder 2001, passim.

¹¹⁰ Crabtree 1997, elektr. dokumentti.

On tietenkin mahdotonta sanoa, syntyikö multipersoonallisuus edellä mainitulla tavoilla. Toinen kelvollinen selitys on, että vasta edellä mainittujen keinojen avulla multipersoonallisuutta opittiin havainnoimaan ja ymmärtämään. Tämä olisi puolestaan voinut mahdollistaa tapausten diagnosoimisen ja samalla myös diagnoosien määrän räjähdysmäisen kasvun. Tämän työn tehtävä ei ole kuitenkaan ottaa kantaa tähän teemaan, vaan pikemminkin esitellä sitä, jotta varsinainen tutkittava aihe tulisi ymmärrettävämmäksi.

2. KAMPMANIN SIVUPERSOONATUTKIMUKSET

2.1. Hypnoosilla aikaansaadut sivupersoonat

Psykiatri Reima Kampmanin merkittävin tieteellinen saavutus on epäilemättä hänen väitöstutkimuksensa hypnoosilla aiheutetuista sivupersoonista.¹¹¹ Tutkimuksen esivaiheet aloitettiin vuonna 1968 ja tutkimus saatiin valmiiksi vuonna 1973. Tutkimuksen nimi on Hypnotically Induced Multiple Personality. An Experimental Study.¹¹² Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, onko ilmiö todellinen vai voiko sitä näytellä. Lisäksi tutkimuksessa haluttiin selvittää, kuinka yleistä hypnoosilla aiheutettu monipersoonallisuus on ja millainen ilmiö on luonteeltaan ja perustaltaan. Tutkimuksen tarkoitus oli myös vertailla niiden ihmisten persoonallisuuksia, jotka pystyivät syvässä hypnoosissa muodostamaan toissijaisia persoonallisuuksia, niiden ihmisten persoonallisuuteen, jotka vajosivat syvään hypnoosiin, mutta eivät pystyneet muodostamaan sivupersoonia. Lisäksi tutkimuksessa pyrittiin löytämään yhteneväisyyksiä sivupersoonia hypnoosissa muodostavien ihmisten persoonallisuuksista. Tutkimus oli kaksivaiheinen.¹¹³

Tutkimuksen ensimmäinen vaihe suoritettiin Oulussa vuonna 1968. Tutkimus suoritettiin koululaisten keskuudessa. Tutkimuksesta tiedotettiin aluksi koulun johdolle, jolta kysyttiin ja saatiin siihen myös lupa. Tämän jälkeen tutkimuksesta tiedotettiin koulun noin 700:lle 11–22 vuoden ikäiselle oppilaalle, joista 190 ilmoittautui vapaaehtoiseksi. Kaikilla vapaaehtoisilla oli vanhemmilta saatu kirjallinen lupa. Koehenkilöt hypnotisoitiin ryhmissä niin, että jokaiseen ryhmään kuului 8-15 oppilasta. Ne henkilöt, jotka reagoivat annettuihin suggestioihin otettiin jatkotutkimukseen, jossa heidät hypnotisoitiin yksitellen. Mikäli he vaipuivat hypnotisoinnin yhteydessä syvään transsiin, heidät valittiin tutkimuksen viimeiseen vaiheeseen.¹¹⁴

---

¹¹¹ Sen arviointi, onko kyseinen väitöstutkimustutkimus lääketieteen nykykriteerien mukaan kestävä jää tämän työn ulkopuolelle.

¹¹² Kampman 1973, 2, 29.

¹¹³ Kampman 1973, 11, 28–29; Kampman 1992, 173.

¹¹⁴ Kampman 1973, 29.

Seuraavaksi koehenkilöille tehtiin heidän ollessaan normaalissa valvetilassa kaksi erilaista persoonallisuustestiä. Tämän jälkeen koehenkilöt vaivutettiin jälleen hypnoosiin. Heille annettiin suggestio, jonka mukaan he eivät olleet nähneet persoonallisuustestejä koskaan aiemmin. Seuraavaksi koehenkilöt hypnotisoitiin kymmenvuotiaiksi, jonka jälkeen heille tehtiin jälleen samat persoonallisuustestit uudestaan, sekä lyhyt kliininen haastattelu. Sitten koehenkilölle annettiin suggestio, jossa häntä kehoitettiin menemään aikaan ennen syntymäänsä. Suggestion tarkoitus oli saada koehenkilö ymmärtämään, että hän oli joku muu kuin varsinainen oma persoonansa. Mikäli koehenkilö pystyi luomaan tilanteessa toisen persoonallisuuden, jatkoi koetta suorittava henkilö keskustelua koehenkilön uuden persoonallisuuden kanssa. Toista persoonallisuutta kehoitettiin suggestiolla siirtymään ikään, joka vastasi normaalin pääpersoonallisuuden ikää. Tämän jälkeen hänelle tehtiin jälleen kaksi persoonallisuustestiä, sekä ”piirrä persoona testi”. Myös toinen persoonallisuus siirrettiin suggestiolla kymmenvuotiaaksi. Samat testit tehtiin jälleen. Testiä toistettiin samaa kaavaa noudattaen ja persoonallisuuksia etsittiin niin paljon kuin mahdollista. Testit oli kuitenkin rajattu 2-3 tuntiseksi, jotta koehenkilöt eivät väsähtäisi ja tulokset tällä tavoin vääristyisi. Henkilöitä saatettiin tosin tutkia useampiakin kertoja. Kokeiden jälkeen koehenkilöt tehtiin hypnoosissa täysin muistamattomiksi hypnoosissa tapahtuneista asioista. Jälkitutkimuksia tehtiin muutamien kuukausien kuluttua koehenkilöiden hyvinvoinnin varmistamiseksi.¹¹⁵

Tutkimuksessa kävi ilmi, että kolmesta sadastayhdeksästäkymmenestä koehenkilöstä, eli 6,7 % kaikista osallistuneista kykeni tuottamaan hypnoosissa sivupersoonan. Ilmiö oli siis jokseenkin normaali ja kohtuullisen yleinen koko väestön keskuudessa. Tutkimukset osoittivat, että sivupersoonana on psyykinen tila, joka on selvästi rajattavissa ja joka voidaan saada aikaan hypnoosilla. Tällöin sivupersoonallisuus ei merkitse sitä, että sen tuottanut henkilö olisi sairas.¹¹⁶ Tulos oli merkittävä. Se poikkesi kaikesta aiemmasta tutkimuksesta ja

---

¹¹⁵ Kampman 1973, 29–30.

¹¹⁶ Kampman 1973, 30–32.

osoitti että sivupersonia voi olla myös täysin terveillä ihmisillä. Aiemmin oli ajateltu että sivupersona liittyy aina mielenterveyden häiriöön.

Esitutkimuksen rohkaisemana aloitettiin varsinainen tutkimus. Olosuhteet pyrittiin tekemään tutkimusta varten mahdollisimman objektiivisiksi. Kokeeseen valittiin kaksi yhtäläistä ryhmää, joiden molempien jäsenet pystyivät vaipumaan syvään hypnoosiin. Toisen ryhmän jäsenet pystyivät tuottamaan sivupersonia, toisen ei. Jako ryhmiin tapahtui tutkimusten jälkeen, kun kaikki tarvittava tieto tutkimuksesta oli saatu kerättyä.¹¹⁷

Kokeesta tiedotettiin tuhannelle kahdellesadalle yläkoululaiselle iältään 16–20. 450 näistä oppilasta oli saanut vanhemmilta lupalapun ja osallistui kokeeseen. Halukkaita olisi saattanut olla mahdollisesti enemmänkin. Koehenkilöiden kanssa käytiin samat valmistelut kuin esitutkimuksissa. Ainoana erona oli se, että sivupersona aiheutettiin vasta kaikkien muiden tutkimuksien jälkeen. Tutkittavista henkilöistä 78, eli noin 17 % vajosi tutkimuksessa syvään hypnoosiin. Heidät pyydettiin jatkotutkimuksiin jotka suoritettiin jokaiselle henkilölle erikseen. Koehenkilöille tehtiin psykiatrinen haastattelu ja psykologisia tutkimuksia, joissa määriteltiin heidän sosiaalinen ja persoonallinen identiteetti.¹¹⁸

Tutkimusten jälkeen koehenkilöt hypnotisoitiin. Kun koehenkilö oli saavuttanut syvän hypnoosin, hänelle annettiin suggestio, jossa häntä kehoitettiin menemään aikaan ennen syntymäänsä ja olemaan joku toinen jossain muualla. Samalla koehenkilölle annettiin suggestiota, joissa annettiin ymmärtää, että tässä ei olisi mitään ihmeellistä, vaan kaikki olisi pikemminkin täysin normaalia ja kaikki tapahtuisi itsestään. Mikäli koehenkilö kertoi olevansa ihminen, kertoi nimensä ja asuinpaikkansa nimen, sekä kertoi yleisiä asioita itsestään ja asuinympäristöstään niin hänen katsottiin kuuluvaan monipersonoallisten

---

¹¹⁷ Kampman 1973, 33.

¹¹⁸ Kampman 1973, 33–34.

ryhmään. Mikäli koehenkilö ei pystynyt tuottamaan toista persoonallisuutta useista yrityksistä huolimatta, hän kuului ei-monipersonaallisten ryhmään.¹¹⁹

Kaikista kokeeseen osallistuneista 32 henkilöä eli noin 7 % pystyi tuottamaan sivupersonaan. Tulos muistutti hyvin esitutkimuksissa saatua tulosta, joka siis oli 6,7 %. Mielenkiintoisena yksityiskohtana voisi mainita kolme eriskummallista tapausta, joita, ei voida laskea sivupersonaan tuottaneiden joukkoon, mutta jotka reagoivat kuitenkin annettuun suggestioon. Yksi näistä henkilöistä kertoi olevansa lastu laineilla, toinen kertoi olevansa pallo muiden pallojen joukossa ja kolmas viiva muiden viivojen joukossa.¹²⁰

Koehenkilöille tehdyistä persoonallisuustutkimuksista tuli yllättäviä tuloksia. Tutkimuksissa kävi ilmi, että ne henkilöt, jotka pystyivät hypnoosissa tuottamaan sivupersonaa olivat egoltaan vahvempia ja terveempiä, sekä persoonaltaan sopeutuvaisempia, kuin sellaiset henkilöt, jotka eivät niitä pystyneet tuottamaan. Myös faktorianalyysi tuki tätä väitettä. Tulokset olivat yllättävät, sillä ne olivat täysin vastakkaiset aikaisempiin havaintoihin, joita oli aiheen ympärillä liikkuvassa kirjallisuudessa esitelty. Aikaisemmin kykyä luoda toisia persoonallisuuksia oli pidetty psyykkisen epävakaisuuden merkinä, nyt saatujen tutkimustulosten mukaan kyseessä oli pikemminkin itsenäisen ja muuntautumiskykyisen egon voimavara.¹²¹

Lähtiessään tutkimaan sivupersonaallisuutta Kampman tuntui olevan hyvin perillä aiheeseen liittyvästä tutkimuksesta ja kirjallisuudesta. Sivupersonaallisuusilmiön hän jakoi kolmeen eri lajiin. Sivupersona saattoi ilmentyä spontaanisti, jolloin kyseessä oli sivupersonaallisuushäiriö. Sivupersona voitiin myös saada aikaan hypnoottisen suggestion seurauksena. Lisäksi hän laski sivupersonaallisuusilmiöön kuuluvaksi myös jälleensyntymismuistot, joissa ihminen kertoi muistavansa asioita edellisestä elämästä. Jälleensyntymismuistot olivat tyypillisiä erityisesti lapsilla. Sivupersonailmiö ja siihen liittyvät kirjoitukset olivat erittäin harvinaisia ja

---

¹¹⁹ Kampman 1973, 34–35.

¹²⁰ Kampman 1973, 35.

¹²¹ Kampman 1973, 35, 46, 51, 61–62.

maailman kirjallisuudessa tiedettiin Kampmanin mukaan vain 200 tapausta, jossa ihmisessä oli havaittu yksi tai useampi ylimääräinen persoonallisuus. Väitöskirjassaan Kampman esittelee laajalti aiempaa kirjallisuutta hypnoosista ja sivupersonallisuuden eri muodoista. Hänen oma tutkimuksensa koski hypnoosilla aikaansaatuja sivupersonoia, kun taas valtaosassa aikaisempaa kirjallisuutta, sekä valtaosassa hänen tutkimuskirjallisuuttaan käsiteltiin spontaanisti ilmentyviä sivupersonoia.¹²²

Huomattavaa on, että spontaanisti ilmentyvällä sivupersonallisuudella, eli sivupersonahäiriöllä ei ollut vielä virallista tautiluokitusta. Se ei ollut vielä myöskään saavuttanut merkittävää asemaa maailmalla, taikka tullut osaksi yleistä tietoisuutta. Ilmiö oli erittäin kummallinen ja harvinainen jopa tutkijoiden keskuudessa. Ilmiön tulo osaksi julkista keskustelua ja muuttuminen suoranaiseksi buumiksi tapahtui vasta muutamia vuosia myöhemmin, alkaen vuodesta 1975, jolloin multipersonallisuuden nykypäivässä mahdollistava lasten seksuaalinen hyväksikäyttö saavutti myös julkisen keskustelun.¹²³

Kampman esittelee myös aiempaa tutkimusta, jossa sivupersonoia on aikaansaatu hypnoosilla. Hän oli kuitenkin hyvin tietoinen, että aiempaa tieteellistä tutkimusta ei juuri ollut. Aiempi tutkimus oli huomattavan vähäistä ja esitellyt tapaukset ovat lähinnä yksittäistapauksia. Tunnetuin tapaus jonka Kampman esittelee on epäilemättä Bridey Murphyn tapaus vuodelta 1956. Tapaus on kuitenkin enemmänkin kuvaus tai kertomus, kuin varsinainen tieteellinen tutkielma. Kampman kuvailee tietoja hypnoosilla aikaansaaduista sivupersonoista hajanaisiksi ja ristiriitaisiksi. Muutaman väitöskirjassa mainitun tieteellisen artikkelin lisäksi ilmiötä selitettiin hänen mukaansa okkultistisesti, henkien riivaamisena tai sielunvaellusteorioiden kautta. Yleistä aikaisemmalle tutkimukselle oli, että sivupersonoia tuottavat henkilöt olivat häiriintyneempiä kuin henkilöt, jotka eivät pystyneet niitä tuottamaan.¹²⁴

---

¹²² Kampman 1973, 15–22, 27; Kampman 1974, 13.

¹²³ Hacking 1995, 8, 62.

¹²⁴ Hirvenoja & Kampman 1978, 183; Kampman 1973, 23–27; Kampman 1992, 172–174.

Toisaalta Kampman esittelee väitöskirjassaan lyhyesti myös vuonna 1958 ja vuonna 1962 julkaistuja tutkimuksia, joissa pyrittiin selvittämään hypnoosissa aikaansaatavaa aikaisemmin eletyn elämän fantasiaa. Näiden tutkimusten mukaan on vaikea löytää todisteita, jotka osoittaisivat eletyn elämän fantasian saavan aineksia suoraan koehenkilön omasta elämästä. Taustalla tuntuu tutkimuksen mukaan olevan jonkinlainen ihmisen sisäinen konflikti, joka tulee esille ihmisen tiedostamattomasta minästä hypnoosissa menneen elämän fantasiana.¹²⁵

Kaikkienensa aiemmin tehty tutkimus poikkesi luonteeltaan merkittävästi Kampmanin tekemästä tutkimuksesta. Kampmanin tutkimuksessa otanta oli suuri verrattuna aikaisempaan tutkimukseen. Merkittävää kuitenkin on, että aloittaessaan tutkimuksensa Kampman on ollut hyvin perillä aikaisemmasta sivupersonista tehdystä tutkimuksesta, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Kampman ei mainitse Pierre Janetia ja tämän teorioita dissosiaatioista. Puutos on merkittävä, sillä Janetin teoria dissosiaatiosta on poikkeuksellisen tärkeä sivupersonallisuuden tutkimuksessa. Puutokseen on nähdäkseni kuitenkin luonnollinen selitys. Janet ja hänen teoriansa olivat pitkään unohduksissa ja nousivat yleiseen tietoisuuteen vasta vuonna 1970 Ellenbergerin järkälemäisen teoksen ilmestymisen myötä, kuten ensimmäisessä pääluvussa jo todettiin. Tähän mennessä Kampmanin tutkimukset olivat jo käynnissä, eikä Ellenbergerin teos ilmeisesti tavoittanut häntä kuin vasta paljon myöhemmin. Niinpä Janetin teoriat loistavat poissaolollaan Kampmanin tutkimuksista. Tähän tuli lopulta muutos kun hänen vuonna 1992 ilmestyneen kirjan Ihmisen rajat. Miksi hypnoosi parantaa lähdeluettelosta löytyy sekä Ellenberger että itse Janet.¹²⁶

Tästä huolimatta Kampmanin aloittaessa tutkimukset hänellä oli vain vähän tietoa sivupersonista ja niiden luonteista. Vielä tätäkin vähemmän hänellä oli tietoa hypnoosilla aiheutetuista sivupersonista. Kirjallisuutta aiheesta oli hyvin vähän. Kampmanilla oli kuitenkin käsillään kaikki oleellinen tieto, jota aiheesta

---

¹²⁵ Hirvenoja & Kampman 1978, 183; Kampman 1973, 26.

¹²⁶ Ellenberger 1970, IV; Hacking 1995, 43–44; Kampman 1992, 399–402.

oli kirjoitettu ja hän oli selvästikin perehtynyt ilmiön luonteeseen niin hyvin kuin mahdollista. Huomionarvoista on myös se, että tuohon aikaan vierasperäisten tutkimuskirjallisuuden kerääminen oli nykyaikaa huomattavasti vaivalloisempaa. Valtaosa Kampmanin käyttämistä lähteistä oli tietenkin vieraskielisiä, koska Suomessa sivupersooniin liittyvää tutkimusta ei ollut vielä tehty. Lähteistä löytyy alan merkkihenkilöitä, muun muassa Morton Prince, Ian Stevenson, sekä Ernest Hilgard.¹²⁷ Alkutiedot tutkimukseen lähdetessä ovat tutkimuskirjallisuuden suppeudesta huolimatta olleet nähdäkseni varsin hyvät ja voimme olettaa, että Kampman on tiennyt ilmiöstä jokseenkin niin paljon kuin siitä on ollut tiedettävissä.

Varsinaista aiempaa tutkimusta aiheesta ei siis ollut. Sivupersoonia oli toki tutkittu jo jonkin verran, mutta hypnoosilla aiheutettuja sivupersoonia ei juuri ollenkaan. Ilmiö ja sen syntymekanismit olivat mysteerin peitossa. Kuten edellä on jo mainittu, aikaisemmat raportit hypnoosilla aiheutetuista sivupersoonista olivat enemmänkin yksittäistapauksia, eivät suoranaisia tutkimuksia. Osa aikaisemmista tutkimuksista oli tosin saanut ilmiön erikoislaatuisuuden vuoksi varsin paljon huomiota. Näissä tapauksissa tutkijat tarkkailevat yhtä yksittäistä henkilöä ja kirjoittavat hänen tarinansa. Kampmanin lähtökohta tutkimukseen oli huomattavampi kattavampi. Hänen tutkimuksensa oli ensimmäinen aihetta systemaattisesti lähestyvä tutkimus, jonka otanta oli vielä huomattavan suuri.

Miten Kampman ylipäätään päätyi tutkimaan aihetta? Taustalla on muutama tekijä, jotka ovat varmasti vaikuttaneet tutkimuksen alkamiseen. Kampman itse kertoo kiinnostuneensa hypnoosista jo lukiolaisena. Hypnoosin harrastaminen jatkui opiskeluaikana ja tällöin Kampman teki myös hypnoosilla kokeita. Lukiessaan kirjallisuutta hypnoosista hän löysi myös mainintoja, joiden mukaan oikeanlaisissa olosuhteissa syvässä hypnoosissa oleva henkilö voitaisiin siirtää aikaan ennen syntymää. Tällöin koehenkilö kertoisi oman elämäntarinansa menneisyydestä. Kampman kertoo kiinnostuneensa aiheesta ja

---

¹²⁷ R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 23.2.2013; Kampman 1973, 112–116;

sivupersoonista. Kiinnostus syntyi jo vuosia ennen varsinaisia tutkimuksia.¹²⁸
Ensimmäistä sivupersoonakokemustaan Kampman kuvailee näin:

Ensimmäisen hypnoosikokeessani sivupersoonan tuottanut henkilö oli silloinen huonetoverini. Syntymäänsä edeltäneeseen aikaan siirrettynä hän alkoi oudon kumealla äänellä kertoa laajoista viljavainioistaan, joiden valtiat ilmeisesti oli. Järkytykseni sivupersoonan esilletulosta oli tavaton. Kiireen vilkkaa ja normaalipersoonan paluuta kaikin tavoin varmistellen herätin huonetoverini hypnoosista valvetilaan.¹²⁹

Kampman oli selvästikin äärimmäisen kiinnostunut aiheesta. Kiinnostus ei ollut pelkästään tieteellisestä, vaan se myös herätti hänen luonnollisen uteliaisuutensa. Kenties hän, kuten niin moni muukin oli kiinnostunut elämän suurista salaisuuksista ja ihmiselämän mysteereistä. Väitöstutkimukseen aihetta valittaessa vaikuttaa luonnolliselta, että siinä esiintyy selkeä mielenkiinnon kohde, joka tutkimuksen tekijällä aiheeseen on. Kampmanin tapauksessa mielenkiinnon kohteita oli kaksi, jotka vielä liittyivät tiivisti toisiinsa, eli hypnoosi ja sivupersoonat. Keskeinen tekijä aiheenvalinnassa on varmasti ollut oma loputon kiinnostus aiheeseen.

Ilmiö on luonteeltaan kummallinen ja erittäin lumoava. Se kiehtoo ihmisiä. Kampman itse kertoi järkyttyneensä kohdatessaan sivupersoonan ensimmäisen kerran. Psykologi Reijo Hirvenoja kuvailee omaa ensimmäistä kokemustaan sivupersoonista hiuksia nostattavana.¹³⁰ Myös asiaan perehtymättömien ihmisten reaktio ilmiöön on utelias ja kiinnostunut. Voidaanhan ilmiön katsoa kertovan ihmisestä jotain sellaista, jota ei vielä täysin tunneta. Ilmiö johtaa ihmiset usein ajattelemaan tuonpuoleista ja kuolemanjälkeistä elämää. Ilmiön on katsottu viittaavan myös sielunvaellukseen. On tärkeää muistaa, että Kampmanin tutkimusten aikaan sivupersoonista saati sitten niiden syntymekanismeista ei tiedetty vielä paljoakaan. Vielä vähemmän tiedettiin

---

¹²⁸ Kampman 1974, 12; Kampman 1975 11–12.

¹²⁹ Kampman 1975, 11.

¹³⁰ R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 2.3.2013; Kampman 1975, 11.

hypnoosilla aiheutetuista sivupersoonista.¹³¹ Ilmiö aiheutti siis ihmisissä luonnollista kiinnostusta. Koska ilmiö kiinnosti suuria kansanjoukkoja, ei ole mielestäni ollenkaan ihme, että se kiinnosti myös tutkijoita. Ilmiön salaperäisyys ja kiehtovuus on varmasti vaikuttanut tutkimusaiheen valintaan. Kenties myös mahdolliset tieteelliset saavutukset ja jopa läpimurrot ovat voineet käydä mielessä.

Muitakin vaikuttavia tekijöitä toki oli. Psykiatrian professori Matti Isohanni Oulun yliopistosta kertoi, että 1970-luvun suomalainen ja oululainen psykiatrinen tutkimus oli niukkaa ja vakiintumatonta. Ilmiöpiiri tieteenteolle oli avoin ja kokeileva. Myös Psykiatrian klinikka oli tuohon aikaan Oulussa varsin uusi ja haki muotoaan. Selvää tieteellistä suuntaa ei ollut, vaan se oli vasta muotoutumassa. Kampmanin väitöskirja oli järjestyksessään kuudes joka Oulun yliopiston psykiatrian klinikalta ilmestyi. Se ilmestyi vain viisi vuotta myöhemmin kuin klinikan ensimmäinen väitöskirja.¹³² Ilmiöpiiri vapaalle tutkimusaiheen valinnalle oli siis mahdollinen. Tietty kokeellisuus psykiatriassa oli myös tuohon aikaan jokseenkin tavallista, joten Kampmanin hieman erikoislaatuinen aiheenvalinta oli kelvollinen ja hyväksyttävä. Suopea ilmiöpiiri on siis varmasti vaikuttanut siihen, miksi Kampman alkoi tutkia aihetta ja tekemään siitä väitöskirjan.

Vaikutusta on täytynyt olla myös sillä, että hypnoosi ja sen hyödyntäminen tunnettiin Oulun yliopistossa. Tieteellisen hypnoosin Ouluun toi psykiatri Olli Ihalainen, kuten jo johdannossa todettiin. Ammattitaito hypnoosista on tehnyt sen tutkimisen ja sen avulla tehtävän tutkimuksen mahdolliseksi tai ainakin huomattavan paljon helpommaksi. Kun ammattitaitoa ja osaamista löytyi ja kun ilmiöpiiri oli suopeaan ja avoin niin tieteelliset edellytykset Kampmanin tutkimuksiin olivat valmiit.

---

¹³¹ R. Hirvenojan haastattelu. Oulu. 23.2.2013; R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 2.3.2013. Kampman 1975, 12.

¹³² M. Isohannin haastattelu. Oulu 14.12.2012; Oulun yliopisto. Psykiatrian klinikka, elektr. dokumentti.

Psykologi Reijo Hirvenoja kertoo tutustuneensa Kampmaniin tämän pitäessä koulutusta hypnoosista. Koska he molemmat olivat kiinnostuneita aiheesta, he keskustelivat siitä usein lounastauoilla. Kampman kertoi hypnoosin avulla kokeilemistaan ikäregressioista ja siitä, kuinka oli mahdollista hypnotisoida ihminen tuntemaan itsensä viisivuotiaaksi tai kaksivuotiaaksi. Hän kertoi myös että ihminen pystyttiin hypnotisoimaan tämän syntymähetkeensä. Hirvenojan mukaan ajatus hypnoosilla muodostettavien sivupersonien tieteellisestä tutkimisesta syntyi aivan spontaanisti eräällä ruokatauolla, kun hän kysyi Kampmanilta, olisiko mahdollista hypnotisoida ihminen vielä aikaisempaan vaiheeseen, eli aikaan ennen syntymää. Tämä sai miehet miettimään, voisiko aiheesta tehdä tutkimusta. Keskustelun seurauksena Kampman alkoi myös pohtia voisiko aiheesta tehdä lopulta jopa väitöskirjan.¹³³ Kampmanilla oli kuitenkin ilmeisesti jo jonkin verran tietoja ja kokemuksia hypnoosilla muodostettavista sivupersonista ennen Hirvenojan mainitsemaa keskustelua. Näin ainakin voidaan päätellä hänen kertomuksestaan kohtaamisesta ensimmäisen hypnoosilla tuotetun sivupersonan kanssa, josta oli lainaus muutama sivu aiemmin.¹³⁴ Luultavasti miesten lounaskeskustelussa syntyikin siis idea ilmiön tieteellisestä tutkimuksesta.

Myöhemmin Kampman kuvailee väitöskirjaansa eräänlaisena esitutkimuksena, jossa pyrittiin selvittämään millaisia olivat ne ihmiset, jotka tuottivat sivupersonia ja kuinka yleinen ilmiö oli. Tilanne tämän jälkeen oli hänen mukaansa erinomainen jatkotutkimukselle.¹³⁵ Vuosi Kampmanin väitöskirjan ilmestymisen jälkeen häneltä ilmestyi väitöskirjaan perustuva teos *Et ole yksin*, jossa hän popularisoi aihetta. Tässä teoksessa Kampman lähestyi sivupersonia ja sivupersonatutkimusta kansantajuisemmin, mutta toisaalta myös pohdiskelevammin kuin väitöskirjassaan. Tämä antoi hänelle vapaamman mahdollisuuden kertoa, miten hän suhtautui ilmiöön ja mitä siitä ajatteli. Onhan tieteellinen teos luonteeltaan objektiivinen ja jäykkä, eikä mahdollista paljoakaan tulkintaa, mielipiteitä tai arvailuja.

---

¹³³ R. Hirvenojan haastattelu. Oulu. 23.2.2013., R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 2.3.2013.

¹³⁴ Kampman 1975, 11.

¹³⁵ Kampman 1975, 197.

Teoksessa *Et ole Yksin* Kampman esittelee lyhyesti tutkimustaan ja lainaa runsaasti keskusteluita, joita hän kävi sivupersoonien kanssa. Keskustelut ovat eläviä ja ne antavat hyvän kuvan siitä, miten sivupersoonat puhuivat ja millaisia ne olivat. Teoksessa esitellään myös yksityiskohtaisesti persoonallisuustestejä ja niiden tuloksia. Teos muistuttaa kokonaisuudessaan hyvin paljon hänen väitöskirjaansa, paitsi että se on helpompilukuinen ja viihteellisempi, onhan se lähtökohtaisesti kirjoitettu erilaiselle yleisölle.

Tutkimustensa teoreettisena viitekehyksenä ja ihmisen persoonallisuutta selittävänä tekijänä Kampman käyttää psykoanalyttista persoonallisuusteoriaa. Teorian avulla hän pyrkii selittämään persoonallisuuden rakenteita, niiden keskinäisiä suhteita ja lopulta myös vaikutuksia hypnoosiin.¹³⁶ Vaikka Kampman tässä teoksessaan ja muissakin myöhemmin ilmestyneissä teoksissaan käyttää psykoanalyttista persoonallisuusteoriaa hyväkseen, ei hän itse ollut saanut psykoanalyttikon koulutusta. Vaikutusta sillä oli kuitenkin selvästi. Kampmanin mukaan ihmisen persoonallisuus on jaettavissa kolmeen osaan, eli tietoiseen, esitietoiseen ja alitajuiseen tai psykoanalyttisen persoonallisuusteorian mukaan *idiin*, *egoon* ja *superegoon*. Hänen mukaan jako on hyvä, sillä se selittää ja kuvaa persoonallisuudessa tapahtuvia vuorovaikutussuhteita persoonallisuuden eri kerrosten suhteen. Hän kuitenkin korostaa, että jako on hypoteettinen, eivätkä käsitteen ole konkreettisia.¹³⁷ Kampmanin ihmiskuva ja käsitykset persoonallisuudesta vaikuttavat siis vahvasti psykoanalyttisten teorioiden muovaamilta. Ei pelkästään teoreettisella tasolla, vaan myös henkilökohtaisella tasolla. Hän palaa näihin teorioihin kaikissa sivupersoonia käsittelevissä teoksissaan.

Nimenomaan psykoanalyttisen viitekehyksen valintaan on nähdäkseni vaikuttanut kolme tekijää. Ensinnäkin kyseinen ihmisen mieltä selittävä teoria oli Kampmanin aktiivisena aikana suosittu, laajalti hyväksytty ja jopa muodikas tapa lähestyä ihmisen persoonallisuutta¹³⁸. Toisaalta Kampmanin lähin esimies

---

¹³⁶ Ks. Kampman 1974, 57–63.

¹³⁷ Kampman 1974, 57–58.

¹³⁸ Toisaalta 80-l psykiatrisessa ilmapiirissä tapahtui muutos ja psykoanalyysi väistyi luonnontieteellisen selitysmallin tieltä. Kampman kuitenkin jatkoi hyväksi katsomallaan tavalla ja

professori Pekka Tienari¹³⁹ oli perillä psykoanalyysista ja psykoterapiasta, vaikkei itse ollut käynyt psykoanalyttikon koulutusta. Hän toi psykoanalyttista ajattelua ja tietoa tullessaan Helsingistä Ouluun. Psykoanalyysistä alettiin järjestää koulutusta varsin laajassa mittakaavassa ja Oulussa vieraili tasokkaita luennoitsijoita aina Yhdysvalloista asti. Niinpä Oulun psykiatrian klinikalla vallitsi tuohon aikaan vahvasti psykoanalyttinen ja psykoterapiaorientoitunut ilmapiiri. Kolmanneksi, vaikka Kampman ei ollut varsinainen psykoanalyysin asiantuntija, oli hän kuitenkin perehtynyt varsin hyvin psykoanalyysiin ja käynyt aiheeseen liittyvissä koulutustilaisuuksissa ja kursseilla.¹⁴⁰ Tähän on epäilemättä vaikuttanut merkittävästi jo esitelty ajan yleinen ilmapiiri sekä Psykiatrian klinikan ilmapiiri Oulussa. Myös väitöskirjan esitarkastajat apulaisprofessori Reijo Holmström, sekä dosentti Kauko Vauhkonen olivat suomalaisen psykoanalyysin pioneereja.¹⁴¹ Niinpä Päätyminen psykoanalyttisen persoonallisuusteorian käyttämiseen omia havaintoja tukevana ja selittävänä teoriana näyttää mielestäni erittäin ilmeiseltä ja luonnolliselta.

Teoksen Et ole yksin lopussa Kampman ottaa lopulta kantaa itse ilmiöön. Kampman kuvailee, että antaessaan koehenkilölle suggestion, jossa tätä kehoitetaan menemään aikaan ennen syntymää hypnotisoija antaa samalla tämän ymmärtää, että on olemassa mahdollisuus, että elämää voi todella olla ennen syntymää ja kuolemaa. Kampman jatkaa, että koska hypnoottinen suggestio on luonteeltaan koehenkilölle vaativa ja lainvoimainen, ei tämä koe valinnanvapautta. Niinpä koehenkilölle syntyy voimakas tarve käyttäytyä juuri niin kuin hypnotisoija vaatii. Vahvan perusturvallisuuden omaava koehenkilö mukautuu hypnotisoijan vaatimuksiin ja muodostaa uuden persoonallisuuden. Minärakenteiltaan heikompi koehenkilö reagoi suggestioon passiivisesti ja ilmoittaa, että ei näe eikä tunne mitään.¹⁴²

---

käyttää psykoanalyttista persoonallisuusteoriaa vielä 1992 ilmestyneessä kirjassaan. M. Isohannin haastattelu. Oulu 14.12.2012.

¹³⁹ Pekka Tienari toimi Oulun psykiatrisen klinikan johdossa sen perustamisesta, eli vuodesta 1967 vuoteen 1993 asti. Mielonen 2000, 147–149; Suomen lääkärit 1992, 962.

¹⁴⁰ R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 13.3.2013; M. Isohannin haastattelu. Oulu 14.12.2012.

¹⁴¹ M. Isohannin haastattelu. Oulu 14.12.2012.

¹⁴² Kampman 1974, 144–146.

Kampmanin mukaan ihmisen minärakennelma käyttää vaikeista tilanteista selvittyään niin sanottua inertiaperiaatetta. Tämän periaatteen mukaan ihminen käyttää vaikeaan tilanteeseen joutuessaan aina samaa mekanismia ja samaa menetelmää, kun jollaisella on selvinnyt vastaavanlaisesta tilanteesta aiemmin. Tämä on ihmiselle kaikkein helpointa ja siksi luonteva tapa toimia. Niinpä hypnoosikokeita uusiessa koehenkilö, joka on pystynyt tuottamaan sivupersoonan tuottaa aina saman persoonan uudestaan, vaikka hypnoosikokeiden välillä olisi useita kuukausia.¹⁴³ Samojen sivupersoonien ilmentyminen useita kertoja selittyy siis varsin yksinkertaisesti ja luonnollisesti. Myöhemmissä tutkimuksissaan Kampman teki tosin uusia ja poikkeavia havaintoja, mutta tästä lisää myöhemmin.

Teoksessaan Kampman ottaa lyhyesti kantaa myös sivupersoonien kertomiin elämäntarinoihin. Hän kertoo, että sivupersoonien kuvaukset menneistä ajoista olivat usein erittäin yksityiskohtaisia ja hämmästyttäviä asioita saattoi aivan yksinkertaisillakin kysymyksillä. Tarinoiden tarkkuus hämmensi myös tutkimuksissa mukana ollutta Hirvenojaa, joka on edelleen hyvin hämmentynyt siitä, mistä niin tarkat kertomukset voivat olla peräisin. Hirvenojan mukaan tarinat saattoivat toisinaan olla myös epätarkkoja ja historiallisilta tosiasioilta epätäydellisiä. Hän kuvailee sivupersoonien olleen joskus kuin unessa tai sumuverhon takana, jolloin vastauksia aikakautta koskeviin kysymyksiin saattoi olla vaikea saada. Kampman kertoo teoksessaan myös aikaisemmista tutkimuksista, joissa sivupersoonat ovat tunteneet vieraita paikkakuntia ja puhuneet vieraita, jopa kuolleita kieliä. Kampmanin omissa tutkimuksissa koehenkilöt puhuivat suomenkielen murteita, joita he eivät valvetilassa hallinneet lainkaan. Hän tuo myös esille, että hyvin usein sivupersoonan ilmaisutapa, tiedot ja kulttuuriympäristö ovat saumattomassa sopusoinnussa keskenään. Kampman uskoi tämän johtaneen siihen, että hypnoosilla luodut sivupersoonat on usein yhdistetty sielunvaellukseen.¹⁴⁴

---

¹⁴³ Kampman 1974, 147.

¹⁴⁴ R. Hirvenojan haastattelu. Oulu 23.2.2013. Kampman 1974, 246–247.

Kampman kertoo kirjassaan, että kuullessaan sivupersoonista ja niiden tarinoista ihmiset haluavat välittömästi alkaa tarkistaa kertomusten asiatietoja. Hän kertoo myös itse tarkistaneensa erään tapauksen tietoja, sillä tiedot vaikuttivat erittäin helposti tarkistettavilta. Tarkastaessaan tapaukseen liittyviä osoitetietoja Kampman ei onnistunut kyseistä osoitetta löytämään. Myös väestörekisterissä oli juuri tuolta ajalta epäselvyyksiä, joiden selvittäminen olisi vaatinut huomattavan paljon tutkimista. Niinpä Kampman kertoo luopuneensa tietojen tarkistamisesta. Toisaalta hän myös kertoo, että vaikka sivupersoonan kuvailema hahmo olisi todella elänyt ja elänyt juuri niin kuin koehenkilö tämän kertoi eläneen, tämä ei välttämättä tarkoittaisi mitään. Kertomus voisi siis olla todellisuutta vastaava malli ilman että se tarkoittaisi, että koehenkilö olisi todellisuudessa ollut hypnoosissa kuvailemansa henkilö.¹⁴⁵ Ihmisten reaktiota tutkimuksen julkaisemisesta Kampman kuvaa jälkikäteen seuraavasti:

Tutkimuksen julkaiseminen sai liikkeelle suuren yleisön mielikuvituksen. Monet ymmärsivät kirjan sanoman, ettei sivupersoonailmiössä ollut kyse sielunvaelluksesta. Valitettavan monet sivuuttivat tutkimustuloksen ja uskoivat, että nyt on sielunvaellusteoria todistettu tieteellisesti oikeaksi.¹⁴⁶

Esitetyssä lainauksessa Kampman ei suoraan ota kantaa sielunvaelluksen puolesta tai vastaan, vaikka vihjaakin hieman siihen suuntaan, että ilmiö voisi olla tieteellisesti selitettävissä. Muutenkin Kampmanin oma kanta sielunvaellukseen jää hänen ensimmäisessä yleisölle suunnatussa teoksessaan jokseenkin epämääräiseksi. Hän kieltäytyy tukemasta sielunvaellusta ainakaan suoraan, mutta toisaalta hän ei myöskään suoraan kiellä sitä. Syynä voi olla, ettei hän tiennyt ilmiöstä tarpeeksi, eikä tämän vuoksi halunnut antaa siitä arvailevia kommentteja. Toisaalta hän myös saattoi tehdä tämän tietoisesti. Teos jonka tarkoitus on esitellä ilmiötä ja siihen liittyviä teemoja voidaan hyvin jättää avoimeksi. Sillä ei ole tieteellisen teoksen velvollisuutta esitellä tuloksia. Tämä dramatiikan keino lisää lukijoiden

---

¹⁴⁵ Kampman 1974, 249–250.

¹⁴⁶ Kampman 1975, 196–197.

kiinnostusta ilmiöön entisestään. Huomionarvoista kuitenkin on, että Kampman esittelee teoksessaan tutkimustaan ja sen tuloksia ja ottaa näin epäsuoraan kantaa ilmiön alkuperään. Tätä voidaan pitää epäsuorana vastauksena kysymykseen sielunvaelluksesta.

Kampman arveli sivupersonien saavan aineksensa koehenkilöiden elämästä. Hänen mukaansa se tietomäärä, jonka ihminen tiedostaa on häviävän pieni siihen verrattuna mitä aistit välittävät aivoihin. Kampman kertoi, kuinka syvässä hypnoosissa olevat henkilöt saattavat muistaa ala-asteen oppikirjoista pilkkujen ja pisteiden paikat. Sivupersona-suggestion kohdatessaan koehenkilö voi vapaasti valita sen persoonallisuusmallin ja aikakauden, jossa kertoo eläneensä. Tällöin koehenkilö voi tehdä eräänlaisen inventaarion elämänsä aikana kertyneistä tiedostamattomista tiedoistaan ja valita sellaisen aikakauden ja sellaisen persoonallisuuden, joihin kokee omaavansa tarvittavat tiedot. Hypnoosilla aikaansaatavat sivupersonat näyttäisivät siis saavat aineksensa lopulta koehenkilön omasta elämästä.¹⁴⁷

2.2. Uudet tutkimukset, uudet tulokset

Kampman jatkoi tutkimuksiaan hypnoosilla aikaansaatavien sivupersonien parissa. Tutkimuksissa tehtiin merkittäviä havaintoja, jotka antoivat lisää tietoja ilmiöstä ja riisuivat mystiikkaa ilmiön ympäriltä. Heti seuraavana vuonna Et ole yksin -teoksen ilmestymisen jälkeen, eli vuonna 1975 Kampmanilta ilmestyi uusi yleisölle suunnattu teos nimeltään *Kuka minä olen?* Tässä teoksessa Kampman esittelee tekemiään uusia havaintoja. Tieteellisesti tutkimustuloksia esitellään myös muutamassa artikkelissa. Kuten jo aikaisemmin on esitelty, hypnoosilla aiheutettuja sivupersonia ei tieteellisesti ollut ennen Kampmania juuri tutkittu. Uudessa teoksessaan Kampman toteaa aivan oikein, että koskaan aikaisemmin maailmassa ei ollut hypnoosilla aiheutettuja sivupersonia otettu uudelleentarkasteltavaksi näin pitkän aikavälin jälkeen.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ Kampman 1974, 247–249.

¹⁴⁸ Kampman 1975, 17.

Tutkimukseen valittiin kaksi henkilöä, jotka olivat osallistuneen tutkimuksiin seitsemän vuotta aikaisemmin. Molemmat olivat aikaisemmassa tutkimuksessa olleet hyviä tutkimuskohteita, koska he olivat tuottaneet useita sivupersoonia. Mielenkiintoista kyllä, molemmat koehenkilöt olivat kokeneet sivupersoonahaastattelut erittäin raskaiksi ja suostuivat uusiin tutkimuksiin vasta huolellisen suostuttelun jälkeen. Koehenkilöt hypnotisoitiin uudestaan samaan tapaan kuin aiemmissa tutkimuksissa ja molemmat vaipuivat syvään hypnoosiin nopeasti ja helposti.¹⁴⁹

Ensimmäinen koehenkilö tuotti hypnoosissa jälleen sivupersoonia. Kampmanin yllätykseksi kaikki sivupersoonat olivat täysin erilaisia kuin seitsemän vuotta aikaisemmin. Sivupersoonia siis syntyi, mutta ne olivat kokonaan uusia, eikä seitsemän vuotta aiemmin tavattuja sivupersoonia tullut esille lainkaan.¹⁵⁰ Myös toinen koehenkilö tuotti tutkimuksissa sivupersoonia. Häneltä löytyi 3-4¹⁵¹ uutta sivupersoonaa. Myös vanhat sivupersoonat olivat tallella ja tulivat esiin, mutta ne olivat jollakin tavalla taka-alalla. Kampman kuvailee niiden ikään kuin painuneen syvemmälle.¹⁵²

Ensimmäisen koehenkilön sivupersoonia tutkittaessa kävi selkeästi ilmi, että sivupersoonat saivat aineksia koehenkilön omasta elämästä. Kampman esittelee esimerkkinä havainnosta erään koehenkilön muodostaman sivupersoonan tarinan. Sivupersoonaa oli seitsemänvuotias mielikuvitusleikkejä rakastava pikkupoika. Hän tai hänen isänsä oli nimeltään Aitmatov. He elivät Venäjällä vuoden 1610 paikkeilla. Poika eli vuorella ja oli ilmeisen yksinäinen pitäessään kiviä ja kantoja eläiminä ja ystävinään. Poika näki harvoin isäänsä, joka oli laivan kapteeni ja seilasi läheisellä Issyk-Jokul-joella tai Issyjkukul

---

¹⁴⁹ Kampman 1975, 16–19, 36–38.

¹⁵⁰ Hirvenoja & Kampman 1976, 184–185; Kampman 1975, 35. Kuvatakseni Kampmanin tekemiä havaintoja, joita hän teki uusien tutkimusten myötä olen käyttänyt hänen ja Hirvenojan aihetta käsittelevää artikkelia nimeltään *The Dynamic Relation of the Secondary Personality Induced by Hypnosis to the Present Personality* vuodelta 1976. Kampmanilta löytyy samanniminen *Psychiatria Fennica*ssa julkaistu artikkeli vuodelta 1975. Koska artikkeleiden sisältö on lähes identtinen, en ole käsitellyt artikkeleja erikseen, vaan pitäydyn vuoden 1976 versiossa.

¹⁵¹ Lähteissä pieniä poikkeavuuksia.

¹⁵² Hirvenoja & Kampman 1976, 185; Kampman 1975, 61, 89.

järvellä. Katsellaan kaloja poika halusi muuttua itsekin kalaksi voidakseen uida isänsä luokse. Niinpä hän hyppäsi isolta kiveltä veteen ja hukkuu.¹⁵³

Tarinasta tekee mielenkiintoisen se, että se on Kampmanin mukaan selvästikin saanut vaikutteita kirjallisuudesta. Tämä tuli ilmi kun hypnoosinkokeen jälkeen koehenkilölle tehtiin uusi hypnoosikoe, jossa hänelle annettiin suggestio, että hän pystyisi muistamaan pienen pojan tarinan alkuperän. Koehenkilö kertoi lukeneensa kirjan nimeltä Valkoinen laiva, jonka tarina muistuttaa edellä esitettyä pojan tarinaa. Valkoisen laivan kirjoittaja oli kirgiisiläinen kirjailija Tšingiz Aitmatov (1928–2008) ja Issykjokul järvi oli sama sekä pojan tarinassa, että kirjan tarinassa. Myös sivupersonan ja kirjan päähenkilön tunnemaailma oli jokseenkin samanlainen. Näistä havainnoista Kampman päätteli epäilemättä varsin oikeutetusti, että sivupersona oli saanut vaikutteita kyseisestä teoksesta. Myös eräs toinen sivupersona samaiselta koehenkilöltä oli Kampmanin mukaan saanut vaikutteita samaisesta teoksesta.¹⁵⁴

Toisenkin koehenkilön tutkimukset osoittivat selvästi, että sivupersonat saivat aineksia koehenkilön omasta elämästä. Kampman esitti tästä kaksi vakuuttavaa esimerkkiä. Ensimmäinen esimerkki koskee sivupersonaa, joka oli tullut esille jo seitsemän vuotta aikaisemmin tutkimuksissa. Sivupersona oli englantilaisen majatalonpitäjän tytär Dorothy, joka oli syntynyt vuonna 1139. Dorothy kertoi poikkeuksellisen tarkkoja tietoja omasta ajastaa ollen tarkka esimerkiksi paikkojen nimistä ja käytetyistä mittayksiköistä. Dorothy tapauksen tekee mielenkiintoiseksi se, että hän oli laulanut vieraskielistä laulua. Dorothy löytyi uudestaan uusissa tutkimuksissa ja vaikka hän ei suoranaisesti tällä kertaa laulanut laulua, pystyi hän palauttamaan sen mieleensä.¹⁵⁵

---

¹⁵³ Hirvenoja & Kampman 1976, 185, Kampman 1975, 30–35.

¹⁵⁴ Hirvenoja & Kampman 1976, 185, Kampman 1975, 35. Tässä tarinassa oli paljon eroja lähteiden välillä. Erot koskivat lähinnä tarinan yksityiskohtia. Ilmeisesti käännöstyössä ei ole oltu kovinkaan tarkkoja tai kyseessä on jonkinlaista muuta huolimattomuutta. Havainnot ovat kuitenkin molemmissa versioissa pysyneet samoina, ja niinpä myös niistä tehtävät johtopäätökset ovat yhteneväisiä. Mielestäni on perusteltua olettaa, että tieteellinen sisältö ja merkittävyys ei ole virheistä huolimatta muuttunut, vaikka uskottavuus onkin kärsinyt jonkinlaisen kolauksen epätarkkuuden vuoksi.

¹⁵⁵ Hirvenoja & Kampman 1976, 185, Kampman 1975, 37, 62–63.

Jo ensimmäisen kerran jälkeen laulun alkuperää oli pyritty selvittään. Tämä oli mahdollista, sillä laulu oli tallennettu magnetofoninauhalle, sillä kyseinen haastattelu, kuten kaikki muutkin haastattelut nauhoitettiin. Tällöin oli käynyt ilmi, että Dorothy'n laulu oli todellista kieltä, joka muistutti 1200–1500 luvulla puhuttua keskienglantia. Samoin oli myös käynyt ilmi, että laulu on 1200-luvulta peräisin olevan *The Cuckoo Song* laulun ensimmäinen säkeistö. Englanninkielien professori Ole Reuter (1906–2003), joka työskenteli tuohon aikaan Oulun yliopiston virkaa tekevänä professorina ja oli Kampmanin mukaan luultavasti maan paras asiantuntija aiheesta arvioi nauhoitetun laulun. Hänen mukaansa äännehistoriallisesti katsottuna Dorothy'n ääntämys ei vastannut alkuperäisen *Cuckoo Songin* kieltä. Koehenkilö ei itse muistanut mistä oli laulun oppinut. Niinpä laulun päätyminen koehenkilön hypnoosissa tuottaman Dorothy-tytön laulamaksi jäi kuitenkin tuolloin epäselväksi.¹⁵⁶

Seitsemän vuotta myöhemmin tehdyssä kokeessa arvoitus alkoi selvitä. Kampman päätteli, että koska koehenkilö oli hypnoosissa laulanut laulun, ehkä hän myös hypnoosissa muistaisi, mistä oli laulun oppinut.¹⁵⁷ Kampman otti avukseen koehenkilön ”irti olevan persoonan”, joka tiedostaa sekä pääpersoonan että sivupersoonien kaikki kokemukset ja tunteet.¹⁵⁸ Irti olevalle persoonalle annettiin suggestio, että tämä tiedostaisi laulun. Sitten koehenkilölle annettiin suggestio, että tämä menisi siihen hetkeen, jolloin oli lauluun tutustunut. Tätä seuranneessa haastattelussa kävi ilmi, että koehenkilö oli kolmetoistavuotiaana, eli kuusi vuotta ennen laulun laulamista odotellut linja-autoa Oulun kaupunginkirjastossa. Aikaa kuluttaakseen hän selaili kirjoja, joista yksi oli laulukirja nimeltään *Musiikin vaiheet*. Koehenkilö ei ollut koskaan kuullut laulua, eikä hän tuohon aikaan tuntunut kyseisiä nuotteja tai osannut vanhaa englanninkielistä tekstiä. Pianoa hän kuitenkin osasi soittaa. Laulu oli tallentunut tytön kirjaa selatessa hänen mieleensä niin hyvin, että hän pystyi hypnoosissa sen muistamaan ja vieläpä laulamaan. Myöhemmin faktoja tarkastettaessa kävi ilmi että tytön kertomus piti paikkaansa. Kirja oli todellinen ja sen olivat kirjoittaneet Benjamin Britten ja Imogen Holst, aivan kuten

---

¹⁵⁶ Kampman 1975, 79–80; Kampman 1992, 171; Enkvist, elektr. dokumentti.

¹⁵⁷ Kampman 1975, 80.

¹⁵⁸ Irti olevasta persoonallisuudesta lisää luvussa 2.3.

koehenkilö hypnoosissa kertoi.¹⁵⁹ Faktoja tarkistettaessa selvisi myös, että alkuperäinen laulu ei ollut keskienglantia, vaan modernisoitua keskiaikaista englantia. Dorothisen laulama laulu ei ollut Cuckoo Songin alkuperäinen versio, vaan se oli sama versio laulusta, joka oli koehenkilön lukemassa kirjassa.¹⁶⁰

Samaiselta koehenkilöltä löytyi myös muita todisteita siitä, että sivupersoonat ottavat aineksensa koehenkilön omasta elämästä. Esittelen niistä tässä vielä yhden, sillä se poikkeaa luonteeltaan edellisistä esimerkeistä. Yksi toisen koehenkilön uusista sivupersoonista oli Helsingissä asunut nuori tyttö nimeltään Karin Bergström. Myös tämä sivupersoonana kertoi paljon yksityiskohtia elämästään. Karinin elämä oli päättynyt dramaattisesti jo lapsena, sillä koehenkilö kertoi Karinin kuolleen Helsingin pommituksissa heti Talvisodan ensimmäisenä päivänä¹⁶¹. Kampman kertoi, että tutkimuksissa ei väestörekisteristä löytynyt tietoja Karinista tai hänen perheestään. Hän kertoo myös, että pommituksissa kuolleista oli löydettävissä tarkat nimiluettelot, eikä myöskään näistä löytynyt Karinin tai hänen omaistensa nimiä. Myöhemmissä hypnoosikokeissa todettiin, että koehenkilö oli pikkutyttöä katsellut Kunniamme päivät nimistä kirjaa, joka oli julkaistu Talvisodan muistoksi. Kirjan alkusivuilla oli kuva Lönnrotinkadulla kuolleesta seitsenvuotiaasta Armi nimisestä työstä, sekä tämän raunioituneesta asuintalosta. Kuvat olivat selvästi jääneet koehenkilön mieleen. Koetta jatkettiin.¹⁶²

Nyt lasken viidestä yhteen. Menet edelleen Kaisaan¹⁶³. Elät Kaisana sellaisen tunteen, sellaisen hetken, jolla on sama tunne kuin Karin Bergströmin kuolema taikka siihen kuolemaan liittyen. Hän kuoli lapsena, yllättäen. Viisi. Neljä. Kolme. Kaksi. Yksi. Samanlainen tunne. Olet Kaisa. Elät jonkun tapahtuman. Viisi. Neljä. Kolme. Kaksi.

---

¹⁵⁹ Kampman 1975, 80–84.

¹⁶⁰ Kampman & Hirvenoja 1976, 186.

¹⁶¹ Talvisota alkoi 30.11.1939. Helsingin pommituksessa surmansa sai tuona päivänä 91 henkilöä. Talvisota Kronikka 1992, 12.

¹⁶² Kampman 1975, 38–40, 85–86.

¹⁶³ Kaisa on Kampmanin koehenkilöstä käyttämä pseudonyymi.

Yksi. Kerro mitä sinä näet. Mitä tapahtuu. Kerro mitä tapahtuu. Voit puhua, mitä sinä näet, missä olet.¹⁶⁴

Seuranneessa haastattelussa kävi ilmi, että koehenkilö oli seitsemäntoista vuoden ikäisenä joutunut autokolariin. Auto oli mennyt ympäri, mutta henkilövahinkoja ei ollut tullut ja matkaa pystyttiin vielä jatkamaan samalla autolla. Koehenkilö oli kuitenkin säikähtänyt pahoin. Kampman katsoi tapauksen ja muiden esille tulleiden tapausten osoittavat, että sivupersoonat syntyvät heijastumina pääpersoonan kokemuksista. Hänen mukaansa näytti hyvin todennäköiseltä, että sivupersoonien kokemat tragediat liittyivät jollain tavalla hyvin keskeisesti pääpersoonien omiin vaikeisiin kokemuksiin. Muu sisältö sivupersoonien tarinoissa puolestaan oli kertymää koehenkilöiden elämän aikana hankkimista tietovaroista.¹⁶⁵ Tämä päätelmä esiteltiin myös tieteellisessä julkaisussa.¹⁶⁶

Todisteiden valossa Kampman pystyi siis varsin perustellusti väittämään, että hypnoosilla aikaansaadut sivupersoonat saivat aineksensa tarinoihinsa hypnotisoitujen ihmisten normaalin arkipäivän persoonallisuuden kokemuksista. Samalla havainnot vaikuttivat Kampmanin kantaan jälleensyntymisestä. Aiemmin hän ei tuonut ainakaan lähteiden perusteella kantaansa selvästi esille, vaan jätti kysymyksen pikemminkin tietoisesti auki. Kuitenkin hänen tutkimuksensa hienovaraisesti viittasivat siihen suuntaan, että ilmiölle saattaisi löytyä luonnollinen selitys. Seitsemän vuotta myöhemmin tehtyjen edellä esitettyjen tutkimusten myötä saatujen uusien havaintojen perusteella Kampman tuli siihen tulokseen, että hypnoosilla aikaansaadussa sivupersoonallisuudessa ei ole kyse sielunvaelluksesta. Sielunvaellusta vastaan puhuivat myös kokemusten muuttumiset. Kampman totesi, että mikäli ilmiössä olisi kyseessä sielunvaellus, eivät aiemmin koetut elämät voisi muuttua, vaan niiden olisi pysyttävä ennallaan pitkienkin aikojen kuluessa.¹⁶⁷ Jälleensyntymisestä kirjan kirjoittanut tutkija LEO NÄREAHO tiivistää

---

¹⁶⁴ Kampman 1975, 87.

¹⁶⁵ Kampman 1975, 88.

¹⁶⁶ Hirvenoja & Kampman 1976, 187.

¹⁶⁷ Kampman 1975, 89.

Kampmanin suhtautumisen sielunvaellukseen oivallisesti. Hänen mukaansa Kampman lähtee siitä, että sivupersonat ovat koehenkilön alitajunnan tuotetta, mutta ei kuitenkaan kokonaan sulje pois jälleensyntymisen mahdollisuutta.¹⁶⁸

Vaikka Kampman suhtautuu sielunvaellususkoon jokseenkin skeptisesti, on se hänen mukaan ymmärrettävää. Se voi hänen mukaansa toimia persoonallisuutta ylläpitävänä tekijänä ja auttaa ihmisiä hyväksymään itsensä uudella tavalla. Kampmanin kirjassaan esittämässä esimerkissä koehenkilö oli kehittänyt sielunvaellususkon kivuliaiden lapsuudenkokemustensa suojaksi. Kun sielu vaelsi ruumiista toiseen käyttäen ruumista vain väliaikaisena asuinpaikkanaan oli ihminen jotain suurempaa ja maallisista asioista riippumatonta. Näin usko sielunvaellukseen piti koehenkilön persoonallisuutta kasassa. Kun koehenkilön hypnoosissa esille tulleiden sivupersonien syntyä analysoitiin, alkoi hänen usko sielunvaellukseen horjua, ja koehenkilö joutui hetkellisesti pois henkisestä tasapainosta. Hypnoosin ja hoitojen myötä koehenkilölle syntyi ymmärrys sivupersonista ja niiden synnystä, jonka seurauksena koehenkilön persoonallisuus eheytyi nopeasti ennalleen.¹⁶⁹

Uudet tutkimukset vahvistivat myös Kampmanin käsityksiä sivupersonien synnystä. Taustoittaakseen ilmiötä, näkemyksiään ja tutkimuksensa johtopäätöksiä Kampman esittelee kirjassaan ihmisen persoonallisuuden kehittymisen pääpiirteitä.¹⁷⁰ Kampmanin mukaan sivupersonat johtuvat hypnotisoijan antamista määräyksistä, joita syvässä hypnoosissa olevan on pakko noudattaa. Ihmisen elää jatkuvassa tietoisuudessa siitä, että tulee joskus kuolemaan. Ihmisen luonteeseen kuuluu, että kuolemaa pyritään välttämään mahdollisimman pitkälle ja vastustamaan mahdollisimman voimakkaasti. Koska kuoleman väistämättömyys on niin lohduton, pyrkii ihminen torjumaan sen täysin. Järkitasolla ihminen pystyy ymmärtämään kyllä ymmärtämään kuolemansa, mutta tunnetasolla ei. Niinpä tunne ja toivo kuolemattomuudesta voittavat. Tästä syystä ihmisen piilotajunta pyrkii rakentamaan käsiterakennelmia tuonpuoleisesta, joilla ihminen puolestaan pyrkii

---

¹⁶⁸ Näreaho 1995, 170.

¹⁶⁹ Kampman 1975, 175–180, 198.

¹⁷⁰ Ks. Kampman 1975, 106–133.

rakentamaan rauhan itselleen. Tätä rauhaa voidaan järkyttää antamalla hypnoosissa olevalle ihmiselle määräys mennä aikaan ennen syntymää. Ihminen joutuu valtavaan stressitilaan. Suggestio hajottaa ihmisen elämän perusrakenteita, jopa käsitystä omasta persoonallisuudesta. Tässä stressitilanteessa normaalia terveempi ja joustavampi persoonallisuus pystyy Kampmanin mukaan tekemään eron oman itsensä ja ulkomaailman välille. Jo pelkkä hypnoosiin vajoaminen vaatii persoonallisuudelta paljon joustavuutta. Sivupersonan tuottaminen vaatii joustavuutta vielä huomattavan paljon enemmän. Ihmisen täytyy siis Kampmanin mukaan olla persoonaltaan poikkeuksellisen terve ja joustava voidakseen tuottaa hypnoosissa sivupersonia. Vastavuoroisesti ihmiset, joilla on piilotajunnassa paljon torjuttuja syyllisyyksiä tuottavia aineksia ovat rajoittuneempia ja jäykempiä. Niinpä he vaipuvat hypnoosiin huonommin, eivätkä pysty hypnoosiin vajottuaan tuottamaan sivupersonia.¹⁷¹

Kampman toteaa myös että sivupersona voidaan aikaansaada hypnoosissa myös toisenlaisella suggestiolla. Koehenkilö voidaan suggestiolla kehottaa olemaan vaikkapa joku tunnettu henkilö. Tällöin koehenkilö alkaa näytellä ja matkia kyseistä henkilöä. Vaikka tässäkin ilmiössä vaaditaan persoonallisuudelta joustavuutta ja kykyä samaistua kohteeseensa, näkee Kampman kyseisen suggestion luonteeltaan erilaisena. Hän uskoo, että psyykkisten perusrakenteiden erot eivät tulisi tässä ilmiössä yhtä selkeästi esille kuin ennen syntymää-suggestioilla.¹⁷²

Kampmanin viimeiseksi jäänyt teos oli nimeltään Ihmisen rajat Miksi hypnoosi parantaa. Teos ilmestyi vuonna 1992 ja sen toimitti Pirjo Sjöholm. Teoksessa ei esitellä uusia tutkimustuloksia vaan käsitellään laaja-alaisesti hypnoosia ja hypnoosin eri sovelluksia aina tupakoinnin lopettamisesta ja urheilusta erilaisten sairauksien ja mielenterveydellisten häiriöiden hoitomenetelmiin. Myös sivupersonallisuutta ja hypnoosilla tuotettuja sivupersonia käydään kirjassa lävitse. Ne ovat kuitenkin tällä kertaa vain osa kokonaisuutta, eivät

---

¹⁷¹ Kampman 1975, 90–92, 101.

¹⁷² Kampman 1975, 92–93.

pääosassa.¹⁷³ Kampmanin ajattelussa ja käsityksissä hypnoosilla aiheutetuista sivupersoonista ei ole tapahtunut muutoksia, vaan näkemykset ovat pysyneet samana. Mielenkiintoista kuitenkin on, että edellisen kirjan, eli vuonna 1975 ilmestyneen *Kuka minä olen?* jälkeen sivupersoonahäiriö oli tullut yleiseen tietoisuuteen maailmalla ja saanut hyväksynnän erityisesti Yhdysvalloissa. Se oli myös jo saanut oman tautiluokituksensa niin maailmalla kuin Suomessakin. Ilmiö oli juuri muodostumassa lääketieteelliseksi buumiksi.¹⁷⁴ Kampman esittelee sivupersoonahäiriötä ja siitä tiedettyjä yleisiä faktoja ja olettamuksia. Hän esittelee myös yhden itse hoitamansa tapauksen.¹⁷⁵ Ilmiöön hän suhtautui kuitenkin terveen epäilevästi ja pohdiskeli teoksessaan diagnosoinnin räjähdysmäistä kasvua, sekä sitä johtuiko kasvu ilmiön aiheuttavan lasten hyväksikäytön kasvusta vai siitä että hyväksikäytöstä oli alettu vihdoin puhua. Lisäksi Kampmania ihmetytti sivupersoonahäiriöisten todellinen määrä. Lopuksi Kampman kertoo lukuisiin kansainvälisiin julkaisuihin turvautuen suhtautuvansa ilmiöön avoimesti. Tietty järkevä varovaisuus hänen suhtautumisessaan sivupersoonahäiriöön ja sen mukana muodostuneeseen ilmiöön kuitenkin näkyy, kun hän kertoo itse hoitaneensa vain yhden sivupersoonahäiriöpotilaan ja jälkeinpäin 25 vuotta kestänyttä uraansa pohtiessaan kertoo epäilevänsä niitä olleen vielä kolme lisää.¹⁷⁶ Yhteensä tapauksia oli siis neljä kappaletta. Vaikka Kampman olikin valtavan kiinnostunut sivupersoonista, onnistui hän välttämään ilmiöön hurautamisen.

Tämän tutkimuksen kannalta Kampmanin viimeisen teoksen merkittävin anti on hänen pohdinnoissaan sivupersoonahäiriön ja hypnoosilla aikaansaatuun sivupersoonien eroista. Sekä hypnoosia että sivupersoonallisuushäiriötä Kampman pitää muuttuneina tajunnantiloina. Erona näillä on se, että hypnoosilla aikaansaatua sivupersoonallisuus on Kampmanin mukaan suurelta osin vapaaehtoista toimintaa, jota koehenkilön aina läsnä oleva tarkkaileva minä¹⁷⁷ hallitsee. Sivupersoonahäiriössä tilanne ei ole enää potilaan hallinnassa. Toiminnasta on muodostunut pakonomaista ja sivupersoonat

---

¹⁷³ Ks. Kampman 1992.

¹⁷⁴ Hacking 1995, 8–10, Kampman 1992, 193.

¹⁷⁵ Ks. Kampman 1992, 190–224.

¹⁷⁶ Kampman 1992, 190, 209.

¹⁷⁷ Tarkkailevasta minästä lisää luvussa 2.3.

edustavat potilaan niitä puolia ja tarpeita, joita potilas ei muuten pysty toteuttamaan. Sivupersoonien toimintamallit ovat jo varhaisessa vaiheessa juurtuneet osaksi pääpersoonallisuuden rakenteita.¹⁷⁸ Ilmiöt ovat siis Kampmanin mukaan luonteeltaan samanlaisia, mutta niiden ero on kontrollissa. Toisin sanoen sivupersoonana on häiriöksi, kun ihminen ei sitä itse kontrolloi. Käytännöntasolla on tietenkin hyvä muistaa, että sivupersoonat vaativat lähes poikkeuksetta muuttuneen tajunnantilan ilmentyäkseen, kuten edellä on esitetty. Spontaanisti sivupersoonia ei terveille ihmisille ilmesty kuin äärimmäisen harvoin.

Kampman tuo myös esille mahdollisuuden, että sivupersoonahäiriöisten sivupersoonat syntyisivät hypnoterapian seurauksena. Tämä ajatus perustuu Kampmanin mukaan siihen, että hypnoosi, joka oli tuolloin sivupersoonahäiriön tärkein hoitomuoto toisi esille aikaisemmin piileviä sivupersoonallisuuksia. Omassa pohdinnassaan ja samalla aikaisempia tutkimuksia esitellen Kampman tulee siihen tulokseen, että hypnoosilla voidaan luoda sivupersoonia. Kampmanin lainaaman teorian mukaan sivupersoonahäiriössä sivupersoonana syntyy hypnoosia muistuttavassa dissosiaatiossa tai toisin ilmaistuna eräänlaisessa itsehypnoosissa, joka tapahtuu varhaislapsuudessa, kun lapsi kohtaa kestämättömän tilanteen, kuten esimerkiksi seksuaalista tai fyysistä väkivaltaa. Kyseessä on siis eräänlainen äärimmäinen minän puolustuskeino. Tätä oletusta tukee myös toinen Kampmanin esittelemä muiden tutkijoiden tekemä havainto, jonka mukaan sivupersoonahäiriöstä kärsivät potilaat ovat helppoja hypnotisoitavia.¹⁷⁹ Hypnoosin ja sivupersoonahäiriön välillä vaikutti siis Kampmanin mukaan olevan ilmeinen yhteys. Hän ei kuitenkaan väitä, että sivupersoonahäiriö johtuisi kokonaisuudessaan hypnoosista.

---

¹⁷⁸ Kampman 1992, 217–222.

¹⁷⁹ Kampman 1992, 215–217.

2.3. Tarkkaileva minä

Seuraavaksi tarkastelen Kampmanin tutkimuksia tarkkailevasta minästä. Ensin siirryn kuitenkin hetkeksi tarkastelemaan psykologian professori Ernest Hilgardin tutkimuksia samasta aiheesta. Tämä on tärkeää, sillä Hilgardin ja Kampmanin tarkkaileva minä muistuttavat hyvin paljon toisiaan ja heidän tutkimuksensa sijoittuvat jokseenkin samalle ajalle. Lisäksi miesten välillä oli selkeä yhteys.

Hilgardin tarkkaileva minä

Tunnetuin tarkkailevaa minää tutkinut ja siitä kirjoittanut henkilö on Stanfordin yliopiston entinen psykologian professori ERNEST R. HILGARD (1904–2001). Hilgard kuvailee tarkkailevan minän löytymistä ja luonnetta vuonna 1975 ilmestyneessä teoksessaan *Hypnosis in the Relief of Pain*, jonka hän kirjoitti yhdessä vaimonsa JOSEPHINE R. HILGARDIN (1906–1989)¹⁸⁰ kanssa. Ernest Hilgard kertoo tarkkailevan minän löytyneen sattumalta, kun hän oli eräällä luennolla demonstroimassa hypnoosilla aiheutettua kuuroutta. Demonstraatioon osallistunut vapaaehtoinen koehenkilö oli sokea opiskelija. Koehenkilön vajottua hypnoosiin Hilgard antoi hänelle suggestion, jonka seurauksena koehenkilö lakkasi kuulemasta mitään. Kuulo palasi ennalleen, mikäli hypnotisoija koskettaisi koehenkilön oikeaa olkapäätä.¹⁸¹

Seuraavaksi koehenkilön kuuloaistia alettiin ärsyttää kovilla äänillä. Hänen korviensa vieressä hakattiin yhteen puunkalikoita. Koehenkilö ei reagoinut. Koehenkilö ei reagoinut myöskään siihen, kun hänen korvansa vieressä laukaistiin startti-pistooli, eikä hän vastannut mihinkään hänelle esitettyyn kysymykseen. Koehenkilön tila pysyi kaikkien testien jälkeen täysin muuttumattomana. Eräs koetta seurannut opiskelija esitti kysymyksen, josko olisi mahdollista, että koehenkilössä olisi ”joku osa”, joka tiesi mitä ympärillä

---

¹⁸⁰ Sekä herra että rouva Hilgard olivat Yalen yliopistosta valmistuneita kokeellisen psykologian tohtoreita. Jo kirjan ilmestyessä vuonna 1975 molemmilla oli takanaan merkittävä ura tieteellisen hypnoosin parissa. Ks. Hilgard & Hilgard 1975.

¹⁸¹ Hilgard & Hilgard 1975, 166.

tapahtui. Hilgard päätti testata tätä. Hän puhui koehenkilölle hiljaisella äänellä ja lausui seuraavat sanat:¹⁸²

Although you are hypnotically deaf, perhaps there is some part of you that is hearing my voice and processing the information. If there is, I should like the index finger of your right hand to rise as a sign that is the case.¹⁸³

Hypnotisoijan ja luentoja seuranneiden opiskelijoiden yllätykseksi koehenkilö nosti sormensa ja pyysi välittömästi hypnotisoijaa palauttamaan kuulonsa. Hän kertoi sormensa nousseen yht' äkkiä itsestään ylös ja haluavansa tietää mitä oli tapahtunut. Hilgard laski kätensä koehenkilön olkapäälle ja palautti tämän kuulon. Kuulon palauttamisesta seuranneessa keskustelussa koehenkilö kertoi kuulonsa kadonneen hypnoosin seurauksena. Hän kertoi kaiken olleen hiljaista ja istumisen alkavan käydä pitkävetoiseksi. Niinpä hän päätti aikansa kuluksi yrittää ratkaista tilastollista ongelmaa, jota oli jo aiemmin pohtinut. Kesken pohdintojen hänen sormensa nousi itsestään ilmaan. Tämä tuntui niin erikoiselta, että hän halusi tietää mitä oli tapahtunut ja pyysi hypnotisoijaa palauttamaan kuulonsa.¹⁸⁴

Tapausta päätettiin tutkia saman tien lisää. Koehenkilölle annettiin suggestio, jossa hypnotisoija pyysi voida keskustella ”sen osan” kanssa, joka reagoi sormen nostamis –kehotukseen koehenkilön ollessa kuuroksi hypnotisoituna. Keskustelu onnistui ja siinä kävi ilmi, että tämä ”osa” tiesi tarkalleen mitä koehenkilön ympärillä oli tapahtunut ja miten koehenkilön hypnotisoitu osa siihen reagoi. Se tiesi siis selvästi enemmän kuin hypnotisoitu koehenkilö. Tapauksen perusteella Hilgard tuli siihen johtopäätökseen, että hypnotisoitu henkilö voisi rekisteröidä tietoa, vaikkei hänellä olisi käytössä tietoon tarvittavaa aistia. Tieto olisi kuitenkin hypnotisoidulta henkilöltä piilossa, kunnes oikeanlaisissa olosuhteissa se voitaisiin myöhemmin saada esille. Hilgard päätti kutsua ”salattua tietoa” hallussapitävää osaa ”hidden observeriksi”, eli

---

¹⁸² Hilgard & Hilgard 1975, 166–167.

¹⁸³ Hilgard & Hilgard 1975, 167.

¹⁸⁴ Hilgard & Hilgard 1975, 167.

piilotarkkailijaksi tai tarkkailevaksi minäksi. Hän kuitenkin korosti, että piilotarkkailija ei ollut sivupersoonana tai toinen elävä persoonallisuus, joka ”eleli elämänsä piileskelemällä tietoisesta persoonallisuuden varjoissa”. Tarkkaileva minä oli pikemminkin metafora jollekin älykkyyden tasolle joka ei ollut hypnotisoidun persoonan tietoisuudessa.¹⁸⁵

Hilgard jatkoi tarkkailevan minän tutkimista yhdistämällä sen kivun tutkimukseen. Koehenkilölle annettiin suggestio, ettei hän tuntisi kipua seuraavassa tehtävässä. Hänen kätensä laitettiin jääkylmään veteen. Koehenkilöä pyydettiin kertomaan viiden sekunnin välein kuinka paljon asteikolla yhdestä kymmeneen hänen käteensä sattui niin että nolla tarkoitti kivuttomuutta ja kymmenen sietämättömän kovaa kipua. Koehenkilö raportoi jatkuvasti nollaa. Hänelle oli kuitenkin ennen kokeen kipuosuuden aloittamista annettu suggestio, jonka avulla ”saatiin yhteys hänen tarkkailevaan minäänsä”, ja jossa tarkkailevalle minälle annettiin tehtäväksi raportoida kipua. Raportointi tapahtuisi automaattikirjoituksen avulla. Kun koehenkilön toinen käsi oli jääkylmässä vedessä, oli hänellä toisessa kädessään kynä ja kynän edessä paperi. Koehenkilön hypnoosissa olevan minän raportoidessa kivun tilaa ja kertoessaan toistuvasti sen olevan nolla hänen tarkkaileva minänsä raportoi tilannetta kirjoittamalla paperille numeroita samalla asteikolla, eli yhdestä kymmeneen. Tarkkailevan minän tekemässä raportoinnissa numerointi nousi tasaisesti aina numeroon yhdeksän asti. Koehenkilön henkilön normaali hypnoosissa olevan minä ei siis tuntenut kipua, mutta hänen tarkkaileva minänsä tunsi.¹⁸⁶

Tutkimus toistettiin uusilla koehenkilöillä ja tulokset tukivat jo saatuja havaintoja. Tutkimuksen onnistumisen kannalta oleellista oli, että koehenkilön täytyi voida vajota syvään hypnoosiin. Tulokset osoittivat myös, että kipua hypnoosilla tutkittaessa ihmisestä löytyi ainakin kaksi kipua aistivaa tasoa. Näistä toinen, eli tarkkaileva minä oli havaittavissa vain hypnoosin avulla. Mielenkiintoinen havainto oli myös se, että tarkkaileva minä vaikutti olevan tietoinen kivusta,

---

¹⁸⁵ Hilgard & Hilgard 1975, 167–169.

¹⁸⁶ Hilgard & Hilgard 1975, 169–170.

mutta ei kärsivän siitä. Tätä havaintoa tukivat myös haastattelut, jotka koehenkilöille tehtiin sen jälkeen kuin hypnoottinen amnesia oli heiltä poistettu. Koehenkilöt kertoivat, että eivät pystyneet muistamaan tunteneensa kipua kokeen aikana. Kaikilta koehenkilöiltä ei kuitenkaan onnistuttu saamaan esille tarkkailevaa minää. Hilgardin mukaan jäi toistaiseksi epäselväksi johtuiko tämä siitä, ettei kaikilta koehenkilöiltä ollut löydettävissä tarkkailevaa minää, vai siitä eivätkö käytetyt menetit pystyneet paljastamaan tarkkailevaa minää kaikista koehenkilöistä.¹⁸⁷

Hilgardin tutkimukset tarkkailevan minän parissa jatkuivat.¹⁸⁸ Vaikka ilmiö herätti hänen mukaansa ihmisessä mystisiä ajatuksia ja käsityksiä toisista persoonallisuuksista, oli totuus hänen mielestään toinen. Ilmiö oli tarkka, tosiasioihin pohjautuva ja tieteellisesti havaittavissa. Hilgard päätyi kuvailemaan tarkkailevan minän luonnetta koehenkilöiden kuvasten perusteella. Näiden mukaan tarkkaileva minä on nimensä mukaan tarkkailevassa roolissa. Se on analyttinen, tunteeton, looginen ja kypsä ajatuksissaan. Sillä tuntuu olevan enemmän informaatiota kuin hypnoosissa olevalla minän osalla. Tarkkaileva minä ei tunne kipua, mutta on siitä tietoinen. Se ei myöskään tuomitse tai ota kantaa, vaan puhtaasti tarkkailee. Se on eräänlainen ”kaikkietävä” minän osa, joka ikään kuin seuraa vierestä ja tietää kaiken.¹⁸⁹

Hilgard pysyi kuitenkin kannassaan, että tarkkailevalla minällä ei ole omaa elämää ja se ei ole oma erillinen persoonallisuutensa.¹⁹⁰ Adam Crabtreeen mukaan Hilgardin tutkimukset olivat merkittäviä, sillä ne antoivat tärkeää tietoa ihmisen tietoisuuden moninaisuudesta. Toisaalta Crabtree toi myös esille uudempaa tutkimusta, joissa oli havaittu useampia tarkkailevia miniä. Tutkimuksen mukaan ihmisessä voisi olla useampia yhtäaikaista tietoisia ja teoriassa jopa loputtomasti tarkkailevia miniä. Tämän tarkemmin Crabtree ei kuitenkaan ilmiötä selvitä, vaan tyytyy johtopäätökseen, että ihmisen tietoisuus vaikuttaa olevan luonteeltaan moninainen, eli ei yksi yhtenäinen kokonaisuus,

---

¹⁸⁷ Hilgard & Hilgard 1975, 170–174.

¹⁸⁸ Ks. Hilgard 1986, 185–215. Huomionarvoista on, että ensimmäinen varsio tästä kirjasta ilmestyi jo vuonna 1977.

¹⁸⁹ Hilgard 1986, 209–213.

¹⁹⁰ Crabtree 1997, 50.

vaan monesta osasta rakentuva.¹⁹¹ Hypnoosia tutkineet STEVEN LYNN, IRVING KIRSCH ja MICHAEL HALLQUIST kommentoivat Hilgardin ja hänen jälkeensä tulleiden tarkkailevan minän tutkimuksia teoksessa *The Oxford Handbook of Hypnosis*. Heidän mukaansa tarkkailevan minän muodostuminen on riippuvainen hypnoosissa annetteissa suggestioissa. Niinpä tarkkaileva minä tai muut piilossa olevat olemassaolon muodot vaikuttavat olevan hypnoottisen suggestion ja koetilanteessa muodostuvan kontekstuaalisen vaatimuksen seurausta. Kyseessä ei siis tutkijakolmikon mukaan ole esimerkiksi persoonassa tapahtuva dissosiaatio, vaan seuraus hypnoottisesta suggestiosta, joka kuuluu osaksi tavallista hypnoosin maailmaan.¹⁹²

Tarkkaileva minä -ilmiötä tutkittiin aikaan aktiivisesti, ainakin mikäli luotetaan ilmiöstä kirjoittaneen psykologian tohtori SAKARI KALLION (s. 1961) tekemään viittaukseen vuonna 1980 ilmestyneestä tarkkailemaa minää koskevasta selonteosta. Tämän mukaan tulokset eivät olleet yhdenmukaisia ja ilmiö tuli lopulta esille vain melko harvoin. Joidenkin asiantuntijoiden mukaan ilmiö ei osoita toisen persoonan olemassaoloa, vaan se on luonteeltaan keinotekoinen ilmiö, joka syntyy ainoastaan suggestion seurauksena.¹⁹³ Nykyään Hilgardin tarkkaileva minä – ilmiötä voidaan siis pitää luonteeltaan kiistanalaisena. Ilmiöllä on kuitenkin erittäin merkittävä rooli hypnoosin historiassa ja se nousee esille uudemmassakin hypnoosin ympärillä liikkuvassa kirjallisuudessa. Hilgardin roolia tarkkailevan minän tutkimuksessa kuvastaa hyvin se, että eräs dissosiativisen identiteettihäiriön merkittävimmistä asiantuntijoista lääketieteen tohtori COLIN A. ROSS kutsuu ilmiötä nimellä ”Hilgard’s hidden observer”¹⁹⁴. Hilgard on siis ilmiön isä, sellaisena kuin se nykyisin tunnetaan.

---

¹⁹¹ Crabtree 1997, 51–52.

¹⁹² Lynn et al. 2012, 119–120.

¹⁹³ Kallio 2004b, 103–104, 110–111.

¹⁹⁴ Ross 1997, 25.

Kampmanin tarkkaileva minä

Kampman esittelee havaintojaan tarkkailevasta minästä ensimmäisen kerran teoksessaan *Et ole yksin*. Hän kertoi kokeneensa sivupersoonien tutkimisen melko työlääksi ja vaikeaksi. Sivupersoonan ilmestyttyä tutkimukset etenivät hyvin, sillä keskustelu oli helppoa ja vaivatonta. Se oli kuitenkin toisaalta myös aikaa vievää, sillä sivupersoonat eivät kertoneet tarinoitaan spontaanisti, vaan vastasivat ainoastaan heille esitettyihin kysymyksiin. Suurimmaksi ongelmaksi tutkimuksen teossa Kampman kertoi muodostuneen sivupersoonien esille saamisen, johon kului välillä valtavasti aikaa. Helpottaakseen ja nopeuttaakseen tutkimusta Kampman päätti kokeilla koehenkilön näennäistä irrottamista kaikista persoonistaan. Vaikka Kampman ei ollut kertomansa mukaan lukenut vastaavanlaisesta toimenpiteestä aikaisemmista sivupersoonakuvauksista, hän ajatteli, että tällöin koehenkilö pystyisi ehkä kertomaan yhteenvedon kaikista persoonistaan ja vertailemaan niitä toisiinsa. Hän kertoi olettaneensa, että tämä olisi mahdollista, sillä kaikki tieto olisi koehenkilöllä jo olemassa. Niinpä hän antoi yhdelle koehenkilölle seuraavanlaisen suggestion.¹⁹⁵

Nyt lasken viidestä yhteen. Voit irrottautua kaikista persoonallisuuksistasi irti, olet kaikista niistä vapaa. Näet yhdellä kertaa ja voit puhua niistä yhdellä kertaa. Voit tiedostaa kaiken yhdellä kertaa. Tiedostat koko elämäsi aivan alusta saakka sekä nykyisen että menneen. Tiedät jokaisen vaiheesi hyvin tarkasti. Pystyt myös kaiken kertomaan minulle. 1, 2, 3, 4, 5. Minä toistan hitaasti 1, 2, 3, 4, 5. Irtoat, voit nähdä kaikki nämä persoonallisuudet yhdellä kertaa jokaisen ikään kuin osana kokonaisuutta. Kerro minulle mitä sinä näet, mitä sinä tunnet, missä sinä olet. Sinä voit puhua.¹⁹⁶

Kampman kertoo kokeilun onnistuneen erinomaisesti. Keskustelu koehenkilön kanssa toi hänen mukaansa esille uusia hänelle ennestään tuntemattomia

---

¹⁹⁵ Kampman 1974, 211–212; Kampman 1992, 175.

¹⁹⁶ Kampman 1974, 213.

asioita hypnoosista, joita hän ei tiennyt edes mahdolliseksi. Suggestion seurauksena hän kertoi tavoittaneensa koehenkilöstä tämän ”irti olevan persoonan”, jota hän piti myös sivupersoonana. Irti oleva persoona oli Kampmanin mielestä huomionarvoinen, sillä se pystyi vertailemaan itseään ja muita sivupersoonia ja kertomaan kaikkien piirteistä. Koska koe toimi niin hyvin, päätti Kampman kokeilla sitä uudestaan tarkastellakseen irtiolevan persoonallisuuden olemusta. Hän kokeili menetelmää useampiin koehenkilöihin ja kertoi sen toimivan aina.¹⁹⁷ Havainto oli siis menestys. Tarkempia johtopäätöksiä Kampman ei tässä yhteydessä kuitenkaan tee. Hän tyytyy esittelemään kirjassaan pätkiä keskusteluista joita kävi irti olevien persoonallisuuksien kanssa ja jättää tulkinnan lukijalle.¹⁹⁸

Kampman selittää näkemystään tarkkailevasta minästä tarkemmin seuraavassa kirjassaan nimeltään Kuka minä olen? Peruslähtökohta hänen mukaansa on, että sivupersoonailmiön yhteydessä voidaan hypnotisoidussa ihmisessä todeta useita tietoisuuden asteita. Hänen mukaansa kaikki tieto, mikä ihmisen pääpersoonasta ja sivupersoonista on hypnoosissa saatavilla on kaiken aikaa olemassa ihmisen aivoissa. Normaalissa tilassa ollessaan ihminen ei kuitenkaan ole niistä tietoinen, vaan tiedostaa vain pienen osan kokonaistietomäärästään. Myös hypnoosilla aikaansaadut sivupersoonat tuntevat kukin oman osansa kokonaistietomäärästä tiedostamatta sitä kokonaan. Kampmanin mukaan on selvää, että koska syvässä hypnoosissa olevan ihmisen eri persoonien tietomäärä voidaan saada vuorollaan tietoisuuteen, on oltava sellainen tajunnan aste, jossa kaikkien osien tietomäärä saadaan esiin kerralla. Oikeanlaisella suggestiolla tämä tajunnan aste on saavutettavissa.¹⁹⁹

Keskustelut tarkkailevan minän kanssa vaikuttivat toivat esille myyttisiä puolia ihmisen olemuksesta, elämästä ja kuolemasta, sekä muista elämän suurista salaisuuksista. Koehenkilöiden irtiolevat sielunosat vastailivat vaikeisiin kysymyksiin ja kertoivat esimerkiksi mitä tapahtuu kuoleman jälkeen, milloin

---

¹⁹⁷ Kampman 1974, 212, 221–222, 232.

¹⁹⁸ Ks. Kampman 1974, 213–244.

¹⁹⁹ Kampman 1975, 97–98.

sielu siirtyy syntyneeseen lapseen ja mistä riivauksessa on kysymys.²⁰⁰ Kampmanin mukaan tämä ”kaikkietävä sielu” noudattaa sielunvaellusteemaa, joka saadaan aluilleen antamalla syvässä hypnoosissa olevalle ihmiselle suggestio mennä aikaan ennen syntymää.²⁰¹ Esille tulevan tarkkailevan minän olemusta hän kuvailee seuraavasti.

Se viestittää koehenkilön syvällisimmän käsityksen sekä hänestä itsestään että kaikesta olevaisesta sen mukaisena kuin tämä käsitys koehenkilöllä piilotajunnassa on.²⁰²

Tarkkaileva minä vaikutti siis Kampmanin mukaan olevan jonkinlainen tietoisuuden taso, jossa yhdistyy kaikki se tieto, jota ihminen on elämänsä aikana kerännyt. Vaikutti siltä, että se sisältää myös ihmisen käsityksen maailmasta ja olemassaolosta. Kaikkeen perustavanlaatuisimpiin kysymyksiin tarkkaileva minä ei kuitenkaan pysty Kampmanin mukaan vastaamaan. Hän kertoo, että kysellessään irtiolevilta persoonallisuuksilta elämän peruskysymyksistä, esimerkiksi Jumalan olemuksesta ja siitä miksi sielu tulee ruumiiseen ja miksi se jättää sen, irtiolevan persoonallisuudet eivät pysty vastaamaan. Ne pyrkivät väistämään kysymystä tai kertovat, että on olemassa asioita, joita ei saa sanoa tai tietää ja jotka ihminen ymmärtää vasta kuoleman jälkeen. Tästä Kampman päätteli, että ihmismielellä ei ole edes piilotajunnan syvemmissä sopukoissakaan tietoa siitä, mitä tapahtuu kuoleman jälkeen. Muuten irtioleva persoonallisuus olisi kertonut niistä mielellään.²⁰³ Näin on siksi koska hypnotisoitu ihminen pyrkii hypnoosissa ollessaan parhaansa mukaan tottelemaan hypnotisoijan käskyjä, kuten jo aiemmin tässä tutkimuksessa on todettu.

Viimeiseksi jääneessään teoksessa *Hypnoosin rajat* Kampman lähestyy tarkkailevan minän problematiikkaa esittelemällä ilmiön lyhyttä historiaa ja

---

²⁰⁰ Ks. Kampman 1974, 213–244; Kampman 1975, 97–102.

²⁰¹ Kampman 1975, 98.

²⁰² Kampman 1975, 98.

²⁰³ Kampman 1975, 99–101.

siihen liittyvää tutkimusta.²⁰⁴ Omia havaintojaan hän ei juuri tuo ilmi eikä tarjoa uusia tutkimustuloksia ilmiöön liittyen, vaan keskittyy lähinnä pohdiskelemaan ilmiötä tarjoamatta siihen vastauksia. Ehkä merkittävin osa hänen pohdintojaan on väite, että hypnoosissa aikaansaatu irtioleiva persoonallisuus on aivan ilmeisesti sama kuin sivupersonahäiriössä toisinaan esiin tuleva tarkkaileva minä. Teoksessa hän tuo myös ilmi, että hän uskoo tarkkailevan minän olevan sama kuin Hilgardin tutkimuksissa esille tullut tarkkaileva minä.²⁰⁵

Tarkkaileva minä jäi kuitenkin askarruttamaan Kampmania. Hänen mukaansa ilmiö tarvitsisi edelleen paljon jatkotutkimuksia. Häntä askarrutti oliko tarkkaileva minä lopulta yksi minän osa, kuten muutkin hypnoosilla aikaansaadut tilat, vai oliko se jonkinlainen kaiken yläpuolella oleva minän tila, johon ei ole mahdollista vaikuttaa ja jota ei ole mahdollista hypnotisoida. Vai oliko se kenties persoonallisuuden osa, joka oli joko koko ajan toiminnassa tai ainakin toimintavalmiina. Häntä mietitytti myös edustiko tarkkaileva minä kenties jotakin neurofysiologisista mekanismeista riippumatonta tiedostamisen tasoa? Entä mikä oli tarkkailevan minän suhde psykoosiin? Ehkä psykoosi voisi selittyä sillä, että tarkkaileva minä lakkaa toimimasta. Myös tarkkailevan minän ja omatunto-käsitteen välinen mahdollinen yhteys mietitytti häntä.²⁰⁶ Valitettavasti Kampman ei tuonut vastauksia näihin pohdintoihin, eikä oikeastaan edes omia arvelujaan tai arvauksiaan. Hän tyytyi puhtaasti esittämään aiheeseen liittyviä kysymyksiä ja teemoja, joita tieteentekijät eivät olleet vielä selittäneet.

Samana vuonna ilmestyneessä lehtiartikkelissa Kampman avaa käsitystään tarkkailevasta minästä huomattavan paljon tarkemmin. Hänen mukaansa tarkkaileva minä näkee kaikki asiat, jotka koskettavat ihmistä. Se tietää miten asiat ovat ja mitkä seikat vaikuttavat toisiinsa. Niinpä se luultavasti tietää myös syyt psykosomaattisiin sairauksiin, joista hypnotisoitu henkilö kärsii. Lisäksi Kampman uskoi tarkkailevan minän tietävän mahdollisista muista sivupersonista. Tarkkailevalla minällä vaikutti hänen mukaansa oleva täydellinen tieto hyvästä ja pahasta, siinä missä sivupersonilla saattaa olla

---

²⁰⁴ Kampman 1992, 132–137.

²⁰⁵ Kampman 1992, 133–134.

²⁰⁶ Kampman 1992, 133–135.

omat erilliset moraalikäsitksensä. Moraaliltaan tarkkaileva minä oli Kampmanin mukaan tinkimätön ja sen olemus muistutti jopa jonkin verran jumaluutta tai ainakin omatuntoa. Lisäksi Kampman arvioi, että tarkkaileva minä saattoi myös toimia jonkinlaisena suojelija hahmona, jos esimerkiksi yksi sivupersononista hautoi itsemurha-aikeita.²⁰⁷

Kampmanin ja Hilgardin välillä on selvä yhteys. Hirvenoja kertoi, että miehen olivat kirjeenvaihdossa keskenään.²⁰⁸ Oletettavasti kirjeenvaihto on koskenut ainakin osittain tarkkailevaa minää. Lisäksi Kampmanin väitöskirjan alussa esitettävissä kiitoksissa mainitaan, että Stanfordin yliopiston professori Ernest R. Hilgard on lukenut väitöskirjan käsikirjoituksen ja tehnyt siihen arvokkaita parannusehdotuksia. Väitöskirjan tutkimuskirjallisuudessa mainitaan myös yksi Hilgardin teos, jonka ilmestymisvuodeksi on merkitty sama vuosi kuin se, jolloin väitöskirja hyväksyttiin, eli vuosi 1973. Teos mainitaan tutkimuskirjallisuudessa nimellä *Unpublished report*.²⁰⁹ Kampman oli siis saanut käsiinsä joko suoraan tai toisen käden kautta jonkin Hilgardin tutkimuksen tai käsikirjoituksen ennen sen julkaisua. Tämäkin viittaa siihen, että jonkinlainen yhteys heidän välillään on täytynyt olla.

Hilgardin ja Kampmanin tarkkaileva minä muistuttavat toisiaan. Molempien tarkkailevassa minässä vaikuttaa olevan kyseessä jonkinlainen älykkyyden taso, joka on havaittavissa hypnoosilla. Tämä älykkyyden taso tiedostaa ympäröiviä asioita hypnoosissa olevaa minää tarkemmin. Molempien tarkkaileva minä vaikuttaa olevan jonkinlainen ihmisen kaikkitietävä osa, joka tarkkailee ihmisen toimintaa ikään kuin sivustakatsojana. Lisäksi molempien tutkijoiden tutkimuksissa koehenkilöiden oli oltava hyviä hypnotisoitavia ja vajottavissa syvään hypnoosiin, jotta tarkkaileva minä olisi mahdollista muodostaa tai saada esille.

Eroja kuitenkin on. Hilgard ottaa selkeämmin kantaa tarkkailevan minän luonteeseen ja on sitä mieltä, että kyseessä ei ole oma erillinen persoonallisuus

---

²⁰⁷ Kasanen 1992, 12.

²⁰⁸ R. Hirvenojan haastattelu. 11.3.2013.

²⁰⁹ Kampman 1973, 7, 114.

tai olemassaolon muoto, vaan pikemminkin kyseessä on jokin älykkyyden taso, josta hypnotisoidun koehenkilön ei ole tietoinen. Kampman puolestaan ei ota näin selkeästi kantaa tarkkailevan minän luonteesta, vaan pyrkii ainoastaan tuomaan esille ilmiöön liittyvää taustaa, sekä kysymyksiä ja arvoituksia ilmiön ympäriltä. Hänen kirjoituksistaan voi kuitenkin päätellä, että hän piti tarkkailevaa minää jollain tavalla todellisena ilmiönä. Tutkimuksissaan Kampman keskusteli tarkkailevien minien kanssa aivan kuten muidenkin sivupersonien kanssa, vaikka antoikin niille jokseenkin erilaisen merkityksen. Hänen kirjoituksistaan käy myös ilmi, että tarkkaileva minän syvällisimmät moraalikäsitteet ja maailmankuva olivat yhteneväiset koehenkilön vastaavien kanssa. Niinpä vaikutti ilmeiseltä, että tarkkaileva minä sai ainakin joitakin aineksia keskusteluihin koehenkilön omasta elämästä, vaikka se vaikutti päällisin puolin olevan varsin kantaaottamaton sivustatarkkailija. Se että pitikö Kampman tarkkailevaa minää erillisenä sivupersonana, omana tietoisuuden tai älykkyyden tasona vai vain hypnoottisen suggestion seurauksena syntyneenä ilmiönä jää lähteiden perusteella lopulta salaisuudeksi.

Toinen merkittävä ero tutkijoiden välillä tarkkailevaa minää koskien on siinä kuinka tarkkailevaa minää lähestytään. Hilgardin tarkkailevan minän tutkimukset liittyivät oleellisesti kivun tutkimiseen. Tarkkailevaa minää tutkittiin yhdessä kivun kanssa ja kivun aistimisesta saatiin portti tarkkailevan minän havaitsemiseen ja sen kanssa kommunikointiin. Kommunikoinnin tarkoitus oli selvittää tarkkailevan minän ja koehenkilön hypnoosissa olevan minän eroavaisuuksia. Kampman puolestaan sai tarkkailevan minän esille hypnoottisella suggestiolla, jonka alkuperäinen tarkoitus oli ainoastaan helpottaa sivupersonatutkimusta. Lähtökohta tarkkailevan minän tarkasteluun oli siis tutkijoiden välillä varsin erilainen. Kampmanille tarkkaileva minä oli ainakin aluksi vain eräänlainen apuväline hänen varsinaisissa tutkimuksissaan. Toisaalta vaikka Kampman ei koskaan julkaissut ilmiöstä tutkimusta, herätti se heti hänen mielenkiintonsa ja sai hänet tutkimaan ilmiötä lisää.

Hilgardin ja Kampmanin havainnot ilmestyivät painettuina samana vuonna. Kumpikaan tutkijoista ei kuitenkaan mainitse toistaan havaintojen yhteydessä.

Vasta vuonna 1992 julkaistussa teoksessa Kampman esittelee tarkkailevan minän yleisesityksen yhteydessä Hilgardin tarkkailevaa minää ja hänen kipututkimuksiaan.²¹⁰ Tämän tutkimuksen kohdalta jää epäselväksi, milloin tarkalleen Hilgard teki havaintonsa tarkkailevasta minästä. Havaintoja esitellään ainakin vuonna 1975 ilmestyneessä teoksessa, kuten jo aiemmin on esitelty. Vaikuttaa kuitenkin todennäköiseltä, että molempien miesten havainnot ilmiöstä on tehty hieman aiemmin ennen kuin ne ovat päätyneet julkaistuu teokseen. On mielestäni mahdollista, että Kampmanin väitöskirjassa mainitussa Hilgardin toistaiseksi julkaisemattomassa teoksessa on ollut mainintoja tarkkailevasta minästä.

Kampman kertoi, ettei ollut lukenut tarkkaileva minä – ilmiöstä aikaisemmin sivupersonakertomusten yhteydessä. Tällöin hän oli kertomansa mukaan ensimmäinen henkilö, jonka tiesi kokeilleen ”tarkkailevan minän irrottamista”. Reijo Hirvenojan mukaan Kampman kuitenkin oli tietoinen Hilgardin tutkimuksista tarkkailevan minän parissa. Niinpä Kampmanin täytyi tietää ainakin jollakin tasolla tarkkailevasta minästä. Hirvenoja arvelikin Kampmanin tarkoittaneen, että hän oli ensimmäinen henkilö joka kokeili tarkkailevan minän esiin saamista nimenomaan sivupersonatutkimuksen yhteydessä.²¹¹ Vaikuttaa siis siltä, että Kampman oli tietoinen Hilgardin tutkimuksista tarkkailevan minän parissa, mutta hän kehitteli siitä oman versionsa, joka soveltui paremmin hänen omiin tutkimuksiinsa. Hieman ehkä harhaanjohtavasti Kampman antoi ymmärtää, että oli itse kyseisen ilmiön kehittäjä. Tämä on kuitenkin ainakin osittain totta, sillä Kampmanin tarkkaileva minä poikkeaa Hilgardin tarkkailevasta minästä ainakin hieman.

Se, että miesten välillä oli yhteys on voinut vaikuttaa myös siihen että havainnot tarkkailevasta minästä ovat olleet jokseenkin samanlaisia. Kun tutkija aloittaa tutkimuksensa perustiedoilla joita hän on saanut edellisiltä tutkijoilta, on luultavaa että hänen havainnoissaan on yhteneväisyyksiä aiempien samaa aihetta tutkineiden tutkijoiden havaintoihin, mikäli hän on niistä ollut tietoinen.

---

²¹⁰ Kampman 1992, 132–133, 141.

²¹¹ R. Hirvenojan haastattelu. 11.3.2013.

Uskon että näin on käynyt myös Hilgardin ja Kampmanin suhteen. On kuitenkin mahdollista, että myös muut aiheesta tietämättömät tutkijat voisivat saada ilmiöstä samoja havaintoja. Niinpä se että Kampman on ollut Hilgardin tutkimuksista tietoinen ei tarkoita sitä, etteivätkö hänen tutkimustuloksensa voisi olla oikeita ja ettei hän olisi voinut päätyä niihin ilman yhteyttä Hilgardiin.

Vuonna 1992 ilmestyneessä teoksessaan Kampman tuo lopulta esille Hilgardin tutkimukset tarkkailevasta minästä. Kuten jo edellä esitettiin, hän uskoi oman tarkkailevan minänsä olevan sama kuin se, jonka Hilgard löysi. Tässäkään teoksessa hän ei kuitenkaan tuo esille Hilgardin roolia omassa tutkimuksessaan. Hilgard kuitenkin saa teoksessa yleistä tunnustusta tutkimuksistaan ja siitä, että hänen tutkimustensa myötä tarkkaileva minä käsitteenä juurtui kokeellisen psykologian ja psykiatrian kieleen²¹².

***

Kampman tutki hypnoosilla aiheutettuja sivupersoonia. Aluksi hän pyrki selvittämään ilmiötä, sen todellisuutta ja sen yleisyyttä. Hän havaitsi tutkimuksissaan että ilmiö oli todellinen, eikä sitä voinut näytellä. Hän tuli tutkimuksissaan myös siihen johtopäätökseen, että hypnoosilla aiheutettu sivupersoonana oli joustavan ja terveen egon toimintaa. Myöhemmin hän otti kantaa ilmiön luonteeseen ja tuli siihen tulokseen, että hypnoosilla aikaansaadut sivupersoonat saivat aineksia koehenkilöiden omista elämästä ja kokemuksista. Sivupersoonat saattoivat myös muuttua vuosien varrella ja uusia sivupersoonia saattoi ilmestyä. Kampman tarkasteli tutkimustensa yhteydessä myös niin sanottua tarkkailevaa minää. Aluksi hän vaikutti pitävän tarkkailevaa minää omana erityisenä sivupersoonana, jonkinlaisena aina läsnä olevana suojelijana. Lopulta hän ei kuitenkaan määritellyt tarkkailevaa minää tarkemmin, vaan jäi asian suhteen uteliaalle ja tarkkailevalle kannalle.

---

²¹² Kampman 1992, 132–133.

3. Kampmanin tutkimusten merkitys

3.1. Kampmanin johtopäätökset ja oletukset

Hypnoosilla aiheutettujen sivupersonien tutkiminen sai Kampmanin vakuuttuneeksi siitä, että sivupersonien avulla saatavista tiedoista voisi olla hyötyä ihmisen ymmärtämisessä. On tietenkin mahdotonta sanoa, että millainen käsitys Kampmanilla oli ihmisistä ennen tutkimusten alkua, mutta on kuitenkin ilmeistä, että tutkimukset toivat omat sävynsä näihin käsityksiin. Ensimmäisessä suurelle yleisölle suunnatussa teoksessaan *Et ole yksin* Kampman arvioi, että sivupersonat saattaisivat muodostua merkittäväksi apukeinoksi ihmismielen tutkimuksessa. Hän uskoi, että koska ilmiö oli niin kiehtova ja varsin helposti saavutettavissa, olisi mitä todennäköisimmintä, että se vetäisi tutkijoita puoleensa. Niinpä Kampman arveli, että ilmiö saattaisi muodostua hyvinkin tärkeäksi apuvälineeksi psykiatriselle tutkimuksella ja terapialle.²¹³

Samaisessa teoksessa Kampman heittelee ilmoille myös ajatuksia joita hän kutsuu itse ”epätieteellisiksi kuvitelmiiksi”. Näissä ajatuksissa Kampman pohtii sivupersonailmiön suhdetta taiteeseen ja esittää mahdollisuuden, että taideteokset voisivat olla heijastuksia sivupersonailmiöistä. Esimerkkinä hän käyttää Mika Waltarin luovaa prosessia tämän kirjoittaessa *Sinuhe egyptiläistä*.²¹⁴ Tässä yhteydessä sivupersonista puhuessaan Kampman tarkoittaa selvästi sivupersonaa yleisesti, ei sivupersonahäiriötä tai hypnoosilla aiheuttua sivupersonallisuutta. Oleellista on, että hän ajatteli, että osa taiteilijoiden luovasta voimasta saattaisi olla heijastusta sivupersonista tai jostakin ihmisen sisäisestä voimasta, jota ei vielä tunneta täysin. Kampman pohti myös sivupersonien mahdollisuutta viihteessä ja viestinnässä. Hänen mukaansa ilmiö tarjoaisi erittäin houkuttelevia mahdollisuuksia erilaisiin viihteellisiin projekteihin, ”sekä sanallisiin että kuvallisiin”.²¹⁵

---

²¹³ Kampman 1974, 148.

²¹⁴ Kampman 1974, 148–149.

²¹⁵ Kampman 1974, 148–149.

Myös seuraavassa teoksessaan, eli *Kuka minä olen?* -kirjassa Kampman uskoo vakaasti ilmiön tieteelliseen merkitykseen. Kuten on jo aiemmin todettu, Kampman käytti psykoanalyttistä persoonallisuusteoriaa saadakseen ilmiölle teoreettisen taustan, jota vasten ilmiön tarkkailu olisi ymmärrettävää. Niinpä sivupersonatutkimuksien myötä Kampmanista alkoi vaikuttaa siltä, että hypnoosin ja psykoanalyysin avulla voitaisiin saavuttaa yhteys ihmisen alitajuisiin torjuttuihin mekanismeihin. Tällä tavoin voitaisiin saavuttaa lisää tietoa ihmisen persoonallisuuden rakenteista.²¹⁶ Kampman piti havaintoa ilmeisen merkittävänä, sillä hänen mukaansa:

sivupersonojen avulla voitaisiin saavuttaa oikotie ihmisen alitajuisen tuntemusten tulkitsemiseen psykoanalyttistä viitekehystä käyttäen.²¹⁷

Yhdistämällä sivupersonatutkimus psykoanalyttisiin teorioihin voitaisiin siis saavuttaa helposti uutta tietoa ihmisestä. Sivupersonojen hyödyntäminen persoonallisuuden tutkimuksessa oli houkuttelevaa juuri sen suhteellisen helppouden takia. Tähän viittaa hyvin Kampman valitsema termi ”oikotie” puhuttaessa sivupersonoista ja alitajuisista tuntemuksista. Kampman katsoikin, että sivupersonailmiön myötä oli syntynyt uusi hyvä keino ihmisen minän rakenteiden tutkimiseen.²¹⁸ Näin ei kuitenkaan käynyt. Vaikka Kampmanin sivupersonatutkimukset herättivätkin paljon huomiota, ei tiedemaailma niistä hänen toivomassaan mittakaavassa innostunut. Suomessa ei ole tähän päivään mennessä tehty tutkimusta, joka olisi ollut jonkinlaista jatkoa Kampmanin havainnoille²¹⁹. Myös ulkomaiset tutkimukset aihepiirin ympärillä ovat jääneet vähäisiksi. Vaikka Kampmanin oletuksensa ilmiön merkityksestä tieteelle olivat mielestäni ainakin osittain varsin oikeutettuja ja peruteltuja, ei hänen oletuksensa kuitenkaan toteutuneet. On vaikea sanoa miksi näin ei käynyt. On selvää, että hänen havaintonsa sivupersonoista eivät saavuttaneet suuren tutkijayhteisön huomiota, vaan tavoittivat pääosin sivupersonojen parissa työskentelevät tiedemiehet. Tästä on toki vielä pitkä matka psykiatrisen

---

²¹⁶ Kampman 1975, 193.

²¹⁷ Kampman 1975, 14.

²¹⁸ Kampman 1975, 14.

²¹⁹ R. Hirvenojan haastattelu. 2.3.2013.

tutkimuksen mullistamiseen. Toisaalta ehkä jotkut tutkijat karsastivat sivupersoonia niiden erikoisuuden vuoksi. Mahdollisesti he pelkäsivät leimaantuvansa sensaationhakuiksi tai puolitieteellisiksi tieteentekijöiksi. Läpimurtoa ei siis Kampmanin toiveista huolimatta tapahtunut.

Viimeisessä kirjassaan Kampman ei enää tuo esille arveluja sivupersoonien mahdollisesta merkityksestä persoonallisuus tutkimukselle.²²⁰ Tähän voi olla syynä se, että kyseisessä teoksessa sivupersoonat ovat vain osa kokonaisuutta, tai ehkä todennäköisemmin se, että Kampman oli vuosien saatossa havainnut ettei tiedemaailma jakanut hänen näkemyksiään ja kiinnostustaan sivupersoonien mahdollisuuksista persoonallisuutta tutkittaessa.

Viimeisessä kirjassaan Kampman kertoi hyödyntäneensä tutkimuksiaan sivupersoonien parissa myös hoitaessaan erilaisista oireista kärsiviä potilaita. Taustalla on Kampmanin oletus, että sivupersoonat syntyvät elämässä koettujen ristiriitojen ympärille eräänlaisiksi puolustusmekanismeiksi. Niinpä sivupersoonat saattavat kätkeä sisäänsä jonkin psyykkisen ongelman tai jonkin täyttämättömän, mahdottoman toiveen.²²¹ Oletan että Kampman tarkoittaa tällä myös hypnoosilla aikaansaatuja sivupersoonia, sillä hänen omien sanojensa mukaan hänen kokemuksensa varsinaisesta sivupersoonahäiriöstä olivat hyvin vähäiset.

Toisinaan henkilöt jotka pystyivät hypnoosissa muodostamaan sivupersoonia saattoivat Kampmanin mielestä tarvita hoitoa jonkin asian suhteen. Niinpä hän kertoikin antaneensa heille usein hypnoosissa suggestion, jossa hän kehotti heitä palaamaan aikaan ennen syntymäänsä ja löytämään sieltä vastaavaan tunteen kuin se mistä he kertoivat kärsivänsä. Merkittäväksi tämän tekee se, että suggestio voitiin antaa myös toisinpäin. Niinpä jos sivupersoonat kertoivat jonkin tunnepitoisen tapahtuman, voitiin hänelle antaa suggestio, jossa häntä kehoitettiin palaamaan tähän elämään ja tässä elämässä sellaiseen tilanteeseen, jossa tunnetaso oli samanlainen kuin sivupersoonalla.

---

²²⁰ Ks. Kampman 1992.

²²¹ Kampman 1992, 187.

Yhdistämällä sivupersonan ja pääpersonan kokemukset voitiin Kampmanin mukaan hämmästyttävän usein vapauttaa potilas oireistaan.²²²

Selventääkseen hoitoa käytännössä Kampman esittelee yhden esimerkin. Tapauksessa on 42-vuotias eronnut nainen, joka ei ollut koskaan saanut orgasmia. Hänen nuorena kokemansa seksuaalivalistus oli ollut äärimmäisen kielteistä ja varoittavaa. 18-vuotiaana nuorena naisena ollessaan hän oli ollut erittäin rakastunut ikäiseensä poikaan. Hän oli kuitenkin tuolloin jo tavannut tulevan miehensä ja luvannut hänelle uskollisuutta, eikä siksi päätynyt sänkyyn rakkautensa kohteen kanssa. Luettuaan orgasmista vuosia nainen oli alkanut kaivata sitä ja oli hakenut apua ongelmaansa muutamaankin otteeseen. Apua ei tuntunut löytyvän. Niinpä hän päätti lopulta kokeilla hypnoosia ja päätyi Kampmanin vastaanotolle. Nainen vajosi helposti hypnoosiin. Kampman antoi naiselle suggestion, jossa kehotti tätä menemään aikaan ennen syntymäänsä, tilanteeseen jossa tunnetila oli samanlainen kuin hänen ollessaan 18 ikäinen ja silloisen rakkautensa kohteen kanssa.²²³ Niinpä:

Potilas kertoi olevansa Espanjassa ja hänen nimensä oli Rosie. Rosie oli hyvin rakastunut ja pystyi tasapainoiseen seksuaalielämään ystävänsä Antonion kanssa. Potilas kertoi yksityiskohtaisesti suhteestaan ja tunteistaan.

Annoin tämän jälkeen potilaalle suggestion, että Rosien kyky olla elävä, tunteva, naisellinen nainen siirtyi häneen itseensä. Hän sai myös suggestion nähdä unen, jossa hän voisi omana itsenään aikuisella tasolla olla yhdynnässä, nauttia siitä ja saada orgasmin.²²⁴

Hoidon myötä potilas pääsi tavoitteeseensa ja sai selätettyä ongelmansa, jonka takia oli vastaanotolle hakeutunut.²²⁵ Sivupersonan käyttäminen tässä tapauksessa toimi siis eräänlaisena apuvälineenä, jolla Kampman pyrki siirtämään potilaassa olevia positiivisia tuntemuksia seksuaalivalistuksessa

---

²²² Kampman 1992, 187–188.

²²³ Kampman 1992, 188–189.

²²⁴ Kampman 1992, 189.

²²⁵ Kampman 1992, 189.

syntyneiden epävarmojen tuntemusten tilalle. Kampman ei ota tässä yhteydessä kantaa sivupersonan luonteeseen tai siihen onko se todella olemassa. Se ei ole hänen kirjoituksensa kannalta oleellista. Ottaen huomioon Kampmanin aikaisemmat kirjoitukset, on mielestäni todennäköistä että Kampman piti esille tullutta sivupersonaa joustavan minän tuotteena, eikä esimerkiksi merkkinä jälleensyntymisestä. Nähdäkseni sivupersona on tässä tapauksessa ollut terapian kannalta toissijainen tekijä, jonka tarkoitus on lähinnä ollut helpottaa ja nopeuttaa potilaan ongelman ratkaisemista.

Sivupersonien hyödyntäminen ihmisten mielenterveyteen liittyvien ongelmien hoitamisessa on harvinaista, muttei täysin ainutlaatuista. Kampmanin lisäksi ainakin pitkän uran hypnoosin parissa tehnyt Leo Hildén käytti joskus sivupersonia apunaan parantaessaan potilaita. Kampmanin tapaan hän ajatteli, että sivupersonat saattoivat jossakin tapauksissa muodostua ihmisen ratkaisemattomien ristiriitojen seurauksena. Hildénin mukaansa sivupersonia voitiin käyttää hypnoosin yhteydessä varsin menestyksekkäästi, sillä niitä hyödynnettäessä potilaalla oli mahdollisuus käsitellä ongelmiaan sivupersonan kautta ilman minän puolustusmekanismien väliintuloa. Hildén piti sivupersonien hyödyntämismahdollisuuksia kuitenkin harvinaisina, sillä oikeanlaisen hypnoosisyvyyden löytäminen oli hänen mukaansa hankalaa.²²⁶

Jälleensyntymisestä kirjoittaneen Leo Näreahon mukaan myös ulkomailla sivupersonia on alettu hyödyntää kasvavissa määrin psykoterapiassa. Yhdysvalloissa on kehitelty erityistä jälleensyntymisterapiaa, jota varten on olemassa jo omia käsikirjoja. Näreahon mukaan jälleensyntymisterapiassa on tarkoitus luoda hypnoosin, mietiskelyn tai visualisoinnin avulla tajunnantila, jossa saadaan esille potilaan ongelmiin liittyviä muistoja hänen edellistä elämistään. Hänen lähteidensä mukaan oleellista jälleensyntymisterapiassa ei ole se, uskooko potilas tai terapeutti jälleensyntymiseen, vaan sen toimivuus, joka johtuu ilmeisesti sen huomattavasta nopeudesta psykoanalyysiin verrattuna. Myös jälleensyntymisterapiaa rajoittaa se, etteivät kaikki ihmiset

---

²²⁶ Hildén 1987, 89–92.

vaivu oikeanlaiseen, tarpeeksi syvään hypnoosiin.²²⁷ Suuresta tieteellisestä läpimurrosta ei jälleensyntymisterapiassa taida kuitenkaan olla kysymys. Esimerkiksi vuonna 2012 ilmestyneessä mittavassa hypnoosin yleisteoksessa *The Oxford Handbook of Hypnosis* ei mainita kyseistä hoitomuotoa sanallakaan.²²⁸

Kampman ja Hildén ovat epäilemättä tunteneet toisensa tai vähintäänkin toistensa työt. Suomalaisen hypnoosin piirit ovat aina olleet pienet ja ovat sitä edelleenkin. Lienee itsestään selvää, että miehet ovat saaneet toisiltaan vaikutteita ja hyödyntäneet toistensa tietoja omilla urillaan. Kampman viittaa Hildéniin ja Hildén Kampmaniin²²⁹. Oletan Kampmanin käyttäneet sivupersoonia terapia-apuna jo ennen Hildéniä, vaikka Hildén on miehistä ensimmäinen, joka asiasta kirjoitti. Perustan olettamukseni siihen, että Kampman oli alansa edelläkävijä selvästi merkittävin sivupersoonien asiantuntija Suomessa, jonka lisäksi hän oli pitkän uran tehnyt psykiatri. Mielestäni vaikuttaisi siis luonnolliselta, että Kampman olisi se, joka olisi päättänyt kokeilla menetelmää ensimmäisenä. Kampmanilla oli myös pitkä tauko isompien aihetta koskevien julkaisujen välillä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö hän olisi aiheen parissa työskennellyt. Tässä yhteydessä lienee mielekästä korostaa, että miesten välillä ei vaikuta olleen asiasta minkäänlaista kiistaa tai kilpailua, molemmat olivat pikemminkin työtovereita jotka kirjoittivat samasta aiheesta.

Sivupersoonien vähäinen hyödyntäminen terapiassa ei juurikaan yllätä. Sivupersoonat ovat olleet ja ovat edelleenkin hyvin kiistanalaisia tieteentekijöiden parissa. Toisaalta myös hypnoosin käyttö suomalaisessa lääketieteessä on jokseenkin vähäistä, sillä sen käypähoitosuositus on varsin vaatimaton²³⁰. On myös huomionarvoista, että Suomessa ei ole Kampmanin ja Hirvenojan lisäksi ollut muita sivupersoonatutkijoita, vaikka asiantuntijoita on saattanut olla muitakin esimerkiksi Hildén ja nykyään Lauerma. Niinpä lieneekin

---

²²⁷ Näreaho 1995, 173–174.

²²⁸ Ks. Barner & Nash, 2012.

²²⁹ Hildén 1987, 280; Kampman 1992, 401.

²³⁰ M. Isohannin haastattelu. 14.12.2012.

selvää, ettei sivupersoonia ole voitu käyttää myöskään terapia-apuna. Toisaalta ainakin hypnoosin parissa työskennelleet henkilöt ovat varmasti olleet tietoisia Kampmanin tutkimuksista, joten periaatteessa mahdollisuudet sivupersoonien hyödyntämiseen ovat olleet olemassa, kuten Hildénin esimerkki osoittaa. Ehkä hoito on myös jokseenkin arveluttavaa ja riskialtista. Sitä voisi olla vaikea perustella vakuuttavasti esimerkiksi jossakin mielenterveyttä käsittelevässä kongressissa. On myös hankala väittää, miksi se olisi parempi hoitomuoto kuin joku toinen. Kaikesta huolimatta Kampman vaikutti olevan varsin tyytyväinen saamiinsa tuloksiin. Tämä ei tietenkään ole mikään yllätys, sillä vaikuttaa varsin itsestäänselvältä, että jokainen terapeutti pitää omia hoitomenetelmiään vähintäänkin kelvollisina.

3.2. Merkitys tiedeyhteisölle

Kampmanin tutkimus sivupersoonien parissa herätti kiinnostusta jo ennen väitöskirjan valmistumista. Media kiinnostui tutkimuksesta ja niin kotimaisia kuin ulkomaisiakin televisioryhmiä saapui tekemään juttua hypnoosilla aikaansaaduista sivupersoonista. Tämä herätti median kiinnostusta entisestään. Oulun psykiatrisen klinikan väki ei tästä juurikaan innostunut, vaan ulkomaisen median läsnäolo koettiin lähinnä kiusallisena.²³¹ Tämä on varsin ymmärrettävää, kun otetaan huomioon, että Oulun psykiatrisen klinikka oli tuolloin vielä varsin nuori ja hakemassa identiteettiään. Vaikka ilmapiiri klinikan sisällä ja suomalaisessa psykiatriassa yleensäkin oli 1970-luvun alussa avoin, on selvää, että Kampmanin tutkimukset edustivat kaikesta huolimatta rohkeudessaan ja erikoisuudessaan jonkinlaista avoimuuden ääripäätä. Ei siis ole ihme, että vasta perustetun klinikan johto oli huolissaan klinikkansa mahdollisesta leimautumisesta sensaationhakuiseksi ja kenties jopa puolitieteelliseksi tieteentekemisen yksiköksi.

Tutkimus kuitenkin jatkui, väitöskirja saatiin valmiiksi ja se hyväksyttiin. Hirvenojan mukaan väitöskirja ei ollut erityisen onnistunut, vaikka sen eteen oli

---

²³¹ R. Hirvenojan haastattelu. 23.2.2013.

kova työ tehtykin. Professori Isohanni oli kuitenkin sitä mieltä, että aikansa ilmapiiriin ja tutkimuksen tasoon nähden monografiaväitöskirja oli varsin tyydyttävä. Kampmanin johtopäästöstä siitä, että hypnoosilla aiheutetut sivupersoonat syntyisivät joustavan ja mukautumiskykyisen egon kohdatessa hypnoosissa suggestion seurauksena vaikean kriisin, piti Isohanni nykyisellään kuitenkin melko rohkeana. Toisaalta hän kuitenkin kertoi itsensä ja muiden nuorempien psykiatrian opiskelijoiden katsoneen Kampmania aikanaan ylöspäin.²³² Tämä on ymmärrettävää, olihan kyseessä hieman vanhempi, mutta edelleen nuori tutkija, joka oli saavuttanut menestystä itse valitsemallaan tiellä. Kohu tutkimuksen ympärillä vaimeni vähitellen. Kuitenkin, kun *Et ole yksin* käännettiin ruotsin kielelle ja se ilmestyi Ruotsissa, alkoi siellä kohu ja kiinnostus sivupersoonia kohtaan.²³³

Väitöskirjan teon aikana oli syntynyt yhteyksiä ulkomaisiin asiantuntijoihin, kuten jo aiemmin on mainittu. Kampman ja Hirvenoja alkoivat vieraillla ja esiintyä ulkomaisissa hypnoosia käsittelevissä kongresseissa, joita järjesti muun muassa The International Society of Hypnosis. Hirvenoja kertoi hänen ja Kampmanin ottaneen osaa kongresseihin joko yhdessä tai erikseen, riippuen aikataulujen yhteensopivuudesta. Näissä tapahtumissa miehet muodostivat yhteyksiä kansainvälisiin tutkijoihin, joita tuli muun muassa Chicagon, Stanfordin, Philadelphian ja Pensylvanian yliopistoista. Hirvenoja kertoi sivupersoonien kiehtovan useita tutkijoita. He saattoivat kävellä kongressitauoilla tuntikausia puistossa kansainvälisten kollegoidensa kanssa keskustellen ja pohdiskellen sivupersoonien luonnetta.²³⁴ Yhteyksiä ulkomaisiin asiantuntijoihin siis syntyi. Tämän perusteella lieneekin oikeutettua olettaa, että Kampman on oli varsin perillä muualla tehdystä sivupersooniin liittyvästä tutkimuksesta, mutta vastavuoroisesti myös muualla on täydytty olla varsin tietoisia hänen tutkimuksistaan.

Vuosien saatossa Kampmanin menestys tai ainakin tieteellinen merkittävyys alkoi kuitenkin hiipua, kun suomalainen psykiatria alkoi 1980-luvulle tultaessa

---

²³² M. Isohannin haastattelu 14.12.2012; R. Hirvenojan haastattelu 23.3.2013.

²³³ Keskinen 1977, 42; R. Hirvenojan haastattelu. 2.3.2013.

²³⁴ R. Hirvenojan haastattelu. 23.2.2013.

muuttaa muotoaan. Sellainen tutkimus, joka tuotti selviä mitattavia tuloksia alkoi saavuttaa rahoittajien suosiota. Psykiatrinen tutkimus alkoi siirtyä lähemmäksi luonnontieteitä. Yksittäiset tutkijat korvautuivat tutkimusryhmillä.²³⁵ Niinpä Kampmanin tutkimukset alkoivat käydä vanhanaikaisiksi. Häneltä ei myöskään ilmestynyt merkittävästi uusia julkaisuja. Isohanni uskoi Kampmanin tajunneen muutoksen psykiatriassa ja ymmärtäneen, ettei 1970-luvun alun tapa tehdä psykiatriasta tutkimusta ollut enää nykypäivää. Useat muut psykiatrit Isohanni mukaan lukien muuttivat suuntaansa ja hyväksyivät pakon edessä uuden tavan tehdä tutkimusta. Kampman ei kuitenkaan lähtenyt muutokseen mukaan vaan hän jäi kenties tietoisesti muutoksen ulkopuolelle. Toisaalta 1980-luvulla psykiatrisen tutkimuksen normisto alkoi tarkentua ja kehittyä Suomessa. Kampmanin tutkimukset eivät Isohannin mukaan olisi eettisesti ongelmattomia. Ei ainakaan mikäli koehenkilöinä olisivat alaikäiset koululaiset. Hypnoosiin ja sivupersooniin liittyy aina riskejä, ja vaikka kaikki tehtäisiinkin huolellisesti ja varovaisesti on riski silti olemassa.²³⁶

Ehkä juuri näistä syistä uutta tutkimusta ei Kampmanilta enää ilmestynyt. Toisaalta syynä voi myös olla se, että hän oli kiireinen vastaanotollaan ja muiden työtehtävien parissa. Yhtä kaikki, hänen tieteellinen merkityksensä väheni, ainakin mikäli sitä lasketaan julkaistujen tutkimusten kautta. Yhteydet ulkomaisiin kollegoihin kuitenkin säilyivät ja Kampman tapasi edelleen kollegoitaan kansainvälisissä seminaareissa ja luennoi ulkomailla.²³⁷

Kampman toimi urallaan virkaatekevänä professorina.²³⁸ Näin ollen hänellä oli siis tieteellisiä vaikutusmahdollisuuksia oppilaidensa kautta, vaikkei uusia julkaisuja ilmestynytkään. Kampman haki myös kaksi kertaa psykiatrian professuuria, mutta häntä ei kummallakaan kerralla valittu. Ensimmäinen virka oli Kuopiossa, toinen Oulussa.²³⁹ Jälkimmäinen haku jäi Kampmanin osalta kesken, sillä hän kuoli kesken haun. Kyseistä virantäyttöä koskevassa asiantuntijalausunnossa hänen kliinistä ja tieteellistä työskentelyä pidettiin

---

²³⁵ M. Isohannin haastattelu 14.12.2012.

²³⁶ M. Isohannin haastattelu 14.12.2012.

²³⁷ Kasanen 1992, 10.

²³⁸ Suomen lääkärit 1987, 284.

²³⁹ M. Isohannin haastattelu. 14.12.2012.

kuitenkin mittavana ja häntä pidettiin varteenotettavana hakijana virkaan. Virkaan nimitettiin lopulta lääketieteen tohtori, dosentti Matti isohanni.²⁴⁰

Merkittävin ulkomailla huomioitu julkaisu Kampmanilta on epäilemättä hänen väitöskirjaansa perustuva 12 sivuinen artikkeli *Hypnotically induced multiple personality: an experimental study*. Artikkelin julkaistiin vuonna 1976 *The International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis* -lehdessä. Artikkelin on eräänlainen lyhennelmä Kampmanin väitöskirjasta ja sisältää väitöstutkimuksen esittelyn ja keskeiset tutkimustulokset.²⁴¹ Mitään uutta tutkimus ei kuitenkaan väitöskirjaan nähden tuo. Oletettavasti artikkeli on julkaistu kansainvälisessä lehdessä, jotta monografiana toteutettu englanninkielinen väitöskirjatutkimus saataisiin esiteltäväksi kansainväliselle yleisölle. Vaikka itse väitöskirjakin oli kirjoitettu englanniksi, lienee kuitenkin selvää että sen levikki on jäänyt kansainvälisellä tasolla erittäin vähäiseksi. Niinpä julkaisu hypnoosiin erikoistuneessa lehdessä oli varmasti hyvä keino esitellä tutkimusta suuremmalle tutkijayleisölle.

Tutkimus herätti huomiota. Lähes kaikki Kampmanin tutkimuksiin tehdyt viittaukset koskevat kyseistä artikkelia. Esimerkiksi Adam Crabtree esittelee ihmisen moneutta käsittelevässä teoksessaan *Multiple Man* muutamien muiden teorioiden joukossa lyhyesti Kampmanin tutkimusta ja tutkimustuloksia pitäen niitä varsin merkittävinä.²⁴² Samoin tekee GEORGE B. GREAVES kattavassa multipersonallisuuden historiaa pohtivassa artikkelissaan *Multiple Personality 165 Years after Mary Reynolds*.²⁴³ Vuonna 1991 julkaistiin artikkeli, jossa esiteltiin neljä tutkimusta, jotka kaikki liittyivät hypnoosilla aikaansaatuihin menneen elämän kokemuksiin. Kampmanin tutkimukset olivat tarkasteltavana tässä tutkimuksessa yhdessä muutaman muun jälleensyntymiseen liitoksissa olevan tutkimuksen kanssa. Tutkimuksissa hypnotisoitiin ihmisiä ja vertailtiin saatuja tuloksia aikaisemmin saatuihin tutkimustuloksiin. Tutkimustulokset vahvistivat Kampmanin tutkimustuloksia hänen tutkimustensa eri osa-alueilta,

---

²⁴⁰ Oulun yliopiston hallituksen pöytäkirjat 1993.

²⁴¹ Kampman 1976, 215–227.

²⁴² Crabtree 1997, 393–394.

²⁴³ Greaves 1980, 586.

muun muassa siinä, että hypnoosilla aikaansaadut sivupersoonat eivät ole todellisuudessa koehenkilön edellisiä elämiä, vaan ovat vain eräänlaista mielikuvitusleikkiä. Toisaalta tutkijat päätyivät eriäviin mielipiteisiin muun muassa tässäkin tutkimuksessa esitellyn Wambachin tutkimustulosten kanssa, joissa Wambach väitti hypnoosissa esiin tulleiden sivupersoonien todella eläneen aiemmin ja olevan historiallisesti paikkansapitäviä.²⁴⁴

Web of Sciencesta²⁴⁵ löytyy 12 julkaisua, jotka ovat joko Kampmanin tekemiä tai joissa hän on ollut mukana. Selvästi eniten viittauksia kerännyt julkaisu Kampmanilta on edellä mainittu artikkeli *Hypnotically Induced Multiple Personality: An Experimental Study* vuodelta 1976. Web of Sciencen mukaan julkaisulla oli yhteensä 47 viittausta. Huomionarvoista on, että monen artikkeliin viitanneen henkilön voidaan katsoa kuuluneen sivupersoonatutkimuksen merkittävimpien asiantuntijoiden joukkoon 1900-luvun viimeisellä puoliskolla. Joukosta löytyy esimerkiksi psykiatrian tohtori Colin A. Ross, lääketieteen tohtori Richard Kluff, lääketieteen tohtori Martin Orne ja lääketieteen tohtori, professori Frank Putnam.²⁴⁶

Vähitellen aika on kuitenkin alkanut nakertaa myös Kampmanin tutkimuksen kiinnostuvuutta. Uusia tutkimuksia ei enää oikein ilmestynyt. Toisaalta 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla myös sivupersooniin alettiin suhtautua uudella tavalla, kun diagnosointitavan muutos teki multipersoonallisuushäiriöstä dissosiativisen identiteettihäiriön.²⁴⁷ Ehkä tämäkin oli omiaan siirtämään huomiota hieman toisaalle, sillä kun sivupersoonaa alettiin ymmärtää ja määritellä uudella tavalla, alkoi Kampmanin ja muiden hänen aikalaistensa käyttämät määritelmät sivupersoonasta käydä vanhanaikaisiksi. Niinpä ei olekaan ihme, että Kampmanin tutkimuksia tai hypnoosilla aiheutettuja

---

²⁴⁴ Spanos et al. 1991, 308–320.

²⁴⁵ Web of Science on kansainvälinen viitetietokanta, johon kerätään tietoja eri alojen julkaisuista. Tietoja Web of Scienceen on kerätty 1975-luvulta lähtien, mutta joissakin tapauksissa myös vanhempia tietoja on saatavilla. Erityisesti lääketieteelliset ja luonnontieteelliset tutkimukset hyödyntävät Web of Sciencea bibliografisissa tutkimuksissa.

²⁴⁶ Web of Knowledge, elektr. dokumentti.

²⁴⁷ Hacking 1995, 18–19.

sivupersoonallisuuksia ei esitellä ollenkaan esimerkiksi The Oxford Handbook of Hypnosis teoksessa.²⁴⁸

Toisaalta joitakin merkkejä Kampmanin tutkimusten vaikutuksesta on havaittavissa edelleenkin. Esimerkiksi psykiatri ja ylilääkäri Hannu Lauerma jakaa dissosiaatioilmiöt hypnoosilla aikaansaataviin ja spontaanisti ilmeneviin hallitsemattomiin ilmiöihin. Ensimmäisessä on hänen mukaansa kyseessä normaali toiminta, jota voidaan pitää joustavan ja terveen psyyken oikeanlaisena toimintana. Spontaanisti ilmenevä dissosiaatio on puolestaan mielenterveydellinen häiriö.²⁴⁹ Lauerman tekemä jako ei olisi mahdollinen ilman Kampmanin tutkimuksia, itse asiassa hän lainaa tässä suoraan Kampmanin tutkimustuloksia pitäessään hypnoosilla aikaansaatua dissosiaatiota terveen ja joustavan psyykeen toimintana. Kampman vaikuttaa siis edelleenkin ainakin suomalaisten tieteentekijöiden käsityksissä dissosiaatiossa.

***

Kampman uskoi sivupersoonatutkimuksien vaikuttavan tulevaisuudessa vahvasti ihmisen mielen ymmärtämiseen. Hän oletti sivupersoonatutkimuksen avaavan eräänlaisen oikotien, joka helpottaisi ihmismielen tutkijoita ja tutkimusta. Näin ei kuitenkaan käynyt. Kampman hyödynsi myös hypnoosilla aiheutettuja sivupersoonia terapiassaan. Hoito vaikutti toimivan hänen mukaansa hyvin, sillä se mahdollisti vaikeiden asioiden käsittelyn ilman egon defenssimekanismien liiallista suojelua. Kampman ja hänen tutkimuksensa herättivät myös alkuun huomiota Suomessa ja kansainvälisestikin. Hänellä oli oma varsin laaja ja erityisen poikkeuksellinen tutkimuksensa. Hänellä oli myös yhteyksiä alan merkittävimpiin asiantuntijoihin ympäri maailmaa. Näin ollen häntä voidaan pitää kohtuullisen merkittävä tutkijana ja asiantuntijana omalla alallaan. Hänen tutkimuksiinsa on myös viitattu alan merkittävimpien asiantuntijoiden toimesta. Erityisesti Suomessa Kampmania voidaan pitää varsin merkittävänä tutkijana, olihan hän Hirvenojan lisäksi ainut sivupersoonia

---

²⁴⁸ Ks. Barner & Nash 2012, passim.

²⁴⁹ Lauerma 2007, 330.

tutkinut henkilö Suomessa. Uusia julkaistuja tutkimuksia Kampmanilta ei kuitenkaan tullut ja tätä kautta hänen tieteellinen näkyvyytensä väheni vähitellen.

Loppulause

Reima Kampman oli suomalainen psykiatri, joka tuli tunnetuksi sivupersoonatutkimuksistaan. Hän alkoi tutkia sivupersoonia tieteellisesti 1960-luvun lopulla, ja aktiivisimmillaan hänen uransa aiheen parissa oli 1970-luvulla. Kampmanin tutkimukset alkoivat ja ajoittuvat pääosin aikaan ennen kuin sivupersoonista muodostui Yhdysvalloissa lääketieteellinen ja kulttuurillinen buumi. Kampmanin tutkimukset osoittivat, että kyseessä on todellinen ilmiö, jota ei voi teeskennellä. Hänen tutkimustensa mukaan hieman alle 7 % ihmisistä pystyy hypnoosissa tuottamaan sivupersoonia. Vertaillaessaan ihmisiä jotka pystyivät hypnoosissa muodostamaan sivupersoonia sellaisiin ihmisiin, jotka eivät pystyneet niitä hypnoosissa muodostamaan Kampman teki havainnon, jonka mukaan ne ihmiset jotka pystyivät hypnoosissa tuottamaan sivupersoonia olivat tavallisia ihmisiä luovempia ja mielensä toiminnaltaan joustavampia. Tästä Kampman päätteli, että hypnoosilla aikaansaadut sivupersoonat olivat poikkeuksellisen joustavan ja mukautumiskykyisen egon toimintaa, jolla ego pyrki reagoimaan vaativaan hypnoottiseen suggestioon, jonka hypnotisoija koehenkilölle esitti.

Jatkotutkimuksissa Kampman havaitsi, että hypnoosilla aikaansaadut sivupersoonat saattoivat vuosien kuluessa muuttua ja niitä saattoi tulla lisää. Kampman havaitsi myös, että hypnoosilla aikaansaadut sivupersoonat saivat ainekset kertomuksiinsa koehenkilöiden omasta elämästä ja elämän varrella kertyneistä tiedoista. Tämä vakuutti Kampmania entisestään siitä, että hypnoosissa aikaansaadut sivupersoonat olivat luonteeltaan joustavan egon defenssimekanismien toimintaa, eivätkä esimerkiksi todisteita väitetyistä edellisistä elämistä.

Tutkimuksissaan Kampman teki myös havaintoja niin sanotusta tarkkailevasta minästä. Kampmanin mukaan tarkkaileva minä muistutti varsin paljon muita hypnoosissa aikaansaatuja sivupersoonia, muutamaa merkittävää poikkeusta lukuun ottamatta. Kampmanin mukaan tarkkaileva minä oli tietoinen koehenkilöiden muista sivupersoonista ja se vaikutti toimivan eräänlaisena

kaikkietävänä suojelijana, jonkinlaisena ihmisen lopullisena yliminä. Tarkkailevan minän todellisesta luonteesta Kampman ei uransa aikana päässyt varmuuteen. Hän oli kuitenkin vakuuttunut siitä, että hänen havaitsemansa tarkkaileva minä oli luonteeltaan sama, kuin tunnettu Hilgardin tarkkaileva minä – ilmiö.

Sivupersoonat jaetaan tyypillisesti kahteen ryhmään, eli spontaaneihin sivupersooniin ja hypnoosilla aikaansaataviin sivupersooniin. Spontaaneissa sivupersoonissa kyseessä on vakava mielenterveydellinen häiriö. Historialliset kuvaukset sivupersoonista liittyvät lähes poikkeuksetta juuri spontaaneihin sivupersooniin ja edelleenkin valtaosa sivupersoonia koskevaa tutkimusta käsittelee juuri spontaanisti ilmeneviä sivupersoonia. Hypnoosilla aikaansaatatavat sivupersoonat olivat ja ovat vieläkin alan kirjallisuudessa harvinaisia, melkein pä kurioositeetteja.

Kampmanin lähestymistapa sivupersooniin oli poikkeuksellinen. Psykologialle ja psykiatialle on ollut niiden syntymästä saakka tyypillistä pyrkimys ihmiselle haitallisten ilmiöiden medikalisoimiseen. Kampmanista tekee poikkeuksellisen se, että vaikka hän itsekin oli psykiatri, ei hän lähestynyt sivupersoonia tieteenalalleen tyypilliseen tapaan, vaan pikemminkin päinvastoin. Koska hypnoosilla aikaansaadut sivupersoonat poikkeavat luonteeltaan spontaaneista sivupersoonista, poikkeaa myös niitä koskeva tutkimus. Niinpä Kampmanin lähestymistapa sivupersooniin ei ollut medikalisoiva. Hän pyrki itse työllään aikaansaamaan sivupersoonia ja kertomaan sitten mitä ne olivat. Näin ollen hänen tutkimansa sivupersoonat eivät olleet mielenterveydellisiä ongelmia, eikä niitä siksi tarvinnut medikalisoita, vaan ne olivat pikemminkin jotain uutta ja poikkeavaa, jota ei ollut vielä tutkittu eikä onnistuttu selittämään. Kampmanin lähestymistapa sivupersooniin oli siis hyvin epätyypillinen ja harvinainen.

Myös Kampmanin saamat tulokset olivat poikkeavia. Aikaisemmin sivupersoonat nähtiin puhtaasti ilmiönä, joka oli merkki mielenterveydellisestä häiriöstä. Kampmanin tutkimukset kuitenkin osoittivat, että sivupersoonat eivät välttämättä olleet merkkejä mielenterveydellisestä oireilusta, vaan saattavat olla

jopa merkkejä poikkeuksellisen terveestä yksilöstä. Tulos oli siis täysin vastakkainen kaikkien aikaisempien sivupersonia koskevien tutkimustulosten kanssa. Huomionarvoista tietenkin on, että Kampmanin tutkimukset koskivat hypnoosilla aiheutettuja sivupersonia, ei spontaaneja sivupersonia kuten aikaisempi tutkimus. Koska näiden kahden ryhmän sivupersonien välillä on selkeä ero, on luontevaa, että myös tutkimustuloksissa on ero. Tämä ei kuitenkaan vähennä Kampmanin saamien tutkimustulosten merkittävyyttä, sillä ne olivat sivupersonien historian ensimmäiset tulokset, joista kävi ilmi, että sivupersonat eivät automaattisesti ole tulkittavissa ihmisille haitalliseksi ilmiöksi.

Vaikka Kampmanin tutkimukset olivat lähestymistavaltaan ja tuloksiltaan hyvin poikkeavia, ei niiden tieteellinen merkitys ole kasvanut kovinkaan suureksi. Hypnoosilla aikaansaadut sivupersonat ovat edelleenkin hyvin harvinainen tutkimuskohde ja huomio tuntuu menevän lähes täysin spontaanisti ilmeneville sivupersonille. Näin ollen Kampmanin tutkimukset eivät ole saaneet suurta näkyvyyttä sivupersonatutkimusten parissa. Huomionarvoista kuitenkin on, että moni merkittävä kansainvälinen sivupersonien tutkija on viitannut Kampmanin tutkimuksiin omissa julkaisuissaan, ja näin ollen on vähintäänkin ollut tietoinen niistä.

Tässä tutkimuksessa ei käsitellä suuren yleisön suhtautumista Kampmanin tutkimuksiin tai hänen suuremmalle yleisölle suunnattuihin kirjoihin. On kuitenkin selvää, että Kampmanin väittämät ja tutkimustulokset herättivät suurta huomiota tiedeyhteisön ulkopuolella ainakin täällä Suomessa. Mikäli tutkimusta Kampmanin ympäriltä haluaisi syventää, voisi suuren yleisön reaktioiden tutkiminen olla antoisaa esimerkiksi lehdistötutkimuksen kautta. Mielenkiintoista voisi olla myös tutkia miten Kampmanin ura vaikutti suomalaisten käsityksiin jälleensyntymisestä, herättihän hänen tutkimuksensa aikanaan niin paljon keskustelua aiheesta. Toisaalta kuten tässä tutkimuksessa on jo aiemmin todettu Hannu Lauerman sanoja mukailleen, kattava tutkimus suomalaisen tieteellisen hypnoosin historiasta puuttuu edelleen. Suomalaisen tieteenhistorian kannalta tämä olisi varmasti kaikkein merkittävin aihepiiriin

välittömään läheisyyteen kuuluva tutkimuskohde. Kansainvälisellä tasolla kattava historiallinen tutkimus tarkkaileva minä – ilmiöstä olisi mielestäni myös erittäin mielenkiintoinen aihe tutkittavaksi.

LÄHDELUETTELO

Painetut lähteet

Hirvenoja, Reijo & Kampman, Reima 1976: "Dynamic Relation of the Secondary Personality Induced by Hypnosis to the Present Personality". *Hypnosis at its bicentennial*, 183–188. Plenum Press, New York.

Kampman, Reima 1974: *Et ole yksin. Tutkimus ihmisen sivupersoonista*. Toinen painos. Gummerus, Jyväskylä.

Kampman, Reima 1973: *Hypnotically induced multiple personality. An experimental study*. Acta Universitates Ouluensis, Series D, Medica No. 6 Psychiatrica No. 3. University of Oulu, Oulu.

Kampman, Reima 1976: "Hypnotically induced multiple personality. An experimental study". *The International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis 1976, Vol XXIV, No. 3*, 215–227. Sage Publications Inc., California.

Kampman, Reima 1992: *Ihmisen rajat. Miksi hypnoosi parantaa*. Toimittanut Pirjo Sjöholm. Warner Söderström osakeyhtiö, Porvoo – Helsinki – Juva.

Kampman, Reima 1975: *Kuka minä olen?* Toinen painos. Gummerus, Jyväskylä.

Haastattelut

Hirvenoja, Reijo, Psykologi. Oulu 23.2.2013, Oulu 2.3.2013, Oulu 11.3.2013. Haastattelija Jussi Turunen.

Isohanni, Matti, Professori. Oulu 14.12.2012. Haastattelija Jussi Turunen.

Hakuteokset

Suomen lääkärit 1987: Gummerus Oy kirjapaino, Jyväskylä 1988.

Suomen lääkärit 1992: Forssan kirjapaino oy, Forssa 1993.

Tutkimuskirjallisuus

Aho, Jouko 1993: *Sieluun piirretty viiva. Psykologisia perineitä suomenmielisestä sieluntieteestä kokeelliseen kasvatustieteeseen*. Kustannus Pohjoinen, Oulu.

Crabtree, Adam 1993: *From Mesmer to Freud. Magnetic Sleep and the Roots of Psychological Healing*. Yale University Press, New Haven and London.

Crabtree, Adam 1997: *Multiple man: exploration in possession and multiple personality*. Somerville House Publishings, Toronto.

Crabtree, Adam 1997: *Multiple personalities and possessing entities – Are they really real?* Centre for Training in Psychotherapy. <http://www.ctp.net/PDFs/MultipleEntities.pdf> (luettu 14.1.2013).

Enkvist, Nils: *Ole Reuter*. Helsingin sanomat, Muistot. <http://muistot.hs.fi/muistokirjoitus/473/ole-reuter> (luettu 2.3.2013).

Ellenberger, Henri F. 1970: *The Discovery of the Unconscious. The History and evolution of dynamic psychiatry*. Toinen painos. Basic Books, Inc., publishers, New York.

Gauld, Alan 1992: *A history of hypnotism*. Cambridge University Press, Cambridge.

Hacking, Ian 1995: *Rewriting the Soul. Multiple personality and the sciences of memory*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

Hildén, Leo 1987: *Hypnoosi, parantava vaihtoehto*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Hilgard, Ernest & Hilgard, Josephine 1975: *Hypnosis in the Relief of Pain*. William Kaufmann, Inc, Los Altos, California.

Hilgard, Ernest 1986: *Divided Consciousness. Multiple Controls in Human Thought and Action. Expanded Edition*. A Wiley–Interscience Publication, New York.

Ihanus, Juhani 1997: ”Terapioiden historiasta Suomessa”. *Psykoterapiat eilen ja tänään*, 44–65. Yliopistopaino, Helsinki.

Kallio, Sakari 2004: ”Hypnoosin historia”. *Hypnoosi ja Suggestio lääketieteessä ja psykologiassa*, 35–75. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki.

Kallio, Sakari 2004: ”Hypnoosin perusteet”. *Hypnoosi ja Suggestio lääketieteessä ja psykologiassa*, 12–34. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki.

Kallio, Sakari 2004b: ”Mallit ja teoriat”. *Hypnoosi ja Suggestio lääketieteessä ja psykologiassa*, 101–111. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki.

Kortelainen, Anna 2003: *Levoton nainen. Hysterian kulttuurihistoria*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Lauerma, Hannu 2004: ”Hypnoosin historia Suomessa”. *Hypnoosi ja Suggestio lääketieteessä ja psykologiassa*, 76–95. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki.

Laurma, Hannu 2007: ”Dissosiaatiohäiriöt”. *Psykiaatria*, 328–339. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki.

Lynn Steven J. & Kirsch Irving & Hallquist Michael N. 2012: "Social cognitive theories of hypnotic responding". *The Oxford Handbook of Hypnosis. Theory, Research, and Practice*, 111–139. Oxford University Press, Oxford.

Mielonen, Marja-Leena 2000: *Psykiatrinen hoito: Mistä ja mihin suuntaan? Oulun yliopistollisen sairaalan psykiatrian klinikan muutoksen historia ja sen arviointi*. Acta Universitates Ouluensis D Medica 618. Oulu University Press, Oulu.

Nash, Michael R. & Barnier Amanda J. 2012: *The Oxford Handbook of Hypnosis. Theory, Research, and Practice*. Oxford University Press, Oxford.

Näreaho, Leo 1995: *Jälleensyntyminen – Näkemyksiä ja kokemuksia*. Arator, Hämeenlinna.

Oulun yliopiston hallituksen pöytäkirjat 1993.

Oulun yliopisto. Psykiatrian klinikka. Väitöskirjat vuodesta 1968-
<http://www.medicine oulu.fi/psyk/word/vaitoskirjat%202010.pdf> (luettu 3.4.2013).

Spanos, Nicholas P. & Menary, Evelyn & Gabora, Natalie J. & DuBreuil, Susan C. & Dewhirst, Bridget 1991: "Secondary Identity Enactments During Hypnotic Past-Life Regression: A Sociocognitive Perspective". *Journal of Personality and Social Psychology* 1991, Vol 61, No. 2, 308–320. American Psychological Association, Inc. Ottawa.

Ross, Colin A. 1997: *Dissociative Identity Disorder. Diagnosis, Clinical Features, and Treatment of Multiple Personality*. John Wiley & Sons, Inc., New York.

Shroder, Tom 2001: *Old Souls. The Scientific Evidence for Past Lives*. A Fireside Book, New York.

Talvisota Kronikka 1992: Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Vuorinen, Heikki S. 2010: *Taudit, parantajat ja parannettavat*. Vastapaino Tampere.

Wambach, Helen 1979a: *Life before life*. Bantam Books Inc., New York.

Wambach, Helen 1979b: *Reliving past lives. The Evidence Under Hypnosis*. Arrow Books Limited, London.

Web of Knowledge:
http://apps.webofknowledge.com.pc124152 oulu.fi:8080/full_record.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=1&SID=T16kKN5GHpefPcdDdgE&page=2&doc=12 (luettu 13.12.2012).

Lehdet

Fox, Margalit 2007: "Ian Stevenson Dies at 88; Studied Claims of Past Lives". *The New York Times* 18.2.2007.
http://www.nytimes.com/2007/02/18/health/psychology/18stevenson.html?_r=1 & (luettu 4.4.2013).

Greaves, George B 1980: "Multiple Personality 165 Years after Mary Reynolds". *The Journal of Nervous and Mental Disease*, Vol 168, no.10. October 1980, Serial number no. 1175.

Kasanen, Tuula 1992: "Sivupersoonaa, näkymätön palvelija". *Anna*, 13, 24.3.1992. Yhdistyneet kuvalehdet Oy, Porvoo.

Keskinen, Sirkka 1997: "Taiteilijan maagiset voimat". *TH Kotilääkäri*, 1, 1997. Yhdistyneet kuvalehdet Oy, Helsinki.